

30
let
1994 - 2024

**ZVEZE
DRUŠTEV
VOJNIH INVALIDOV
SLOVENIJE**

**ZVEZE
DRUŠTEV
VOJNIH INVALIDOV
SLOVENIJE**

Urednica zbornika: **Aleksandra Kerin Kovač**

Uredniški odbor: **Aleksandra Kerin Kovač, Andreja Markovič, Vladimir Pegan**

Izdala in založila: **Zveza društev vojnih invalidov Slovenije**, zanjo **Janez Podržaj**

Oblikovanje: **Nina Pavlovič**

Tisk: **Schwarz print d.o.o.**

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

355.1-056.26(497.4)(092)
929-056.26(497.4)(082)

KAKO sem postal vojni invalid / [urednica zbornika Aleksandra Kerin Kovač ; uvodna beseda Janez Podržaj]. - Ljubljana : Zveza društev vojnih invalidov Slovenije, 2024

ISBN 978-961-91495-5-3
COBISS.SI-ID 216428803

30 LET ZVEZE DRUŠTEV VOJNIH INVALIDOV SLOVENIJE

Pred 30 leti, 19. decembra 1994 so se vojaški in vojaški mirnodobni invalidi odločili znova ustanoviti svojo organizacijo in nadaljevati tradicijo izpred leta 1962, ko je bila Zveza vojaških vojnih invalidov (ZVI) pripojena k ZZB, ter nadaljevati tradicijo leta 1919 ustanovljene ZVI Kraljevine SHS in več kot 150 let združevanj vojnih invalidov v društva, še v času nekdanje Avstro-Ogrske države.

V prizadevanjih za pravni status in položaj vojnih invalidov kot žrtev vojnega nasilja beležimo celo vrsto pomembnih dogodkov in organiziranega povezovanja vojnih invalidov na Slovenskem. Pred 149 leti je bilo ustanovljeno Mariborsko veteransko in bolniško podporno društvo nadvojvode Friderika. Pravna zaščita vojaških invalidov pri nas pa se je začela že mnogo prej, in sicer leta 1750, torej pred 274 leti, s prvim zakonom o vojnih invalidih, s katerim sta bila urejena zaščita in varstvo vojnih invalidov.

Za vojne invalide in žrtve vojn so skrbeli tudi po prvi svetovni vojni v Kraljevini SHS. V 32. členu Vidovdanske ustave iz leta 1921 zasledimo: *»Invalidi, vojne sirote, vojne vdove in siromašni, za delo nesposobni roditelji padlih ali v vojni umrlih vojakov uživajo posebno državno zaščito in pomoč v znak priznanja.«*

Problematiko invalidov in žrtev vojn je po drugi svetovni vojni država reševala s povezovanjem v društva in ustanavljanjem invalidskih zadrug in invalidskih podjetij. Za lajšanje posledic invalidnosti vojnih invalidov je bilo po vojni zgrajenih več invalidskih domov za rehabilitacijo in oskrbo. Vsa ta prizadevanja so pomembni mejniki pri obstoju slovenskega naroda, osamosvajanju in ohranjanju slovenskega jezika in domoljubja.

Poleg Zveze društev vojnih invalidov Slovenije (ZD-VIS) letos 30-letnico obstoja praznujejo tudi društva, ustanovitelji naše zveze.

Glavni namen pred 30. leti na novo ustanovljenih društev in zveze je bil zaščititi pridobljene pravice z ustavo in zakoni in pa vsekakor še večja skrb in boljši položaj za vojne invalide in še živeče žrtve vojnega nasilja v preteklosti. Ta okrogli jubilej zaznamujemo z izdajo zbornika in svečano akademijo na dan 30. obletnice.

ZDVIS deluje v javnem interesu kot reprezentativna invalidska organizacija za vojaške invalide. Je domoljubna, veteranska in invalidska organizacija, ki sodeluje s sorodnimi organizacijami na območju Slovenije in sosednjih držav. V tem času je postala polnopravna članica Svetovne veteranske federacije, Nacionalnega sveta invalidskih organizacij Slovenije in je podpisnica pristopa h Koordinaciji domoljubnih in veteranskih organizacij Slovenije (KoDVOS).

S podpisom sporazuma 16. septembra 2008 pri takratnem predsedniku države Danilu Türku smo se domoljubne in veteranske organizacije Slovenije zavezale, da bomo usklajevale svojo dejavnost za uresničevanje ciljev in nalog skupnega pomena ter interesa na različnih področjih, predvsem pri skrbi za veterane in vojne invalide, ohranjanju in uveljavljanju domoljubja in domoljubnih vrednot in ohranjanju in negovanju spomina na prelomne trenutke v boju za domovino in slovenski narod. Ohranjanje zgodovinskih vrednot, priborjenih v bojih za osamosvojitve Slovenije štejemo kot zelo pomembno. Dogovorili smo se, da vsaka članica po razporedu eno leto predseduje KoDVOS-u. Letos v Maistrovem letu je na vrsti naša zveza. Posebnost našega delovanja v koordinaciji je, da se za vse skupne odločitve dogovarjamo in jih sprejemamo s soglasjem brez preglasovanja.

V ZDVIS po svojih močeh uresničujemo zastavljene cilje v prizadevanju za uveljavljanje splošne deklaracije o človekovih pravicah in za mir v svetu. Naša dejavnost temelji na izvajanju posebnih socialnih programov pri ohranjanju zdravja, integraciji vojnih invalidov in njihovih svojcev v socialno okolje, odpravi ovir in usposabljanju invalidov za čim bolj samostojno življenje, ohranjanju psihofizične kondicije, informiranju o novostih in pravicah iz invalidskega varstva. Veličina našega dela je skrb in pomoč vojnim invalidom tam, kjer država s svojimi institucijami za to ne poskrbi v zadostni meri.

»Nič o invalidih brez invalidov!«

Mednarodna konvencija o invalidih, katere podpisnica je tudi Republika Slovenija, pravi: *»O vseh spremembah zakonov se je zakonodajalec dolžan temeljito posvetovati s prizadetimi o vsaki spremembi!«*

Kljub staranju in s tem večanju zdravstvenih težav smo bili vojni invalidi vedno optimisti in živimo v upanju, da bo naš položaj stabilen in se ne bo slabšal.

Čestitke vsem vojnim invalidom in članom društev ob 30-letnici zveze.

Janez Podržaj

Predsednik Zveze društev vojnih invalidov Slovenije

KDO SO VOJNI INVALIDI?

Stari Grki so že več stoletij pred našim štetjem zapisali: »Za vse tiste, ki so v vojni postali invalidi, bo poskrbela država.«

Prva državna skrb za vojne invalide na slovenskem ozemlju sega v čas Habsburške monarhije, in sicer 8. november 1727. Od te uredbe pa do danes je na ozemlju Slovenije organizirana skrb države za vojne invalide. Država je za vojne invalide skrbela v času Avstro – Ogrske, Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, v času Kraljevine Jugoslavije, Socialistične federativne republike Jugoslavije in danes v Republiki Sloveniji.

Kdo so torej vojni invalidi?

V vsej zgodovini so bili vojni invalidi vojaki, ki so v vojni utrpeli poškodbe. Slovenski zakon o vojnih invalidih pravi, da je vojni invalid oseba, ki je brez svoje krivde dobila najmanj 20-odstotno okvaro zdravja zaradi poškodbe ali bolezni ali poslabšanja bolezni, ki jo je imela že prej. Vojne invalide delimo na vojaške vojne invalide, vojaške mirnodobne invalide in civilne invalide vojn.

Vojaški vojni invalid je posameznik, ki je okvaro zdravja dobil pri obrambi Republike Slovenije, in sicer v bojih za obrambo slovenske severne meje, (Maistrovi borci 1918 in 1919), kot udeleženec narodnoosvobodilne vojne (druga svetovna vojna 1941-1945) ali v času vojaške agresije na Republiko Slovenijo (osamosvojitvena vojna 1991).

Med vojaške mirnodobne invalide štejemo več kategorij poškodovancev. Vojaški mirnodobni invalid je tako oseba, ki je v miru pri opravljanju vojaške dolžnosti ali v vojaški šoli, kjer se je šolala, dobila okvaro zdravja, in oseba, ki je dobila okvaro zdravja v miru pri opravljanju nadomestne civilne službe. Sem sodijo vojaki/naborniki na služenju vojaškega roka v času JLA in v slovenski vojski, ki je imela naborniški sistem do uvedbe poklicne vojske. Vojaški mirnodobni invalid je tudi oseba, ki je kot vojaška oseba dobila okvaro zdravja pri opravljanju vojaške dolžnosti izven Re-

publike Slovenije v okviru mednarodnih obveznosti, ki jih je prevzela Republika Slovenija. V slovenski vojski poklicni vojaki ob poškodbi ali bolezni ne pridobijo statusa vojnega invalida.

Vojaški mirnodobni invalid je tudi oseba, pri kateri je okvara zdravja nastala pri opravljanju določenih nalog pripadnika civilne zaščite, npr. prostovoljni gasilec.

Civilni invalid vojne pa je oseba, ki je dobila okvaro zdravja kot nevojaška oseba zaradi vojnih dogodkov, zapuščenega vojaškega materiala, predvsem neek-splodiranih ubojnih sredstev. (Zakon o vojnih invalidih, 1995)

Vladimir Pegan

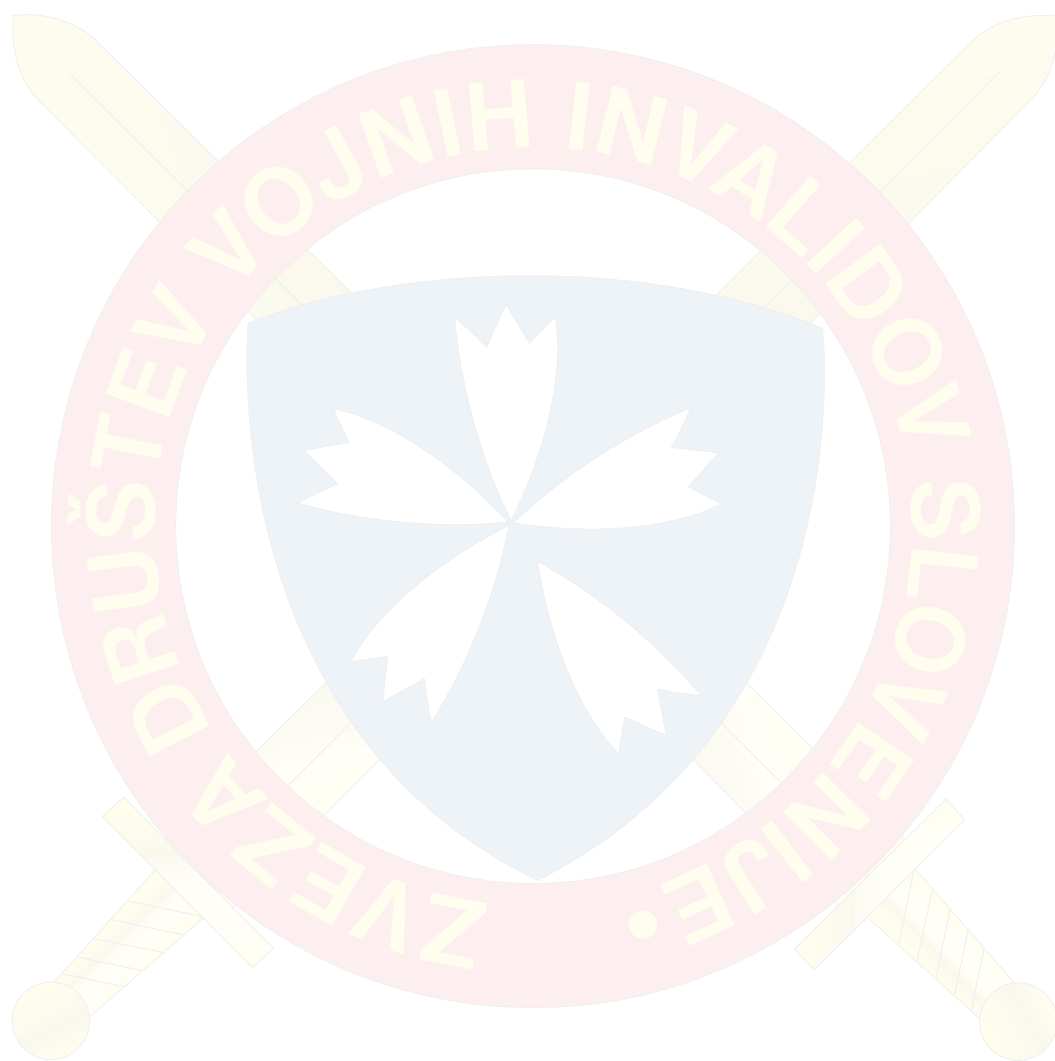
Viri:

Repe, B., Klasinc, P. P., Kresal, F., Pegan, V. (2005). *Vojni invalidi, Pravna zaščita in organiziranost vojnih invalidov na Slovenskem*, Ljubljana: Zveza društev vojnih invalidov Slovenije.

Zakon o vojnih invalidih. Ur. l. RS, št. 63/95, 19/97, 21/97, 75/97, 19/14, 159/21.

KAKO SEM POSTAL VOJNI INVALID

Božidar Debevc

Služenje vojaškega roka sem nastopil leta 1980, ko sem bil star 23 let. Že dobri dve leti prej sem vedel, da bom vojaški rok služil v Novem Sadu, vojna pošta 3258/2 veza RR (radio relejna).

Dobro se še spominjam večera odhoda. Slovo od prijateljev, ki so že odslužili, in tistih, ki jih je obveznost še čakala, je bilo bučno, s harmoniko. Mlajši kolega je odhajal istočasno, a v Kumanovo. Nočna vožnja z vlakom je trajala do 6. ure zjutraj, ko sem prispel do mesta Ruma, nato pa sem se še eno uro vozil z avtobusom do Novega Sada, kjer se nas je zbralo večje število fantov, še vedno v »civilu«. Pričakal nas je vojak, ki nas je odpeljal v vojašnico na Petrovaradin.

Po opravljenih pregledih je sledilo striženje in preoblačenje v vojaške uniforme. Zame je bila to velika sprememba. Dnevi v kasarni so tekli počasi ... vsak dan »nastava« oz. predavanja kot v šoli, po kosilu pa prosti popoldnevi. Potem je prišel čas svečane zaob-

Ijube, končal se je teoretični del »obuke«, sledile pa so terenske vaje in fizično delo kopanja jarkov na več kilometrov dolgem terenu za telefonijo. Bilo je precej žuljev in prelitega znoja, saj je bil to poletni čas, a smo vse dobro opravili.

Del »obuke« se je izvajal v smučarskem središču Kopaonik, kjer smo imeli vaje na smučeh. Tretji dan smučanja sem imel pri spustu po neravnem delu nesrečo. Desna smučka mi je zapeljala preko leve

in se zapičila v trdi sneg. Utrpel sem kompliciran zlom desne noge, in sicer se mi je od glavne kosti odlomil del v dolžini okoli 15 cm (notranji zlom). Težava je bila tudi v tem, ker se je nesrečni dogodek zgodil daleč pod motelom, kjer smo bili nastanjeni in me je zato nazaj na hrbtu kar nekaj časa nosil močnejši vojak. Še zdaj sem mu hvaležen. Po zasilni imobilizaciji noge so me odpeljali v bolnišnico Novi Pazar in tam sem ostal do zaključka smučarske

»obuke« kolegov na Kopaoniku. V bolnišnici nisem imel nobene medicinske obravnave. Dobival sem le tablete proti bolečinam. Težko sem pričakal premestitev v Novi Sad, saj sem upal, da bom takoj premeščen v bolnišnico, vendar se je to zgodilo šele naslednji dan. Rentgensko slikanje je pokazalo zlom z diagnozo »*fractura cruris dex. dislocato*«. Bil sem uspešno operiran, v bolnišnici pa sem ostal kar me-

sec dni. Iz bolnišnice sem odšel v vojaški uniformi ob spremstvu kolega vojaka, na vlak za Slovenijo na bolnišnično nego pa s »štakama«.

3. julija sem se moral vrniti na odstranitev mavca, nato pa sem se »razdolžil« in šel na daljšo rehabilitacijo v vojaško zdravilišče Rimske Toplice. Zdravljenje je bilo uspešno in čez leto dni sem že šel nazaj v bol-

nišnico Novi Sad na odvzem vijakov. Zdravniška komisija me je pregledala 1. februarja 1984. V odločbi, ki sem jo prejel, piše, da imam od 1. februarja 1984 trajno status vojaškega mirnodobnega invalida IX. skupine zaradi 30-odstotne vojaške invalidnosti.

To je moj nesrečni dogodek v času služenja vojaškega roka v JLA, s srečnim koncem. Če bo ljubo zdravje, bom mesto Novi Sad po dolgem času spet obiskal. Kljub nezgodi imam nanj lepe in prijetne spomine.

Božidar Debevc

Alojz Sever

Sem letnik 1949 in kot večina moje generacije sem tudi jaz dobil poziv za služenje vojaškega roka. Na pozivu je pisalo »zdrav i sposoben za služenje vojnič kog roka« ter da naj se 28. septembra 1968 – V. P. številke se ne spomnim - zg lasim v Senti.

Moram povedati, da smo pred nastopom služenja vojaškega roka naborniki stopili pred naborno komisijo, kjer smo lahko povedali, kateri rod vojske bi radi služili. Odločil sem se, da bi služil v »avtoenoti.« Po naboru smo morali opraviti zdravniške preglede. Ti so se vrstili kar eden za drugim. Bila so obdobja, ko smo bili v ambulantah več kot doma. Spomnim se nabornika, bil je iz Šempasa ali Ozeljana, ki se je pritoževal, čemu taki pregledi, saj smo se odločili za bodoče šoferje ne pa za astronave.

Ko smo uspešno opravili vse preglede, vključno s psihološkimi testi, so nas obvestili, da je za »avtoenoto« kandidatov preveč in da bodo sprejeli samo tiste, ki že imajo vozniški izpit, saj bo z njimi lažje delati. Vsi tisti,

ki nismo bili izbrani, smo bili razporejeni po potrebah vojaškega območja, od koder smo prihajali. Mene so določili za protizračno obrambo za vzdrževanje radar-sko računalniških sredstev.

Ko sem prispel v Sento, so nas ostrigili ter preoblekli v vojaške uniforme. Seveda smo tudi tam morali opraviti zdravniške preglede in zgodilo se je, da so kar nekaj vojakov, ki se še niti niso dodobra navadili vojaške uniforme, zavrnil in poslali domov.

Pregledi in cepljenja so trajali skoraj do konca leta. Pri zadnjem pregledu smo bili nagnjeni na ozkem hodniku. Ker se je vse krepko zavleklo, so se nekateri vojaki posedli kar po tleh. Na začetku hodnika je bil bolničar, ki je imel zdravstvene knjižice in nam jih je ob klicu v ordinacijo izročil.

Ko so iz ordinacije poklicali mene, je bolničar vzel mojo zdravstveno knjižico, jo pregledal, nato pa jo je začel kot nor vihteti nad glavo ter dobesedno »gaziti«
vojake, ki so sedeli na tleh. Pri tem je vpil: »Druže kapetane (to je bil zdravnik), ovaj je imun na sve«. To je večkrat ponovil. Nisem vedel, čemu vsa ta evforija in kaj to pomeni. Ko sem vstopil v ordinacijo, se ni zgodilo nič posebnega. Zdravnik me je pregledal, pogledal moj karton in vrnil sem se v svojo četo.

Po določenem času pa, ne spominjam se točno, ali je bilo pred ali po novem letu, je prišel v našo četo dežurni. Poklical je moje ime in mi povedal, naj se zglasim v ambulant. Starešino sem prosil za dovoljenje, in ko sem ga dobil, sem se odpravil v ambulant.

Ko sem vstopil, sem se predstavil in povedal, da pri-

hajam po zdravnikovem nalogu. Zdravnik me ni niti pogledal. Glavo si je podpiral z rokami in mi dejal: »Uzmi ovo«. Bila je to čašica ali kozarček iz motnega stekla. Dejal je: »Pojdi k umivalniku, izpij, odloži kozarček in lahko greš.« Seveda sem to storil in se vrnil v svojo četo.

Po približno tednu dni so se začele težave s prehrano in bolečine. Bolečine so se stopnjevale, bile so vedno hujše. Javil sem se na pregled pri zdravniku in opisal svoje težave. Dobil sem neke tablete, vendar niso pomagale. Po večkratnem obisku zdravnika me je ta poslal v civilno bolnišnico v Sento, kjer so opravili vrsto pregledov, vključno z rentgenom in slikanjem želodca. Zdravnica mi je po pregledu previdno sporočila, da bo treba prenehati z vojaško službo, ker so ugotovili, da imam rano na dvanajstniku. Ko sem izvide nesel v vojaško ambulant, jim niso verjeli, češ da to ni mogoče. Po nekaj dnevih so me poslali v vojaško bolnišnico Petrovaradin, v Novi Sad, kjer sem bil hospitaliziran približno 10 do 12 dni. Po prvem pregledu so mi predpisali injekcije kalcija, ki sta mi jih dajala le višja medicinska sestra ali zdravnik. Pregledi in preiskave so se vrstili. Pri preiskavah so mi jemali želodčno kislino in na podlagi tega ugotovili, da gre za prekomerno izločanje želodčne kisline. Med jemanjem injekcij kalcija so me večkrat peljali na rentgen in mi po osmih ali devetih dneh slikali želodec ter mi sporočili, da rane na dvanajstniku ni in da je v civilni bolnišnici v Senti prišlo do pomote pri branju rentgenskega posnetka, da pa je res, da gre za prekomerno izločanje želodčne kisline. Ne glede na vse so se težave in bolečine nadaljevali. Prišel je dan »prekomande«. K meni je pristopil povel-

jujoči častnik in mi pojasnil, da so moje težave živčnega izvora zaradi domotožja. Odločili so se, da me premestijo v Reko, kjer bom bližje domu, in s tem naj bi se moje težave končale. Po prihodu v kasarno Kozala v Reki se stanje ni izboljšalo. Vidno sem shujšal, bil sem slabotnega videza, zato so me poslali v vojaško bolnišnico oz. stacionar, kakor so ga imenovali. Ob primerni hrani in počitku sem težave lažje prenašal. Med ležanjem v bolnišnici pa so se pojavile hude bolečine v predelu pleksusa in reber. Poklical sem dežurnega zdravnika in mu pojasnil, da imam hude bolečine v kosteh v predelu pleksusa in spodnjem delu reber. Čutil sem, kot da bi mi kosti lomili s kleščami. Površno me je pregledal in dejal, da to ni nič in da je živčnega izvora.

Po desetih dneh sem bil odpuščen iz bolnišnice ter oproščen jutranje gimnastike. Predpisali so mi terapijo z zdravili Ulter, ki naj bi nevtralizirala želodčno kislino. Predpisanega zdravila se ni zaužilo kot običajnih zdravil, ampak si moral tableto zdrobiti v ustih. Očitno pa so imele tablete negativen učinek na zobovje. Po zaužitju tablet so se mi namreč pojavljale obloge na zobovju in tudi težave. Nadrejene sem prosil za obisk pri zobozdravniku, ki je ob pregledu ugotovil granulom. Začel mi je zdraviti zobe, tako da je začel z vrtanjem do korenine in vsakokrat, ko je z vrtanjem napredoval, je to fotografiral, češ da bo pokazal svojim študentom. Očitno je bil predavatelj na stomatološki fakulteti. Ko je zaključil z vrtanjem, mi je pojasnil, da bo prišel čeljustni kirurg, ki mi bo odstranil spodnji del korenine in zob zapolnil. Po enem tednu sem prišel na operativni poseg. V prisotnosti kirurga se je pohvalil, kako je prišel s

svedrom do korenine zoba in mu to tudi pokazal. Ta ga je svaril naj z demonstracijo preneha, ker je nevarno, da se zob odlomi. Ni še izrekel slutnje do konca in zob je odletel. »No, vidiš,« je dejal kirurg zgroženo, »kaj sem ti rekel«, na kar mu je zobozdravnik odvrnil brez kančka slabe vesti »j*** se meni za njegov zob, važno je, da sam ja napravio snimke«. Operativni poseg je speljal do konca in vidno pretresen sem zapustil ordinacijo.

Težave z želodcem so se nadaljevale. Nekje v drugi polovici septembra sem bil tako slaboten, da sem zaprosil zdravnika v bolnišnici, naj me sprejme, saj so težave vedno hujše. V bolnišnici sem bil dobrih deset dni, nato so me poslali pred zdravniško komisijo, ki je ocenila, da nisem sposoben za nadaljnje služenje vojaškega roka. Odpuščen sem bil kot nesposoben za služenje vojaškega roka za dobo štirih let, s pripisom, da sem prišel na služenje že bolan, in se je bolezen v času služenja poslabšala. Seveda se s tako oceno nisem strinjal, na komisiji je prišlo do prepira in hude krvi, ampak obveljala je njihova. 5. oktobra sem bil odpuščen iz JLA in se naslednji dan javil na vojnem odseku v Novi Gorici. Ker sem bil brezposeln, so mi dali začasno zdravstveno izkaznico za obisk zdravnika, niso pa mi povedali, da sem mirnodobni vojaški invalid in da imam pravico stopiti pred invalidsko komisijo za oceno stopnje invalidnosti. To sem izvedel, ko je na obisk k meni prišel sorodnik, ki je služboval v vojski. Povedal mi je, naj se obrnem na vojaški odsek in zahtevam, da me pošljejo na invalidsko komisijo, kar sem tudi storil. Januarja, leta 1970 sem bil poklican na invalidsko komisijo v stavbi socialnega, kot smo ji rekli, zraven lekarne. Na komisiji je bil pravnik

socialnega, predstavnik vojske in pa midva z očetom. Predstavnik JLA je vztrajal pri svojem stališču, kakor mu je bilo najbrž naročeno. Po dolgem prerekanju so odredili malo odmora, stopil sem do predstavnika JLA in ga skušal prepričati, naj vklopi vsaj malo zdravega razuma, saj če bi bil že pred vstopom v JLA bolan, me ne bi vpoklicali na služenje vojaškega roka. Na to mi je jezno odgovoril: *»J*** se meni za tebe, ja sam tu, da ščitim interese armije«*. To je bil njegov odgovor. Kmalu za tem je komisija končala delo in smo se razšli. Po približno štirinajstih dneh je prišla odločba, po kateri sem dobil status vojaškega mirnodobnega invalida, s 40-odstotno invalidnostjo, s pripisom, da sem zbolel pred vstopom v JLA. Ker se s tako oceno in ugotovitvijo nisem mogel sprijazniti, sem se odločil iskati pravico po sodni poti. Obiskal sem vse odvetnike, kar jih je takrat naše mesto premoglo. Ko sem vstopil v odvetniško pisarno, sem pojasnil, da imam primer, in če bi me lahko zastopali. Vsi so imeli čas in so me bili pripravljeni zastopati, dokler nisem predstavil svojega primera. Ko sem jim pojasnil, za kaj gre, so se začeli izmikati, da na tem področju niso vešč, in me začeli pošiljati od kolega do kolega. Zadnji, ki sem ga obiskal, je bil odvetnik v stavbi družbenopolitičnih organizacij. Pojasnil sem mu, da sem obiskal vse odvetnike in da so me bili vsi pripravljeni zastopati, dokler nisem povedal, za kaj gre. Potem so se začeli izmikati. *»No,«* je rekel, *»jaz vam bom povedal, zakaj so se izmikali. Veste, ko tožite 'armijo', v bistvu tožite državo in tega se odvetniki izogibajo. Vedeti morate, da nihče v Jugoslaviji, ki je tožil državo, ni uspel in tudi vi ne boste. Če imate toliko denarja, da ga mečete z lopato skozi okno, vas lahko zastopam, vendar, kot sem vam že rekel, brez uspeha.«*

Ker krivice nisem mogel prenesti, sem se odločil, da se bom sam pritožil na odločbo invalidske komisije. Tožil sem vse do vrhovnega vojaškega sodišča, od koder sem dobil odgovor, da *»protiv odluke vrhovnog vojnog suda nema žalbe«*.

In pri tem je ostalo. Leta so tekla, prišla je osamosvojitve Slovenije, postali smo država vladavine prava. Sprejet je bil zakon o popravu krivic. Leta 1996 sem izvedel, da bodo vojaški invalidi od 20-odstotne invalidnosti naprej upravičeni do vojaške invalidnine. V podjetju, kjer sem bil zaposlen, sem zaprosil sekretarja, če mi lahko posodi Uradni list. Seveda me je vprašal, zakaj ga potrebujem. Ko sem mu povedal, je odvrnil: *»Bomo videli.«* In pri tem je tudi ostalo.

Ker smo imeli zakon o popravu krivic, sem komisiji predstavil svoj problem, saj sem menil, da se mi je zgodila krivica, ko so me bolnega zadrževali devet mesecev, bolezen pa je napredovala, da sem v tem času dobil še gastritis in zbolel zaradi podhranjenosti, armada pa mi ni omogočila zdravstvene oskrbe in dietne prehrane. Žal komisija v tem ni videla nobene krivice.

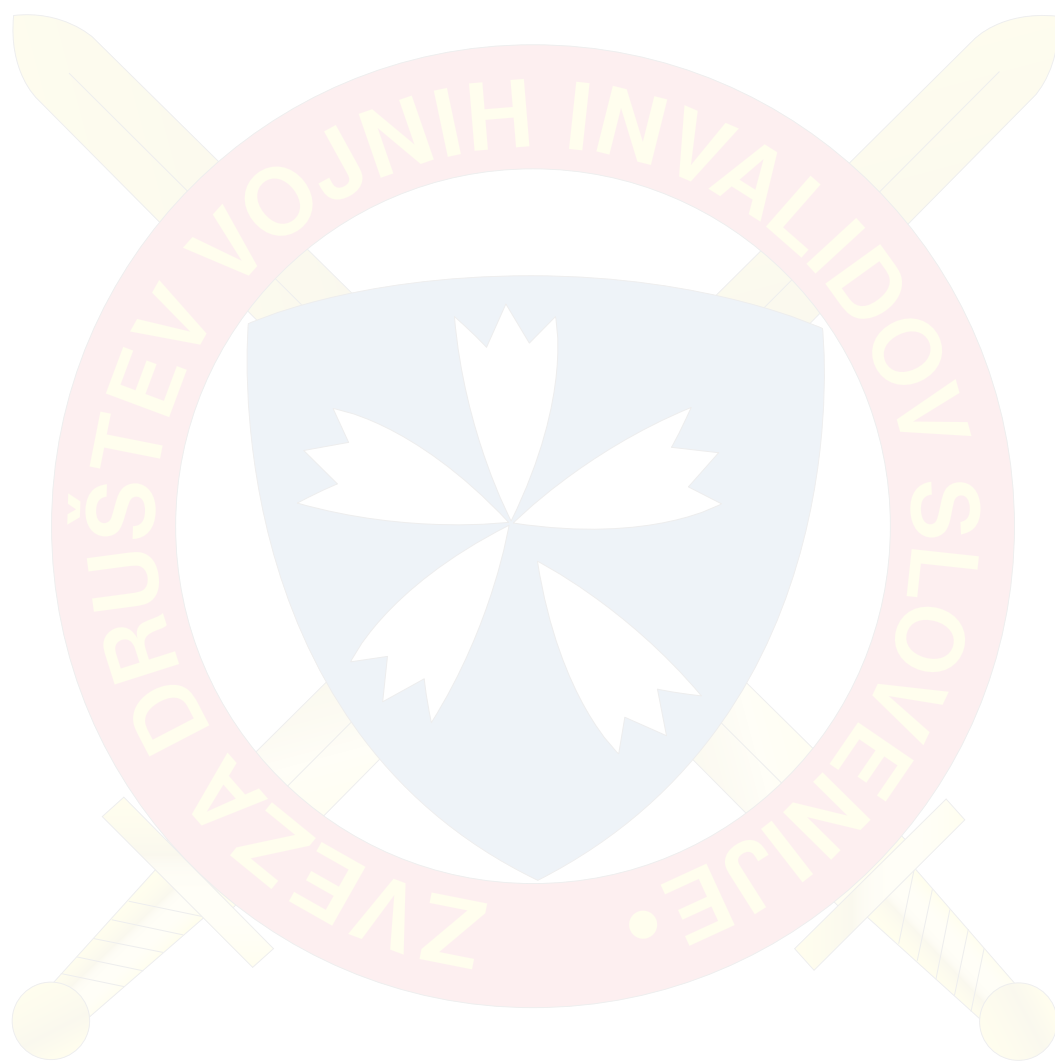
Leta 1999 ali 2000, ne spomnim dobro, sem se obrnil na urad za vojaške invalide v Novi Gorici in zaprosil za ponovno oceno invalidnosti. Pred pozivom na komisijo so zahtevali fotokopijo mojega zdravstvenega kartona in pa najnovejše izvide, vključno z izvidom gastroskopije. Seveda sem zahtevane izvide dostavil, vključno s potrdilom lečečega zdravnika, kjer je razvidno, da od prve zaposlitve leta 1964 pa do odhoda na služenje vojaškega roka nisem bil bolan, niti se nisem zdravil zaradi kakršnih koli prebavnih obolenj. Omenjeno po-

trdilo mi je na mojo zahtevo izdal lečeči zdravnik kmalu po izstopu iz JLA. Seveda sem moral vse omenjene preglede sam plačati. Na določeni datum sem bil pozvan na invalidsko komisijo. Že na samem začetku je predsednik invalidske komisije dal vedeti, da je tu on šef. Jezno sem mu segel v besedo in ga vprašal, ali imam pravico tudi sam kaj povedati, ali bo samo on govoril. Predstavil sem mu svoje stališče ter ga opomnil na potrdilo lečečega zdravnika, ki potrjuje, da je iz bolniškega kartona razvidno, da se do vstopa v JLA nisem zdravil, niti bolehal na prebavilih, kar je potrdila tudi gospa, ki je bdela nad dokumentacijo. Vendar jo je predsednik komisije namerno preslišal, ko ga je opozorila na omenjeno potrdilo. V odločbi je predsednik komisije ubral linijo najmanjšega odpora. Ni se oziral na potrdilo niti na dejstva in je le prepisal, kar je zapisala komisija v Reki.

To je moja zgodba o tem, kako sem postal vojaški invalid v »armiji«, v katero sem tako sveto verjel. Zdaj živim v samostojni Sloveniji, kjer imamo vladavino prava, vendar krivica ostaja.

Alojz Sever

Bojan Černjak

Sem Bojan Černjak, rojen leta 1964 v Črni na Koroškem. Po končani srednji šoli sem se zaposlil in kmalu po tem sem dobil poziv za služenje vojnega roka. Na željo takratnega delodajalca sem vložil prošnjo za odlog služenja za eno leto. In tako sem po enem letu, septembra 1986, v Čapljini v BiH začel služiti vojaški rok v »avtoedinici«, kot smo takrat imenovali šofersko-transportno enoto.

Prvi dnevi in tedni služenja so ob privajanju na vojaško disciplino in vsakodnevni telesni vadbi ter spoznavanju vojaške tehnike dokaj hitro minevali. Ker sem bil že ves čas športno aktiven, mi jutranja telovadba in fizični napor niso predstavljali nobene težave. Po dobrih dveh mesecih smo odšli za štirinajst dni na terenske vaje v hribe nad Mostarjem. Tam sem naenkrat opazil, da sem zelo utrujen, da me boli grlo in me kljub toplemu vremenu zebe. Zvečer sem to povedal našemu vodniku, s katerim sem se dobro razumel, in dovolil mi je, da sem naslednji dan

z vojakom-inštruktorjem odšel v vojašnico po svež kruh, vmes pa sem lahko skočil do ambulante, kjer sem zdravniku povedal za svoje težave. Seveda me je malo posmehljivo pogledal, se tudi malo pošalil na moj račun, pa mi vseeno dal termometer, da sem si izmeril telesno temperaturo. Ta je pokazal 39,6 stopinje Celzija. Ker mi sprva ni verjel, sem si moral temperaturo izmeriti še enkrat ob njegovi navzočnosti in ker je bil odčitek še za nekaj decimalk višji, mi je odredil posteljo in mi prepovedal vrnitev na teren. Takoj sem prejel prvi odmerek antibiotika in zdravljenje nadaljeval en teden. Po sedmih odmerkih zdravila mi je zdravnik povedal, da mi je predpisal še sedem odmerkov drugega antibiotika, ker sumi, da sem zbolel za mišjo mrzlico, ki je tam takrat razsajala. Takoj po prejemu drugega zdravila pa sem opazil, da imam krvav urin. Zdravnik me je potolažil, da je to pač normalna reakcija na zdravilo in da bo že čez kakšen dan bolje. A to se ni zgodilo in naslednjih deset dni sem preživel v ambulanti, kjer se mi je stanje slabšalo iz dneva v dan. Urin je bil vedno temnejši, otekati so mi začele najprej noge, potem še roke in vse težje sem dihal. Deseti dan sem na viziti prosil zdravnika, naj me premestijo v vojaško bolnišnico v Mostarju, pa mi je povedal, da je že dogovorjen z vojaško bolnišnico v Sarajevu. Tam so me pregledali, in ko so prišli prvi laboratorijski izvidi, mi je zdravnik dejal: »Fant tvoje ledvice delajo zelo slabo in ti boš šel predčasno domov, najprej pa te moramo toliko pozdraviti, da boš zdržal do doma.« Po zdravniškem protokolu je za takšno diagnozo to pomenilo štiridesetdnevno zdravljenje s kortikosteroidi, ki so zelo močna protivnetna zdravila. In res, po štiridesetih dneh so me odpustili iz bolniš-

nice z odločbo o začasni prekinitvi služenja vojnega roka za dobo štirih let, s priporočilom, da zdravljenje nadaljujem v kliničnem centru v Ljubljani.

Takrat so se začele prve težave z mojim statusom, kajti po vrnitvi domov se nisem bil zmožen vrniti na delo, posledično pa nisem imel urejenega zdravstvenega zavarovanja. Na vojaškem odseku takratne občine mi nihče ni povedal, da moram status vojaškega invalida, in s tem pravice iz zakona o vojnih invalidih, ponovno uveljaviti v Sloveniji. Še več, rečeno mi je bilo, da statusa ne morem pridobiti pred potekom štirih let. Po srečnem naključju sem čez tri leta izvedel, da moram vse zadeve urejati na referatu za vojaške invalide, kjer mi je referent v kratkem času uredil status.

Stanje se mi je počasi izboljševalo in tako sem se lahko spet zaposlil, najprej za skrajšan delovni čas. S tem sem bil spet zdravstveno zavarovan in sem lahko nadaljeval zdravljenje v Univerzitetnem kliničnem centru Ljubljana, kjer pa so mi takoj povedali, da so moje ledvice zaradi vnetja zelo poškodovane in da bo prej ko slej potrebno nadomestno zdravljenje z dializo. Tako sem v naslednjih šestih letih kar nekaj časa preživel v bolnišnici v Slovenj Gradcu in v UKC Ljubljana, vmes pa sem od vojaške komisije dobil odločbo o stalni nesposobnosti opravljanja vojaških obveznostih. Od takrat imam priznan status vojaškega mirnodobnega invalida s 100-odstotno invalidnostjo II. skupine. Kljub temu sva si z ženo Marjeto ustvarila družino, ki mi je še danes največja opora pri premagovanju vsakodnevnih težav. Rodila se nama je prva

hči, moje stanje pa se je začelo slabšati do te mere, da sem 7. decembra 1992, torej pred 31 leti, moral opraviti prvo dializo, to je zunajtelesno čiščenje krvi s pomočjo dializnega monitorja, imenovanega tudi umetne ledvice. Dializno zdravljenje poteka tako, da bolnikova kri preko cevi teče v umetno ledvico in se očiščena vrača v telo. Postopek traja trikrat tedensko od 4 do 6 ur, treba pa se je držati stroge diete, kar pomeni zmanjšanje vnosa tekočine na največ pol litra na dan, izogibanje uživanju mleka in mlečnih izdelkov ter zmanjšanje uživanja sadja in zelenjave. Kot aktivnemu športniku mi je bilo najtežje sprejeti dejstvo, da moram trikrat na teden v bolnišnico in tam ležati pet ali šest ur. Poleg tega ta postopek človeka tudi zelo utruja. Tako je minilo skoraj pet let, družina se je medtem povečala za še dva člana - hčerko in sinajaz pa sem dočakal tudi klic iz UKC-ja, ki sem ga zelo težko pričakoval, in sicer da imajo zame ledvico. Torej dočakal sem prvo presaditev ledvice umrlega darovalca in začelo se je novo obdobje v mojem življenju, polno upanja in pozitivnega gledanja na prihodnost. Kar naenkrat se ni bilo treba držati stroge diete, ni bilo treba kar naprej hoditi v bolnišnico, skratka kljub kar hudim stranskim učinkom zdravil, ki sem jih moral jemati, sem zaživel normalno življenje. Po osmih letih pa je začelo delovanje presajene ledvice pešati in leta 2005 sem spet moral začeti z dializo. Leta 2010, prav na svoj rojstni dan, sem spet prejel klic iz bolnišnice s pozivom na ponovno presaditev ledvice, ki jo je moje telo sprva dobro sprejelo, po petih letih pa sem doživel prvo zavrinitveno reakcijo organizma, ki je bila s pomočjo najnovejših zdravil zavrta, a se je kmalu ponovila in ledvice ni bilo več mogoče rešiti.

Do danes sem imel skupaj več kot 2500 dializ doma in v tujini, kamor pač grem na dopust. Tudi načrtovanje dopusta je posebna zgodba, saj je treba najprej najti dializni center, ki sprejema dopustnike, nato rezervirati termine in tja posredovati medicinsko dokumentacijo, potem pa čakati na obvestilo, ali bo mogoče tam opraviti dialize. Zdaj že sedem let spet živim s pomočjo dializnega aparata in čakam na ponovni klic iz UKC. Kot zanimivost naj še povem, da so me ob poplavah leta 2023, ko ceste do Slovenj Gradca niso bile prevozne, na dializo peljali pripadniki sanitetne enote slovenske vojske z oklepnim vozilom Valuk. Večkrat sem se že udeležil Evropskih in Svetovnih iger dializnih bolnikov in bolnikov s presajenimi organi, ki potekajo izmenično vsaki dve leti. Na evropskih igrah sem trikrat osvojil naslov evropskega prvaka v pikadu, dvakrat pa sem bil tretji v petanki, v dvojicah.

Kljub vedno bolj obremenjujočih posledicah stranskih učinkov dializ in zdravlil ostajam optimističen in aktivno delujoč na zvezi in v DVI za Koroško.

Bojan Černjak

Djuro Bjeljac

Djuro Bjeljac, vojaški mirnodobni invalid živi v občini Sevnica v vasi Jablanica pri Boštanju. Rojen je bil 4. januarja 1946 v vasici Ljeskovica pri Drvarju. Osnovno šolo je obiskoval v Prekaji, gimnazijo pa v Drvarju. Leta 1965 je odšel na služenje vojaškega roka v Štip ob reki Bregalnici v Makedoniji.

Takratna obvezna državljanska dolžnost je trajala leto in pol. Ko je bil med služenjem na rednem dopustu v domači vasi, so ga nekega dne na cesti dohiteli vojaki iz Zadra, ki so se mimo pripeljali v 'kampanjoli', vojaškem džipu in Djura, ki je bil v vojaški uniformi, povabili naj prisede.

Pa se je zgodilo. Voznik je zapeljal v drevo, posledice so bile hude. En vojak je v nesreči umrl, Djuro pa je bil hudo ranjen, saj je imel odprt zlom kolka. Mesec in pol je ležal okovan v mavcu v bolnišnici na Šlati v Zagrebu. Poslali so ga na zdravljenje v zdravilišče, in sicer v Rimske Toplice in po 28 dneh je odločno zahteval, da mu dovolijo do konca odslužiti vojaški

rok v enoti, kamor je bil premeščen, v Kumanovem v Makedoniji. Po mesecu dni je bil odpuščen, vendar ni dolgo zdržal doma, saj ga je vleklo v Rimske Toplice. Tam med zdravljenjem namreč ni preskočila samo iskra, ampak je vzplamtel cel ogenj zaradi Marice, ki je bila zaposlena v zdravilišču. Redno jo je obiskoval in se odločil, da ostane. Nastanil se je v Rimskih Toplicah in se zaposlil kot kopališki mojster. Tri leta je upravljal bazen na prostem. Kasneje se je zaposlil v Laškem v tovarni TIM (tovarna izolacijskega materiala).

Novi kolk ni dolgo vzdržal, po šestih letih so mu v Valdoltri vstavili novega. Zdaj je zadovoljen, saj nima težav. Na ženini domačiji se je lotil gradnje hiše, jo samo v enem mesecu spravil pod streho in se iz štirisobnega stanovanja v Rimskih Toplicah v naslednjem letu preselil v Jablanico. Z ženo sta ustvarila bogato domačijo v čudovitem naravnem okolju. Kot zanimivost pove, da je v novi državi kot »tuj« državljan takoj pridobil slovensko državljanstvo, pogovor z njim pa poteka v čisti slovenščini.

Janez Štrbenc

Ivan Pavšič

Služenje vojaškega roka sem nastopil leta 1986, v starosti 19 let. V vojaško evidenco sem bil vpisan že leta 1983, vojaški rok pa sem služil v Valjevu in Kikindi.

Dodeljen sem bil v protioklepni vod, zadolžen pa za »netrzajni top BST 82 mm«, in sicer kot »nišandžija«. V ekipi sem imel še štiri vojake, ki so bili pomočniki za posadko.

Spominjam se jutra, ko sem se moral posloviti od svojih najbližjih. Mame, očeta in brata. Nekaj solz je priteklo, ko sem se vkrcal na vlak, ki je že čakal na železniški postaji Lendava. Pripeljal nas je v Čakovec, kjer smo morali prestopiti na drug vlak, s katerim smo prispeli v Zagreb. Tam smo imeli daljši postanek. Spoznal sem nekaj prijateljev, ki so prav tako odhajali na služenje vojaškega roka. Vlak nas je nato pripeljal v Beograd, kjer smo spet prestopili na drug vlak in pozno popoldne sem le prispel v Valjevo. Tam nas je čakal vojak, ki nas je pospremil v vojašnico. Še in še

bi lahko pisal, vendar je bistvo tega mojega članka dogodek, zaradi katerega sem postal vojaški invalid.

V času med 16. januarjem 1986 in 14. januarjem 1987 sem služil vojaški rok v Valjevu, Kikindi ter nato še v Medji. 23. septembra 1986 smo bili na vojaških vajah. Ob 9.50 sem dobil od starešine nalogo, da BST 82 mm pripravim v položaj za streljanje. Pri tej pripravi sem potreboval pomoč kolega vojaka. Ko sem postavil krak in sem hotel zategniti 'stego' kraka, je vojak prehitro spustil cev, ki se je zaradi teže nagnila nazaj. Moja leva roka je ostala med krakom in smodnikovo komoro z zapiračem in ključavnico. Pri

7. USPOSOBIEN

1) VES 1104 dolžnost nišpalijska m. BST-9
(M. P.) 2. 10. 1986 (Polpis pooblaščenec uvrsti)

2) VES _____ dolžnost _____
(M. P.) _____ (Polpis pooblaščenec uvrsti)

3) VES _____ dolžnost _____
(M. P.) _____ (Polpis pooblaščenec uvrsti)

4) VES _____ dolžnost _____
(M. P.) _____ (Polpis pooblaščenec uvrsti)

6. SLUŽENJE VOJASKEGA ROKA

1) VT 6934-54 Valjevo
Od 16.01. 1986 Do 14.05. 1986
(M. P.) 2. 10. 1986 (Polpis pooblaščenec uvrsti)

2) 1986 14.01. 87
(M. P.) 2. 10. 1986 (Polpis pooblaščenec uvrsti)

3) VP _____
Od _____ 19__ Do _____ 19__
(M. P.) (M. P.)
(Polpis pooblaščenec uvrsti) (Polpis pooblaščenec uvrsti)

4) VP _____
Od _____ 19__ Do _____ 19__
(M. P.) (M. P.)

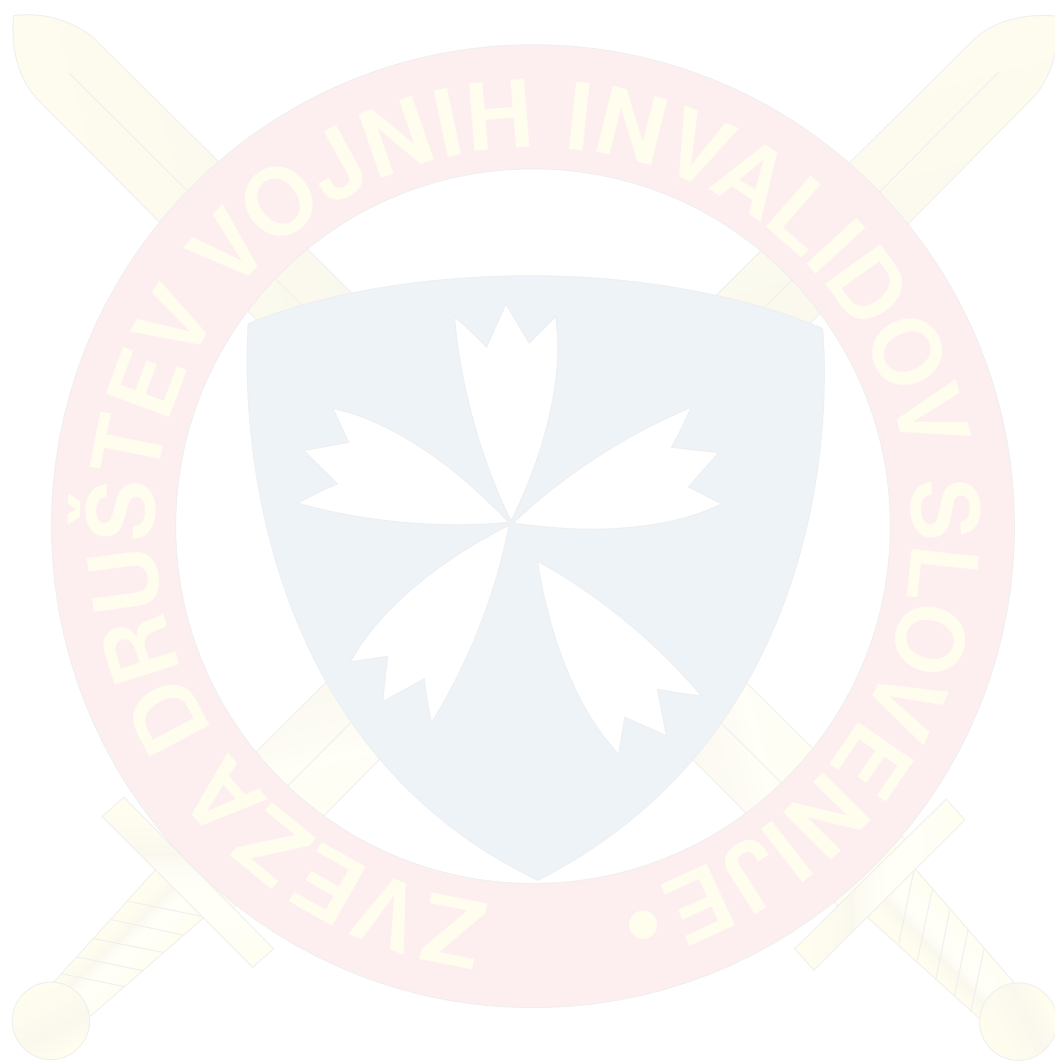
tež nesreči sem si močno poškodoval roko med korenom prstanca in mezinca, saj je nanjo z vso močjo padla cev orožja in mi naredila luknjo v dlani. V nadaljevanju služenja vojaškega roka sem opravil vrsto pregledov in zdravljenj poškodovane leve roke, ki je še vedno boleča, posebej ob vremenskih spremembah.

14. januarja 1987 sem se vrnil s služenja vojaškega roka. Ker sem bil pred odhodom v vojsko redno zaposlen v DO Gorenje Varstroj, sem se šel javit delodajalcu. Povedal sem mu, da sem med služenjem v vojski utrpel poškodbo leve roke, zato so me z napotnico zdravnika obratne ambulate poslali na medicino dela, ki naj bi ugotovila, ali sem še naprej sposoben opravljati dela in naloge orodjarja.

Ker sem bil v JLA poškodovan, krivda za nastalo poškodbo pa je bila površnost vojaka, menim, da sem upravičen do priznanja statusa vojaškega mirnodobnega invalida. 5. maja 1987 sem bil pregledan na prvi stopnji zdravniške komisije v Mariboru, kar je določeno v zakonu o vojnih invalidih. Ugotovili so 20-odstotno trajno invalidnost, zaradi poškodbe nastale v JLA, in sicer omejeno gibljivost četrtega in petega prsta po strelni poškodbi leve dlani.

Z odločbo mi je bil priznan trajen status mirnodobnega vojaškega invalida X. skupine. Sem član Društva vojnih invalidov Pomurja - Murska Sobota.

Ivan Pavšič

Leopold Tavčar

Leto 1922 je bilo usodno za primorske Slovence, saj je Italija po rapalski pogodbi pridobila velik del slovenskega naselitvenega prostora. Fašistično zatiranje slovensko govorečih prebivalcev Primorske se je še bolj okrepilo po letu 1922 in s fašističnim prevzemom oblasti v Italiji.

Prav v tem letu sem se rodil v Orleku pri Sežani in avtomatično postal državljani Italije. Kot Slovencu mi je bila odvzeta pravica do uporabe maternega jezika.

Star 19 let sem bil vpoklican v Milano na služenje vojaškega roka. Konjeniški regiment, v katerem sem služil, so oktobra leta 1942 napotili v Rusijo. Pohod po ukrajinskih stepah in vaseh v zimskem času, ko se je temperatura spustila tudi 42 stopinj pod ničlo, je bil že zaradi tega dejstva neizmerno težak. Na srečo nismo imeli vojaških spopadov in smo se po več mukotrpnih mesecih nesmiselne napotitve v Rusijo končno aprila 1943 vrnili v Italijo.

Prvič ranjen

Kmalu zatem sem odšel v partizane, kjer so me razporedili v 2. bataljon 17. brigade Simona Gregorčiča. Po različnih vojaških akcijah sem 15. januarja 1944 sodeloval v bojih na Trnovem, v t. i. nemški ofenzivi. Zaradi nemške premoči so se partizanske enote umaknile na Lokve. Z letalstvom so vas najprej bom-

bardirali in jo zatem z drugimi enotami zavzeli. Oddelek nemških vojakov se je povzpel na cerkveni zvonik, od koder so imeli odličen pregled nad dogajanjem. Takoj so začeli obstreljevati partizanske položaje. S soborcem Viktorjem Černetom iz Tomaja sva imela nalogo onemogočiti njihovo obstreljevanje. Med streljanjem na zvonik se mi je pokvaril puškomitraljez. Poskušal sem ga popraviti in sem za trenutek pozabil na lastno varnost. Nemški vojak na zvoniku je mojo nepazljivost takoj opazil in me z rafalom ranil v stegno desne noge. Tudi soborca Viktorja so ranili, prestrelili so mu koleno, zato se ni mogel premikati. Štiri dni in noči je vztrajal na položaju, brez hrane in brez medicinske oskrbe. Šele ko so nemški vojaki odšli, so mu terenci pomagali, vendar je bila rana tako huda, da mu niti skrbna medicinska nega ni pomagala. Partizanska zdravnica dr. Pavla mu je morala nogo amputirati. Jaz sem se iz kritičnega položaja rešil sam, tako da sem se vrgel v listje in se zakotalil v čepovansko dolino, prečkal cesto in se vzel na Lokovec. Ker sem izgubil veliko krvi in ker je bila moja desna noga onemogla, sem pri vzponu uporabil kolena. V trdi temi sem prišel do osamljene hiše, kjer me je sprejela ostarela gospodinja in me skrila v spodnji prostor, poleg kože. Postregla mi je s kozjim mlekom in tukaj sem prenočil. V jutranjih urah me je gospodinja zaradi varnosti odpeljala v okoli 500 metrov oddaljeno skalovje. Na prostem, med skalami, sem preživel štiri dni. V nočnih urah mi je hrano prinašala mladinka aktivistka, ki mi je tudi za silo očistila rano in jo prevzela. Terenci aktivisti so me po štirih dneh prepeljali v Čepovan, kjer sem bil pri družini Kofol temeljito

medicinsko oskrbljen. Od gostoljubne družine so me najprej peljali v zaselek Vrata, od tu pa v spremstvu dveh tovarišev na javko na Robu. V trdi temi so me odvedli v Okrevališče št. 1 SVPB Pavla. Med 45-dnevnim bivanjem so me uspešno zdravili tudi dr. Franc Derganc, bolničar in tečajniki, ki so obiskovali tečaj na Vršah. Po zdravljenju sem se vrnil v 17. brigado Simona Gregorčiča, pred tem pa sem se ustavil na kraju, kjer sem bil ranjen in poiskal puškomitraljez, ki sem ga zakopal v listje. Razveselil sem se, ko sem ga našel nepoškodovanega. Ko sem prišel v štab 2. bataljona 17. brigade na Krnice nad Vitovljami, so bili vsi iskreno veseli, ker sem se vrnil zdrav, pa tudi zato, ker sem prinesel izgubljeni puškomitraljez.

Drugič ranjen

V bitki 21. aprila 1944 na Križni Gori pri Colu sem opazil, da je puškomitraljezca smrtno zadela krogla, zato sem zagrabil njegovo orožje, skočil za steno in od tam streljal na sovražnika. Takrat je v steno priletela tromblonka in njen drobec me je ranil v glavo. Udarčna moč eksplozije me je vrgla v gabrov grm, od tam sem se zavlekel pod košato smreko, si obvezal rano in nato izgubil zavest. Naslednji dan sem se izpod smreke splazil na plano in zagledal borce, ki so iskali ranjene in padle. Okrvavljenemu in izmučenemu so mi nudili prvo pomoč, me nahranili s kruhom, namočenim v čaju, kajti drugega nisem mogel zaužiti. Rana mi je onemogočala, da bi odpiral usta. Nato so me prepeljali na javko v Mrzlo Rupo. Italijanski vojaški bolničar, ki se je priključil partizanom, je razporejal ranjence: težko ranjene so odnesli v centralno bolnišnico, lažje ranjene, ki so bili pokretni, pa so napotili

v Okrevališče št. 1 na Vršah ali pa v Okrevališče št. 2 na območju Krnic nad Spodnjo Idrijo. V Otiški grapi me je pregledal dr. Peter Gala, šef sanitete 9. korpusa. V rani je opazil svetleč drobec, ki ga je poskušal odstraniti, vendar mu ni uspelo, ker je bil že zaraščen v čeljustnem sklepu. Zato je odredil operacijo v centralni bolnišnici Pavla. Avgusta 1944 sem se zglasil

na javki v Mrzli Rupi pri Kolencu, od tam pa so me pospremili v SVPB Pavla. Po uspešni operaciji, v kateri mi je dr. Pavla odstranila ukleščen drobec kovine, mi je pri viziti dejala: »Če bi ga imel v riti, bi bil velik!« Po desetih dneh sem se vrnil v okrevališče. Na levi strani obraza pod čelom mi je ostala trajna brazgotina, hkrati pa sem oslepel na levo oko.

Po vojni me je vojaška zdravniška komisija v Mariboru uvrstila v kategorijo 80-odstotni vojaški vojni invalid. Zaradi oslepitve mi je bila po invalidskem pravilniku določena 50-odstotna invalidnost, po istem pravilniku za prizadeti čeljustni sklep pa 40-odstotna. Predsednik komisije je razsodil, da je 90-odstotna invalidnost previsoka, zato je obveljala 80-odstotna. Pred leti sem obiskal oralnega kirurga in po 77 letih je regentski posnetek razkril kovinske drobce, ki so me zadeli v boju. Kot rečeno je dr. Pavla največjega operativno odstranila, manjši delci pa so se zarasli v ustni votlini.

Leopold Tavčar

Matej Vidmar

Naj vam predstavim svojo zgodbo iz služenja vojaškega roka pred skoraj štiridesetimi leti. Sem Matej Vidmar s Predmeje, rojen v februarju leta 1965 v Šempetru pri Gorici, kot tretji izmed petih bratov.

Osnovno šolo sem prva štiri leta obiskoval na Predmeji, ostala štiri leta pa na Otlici. Po končani osnovni šoli sem se vpisal na Srednjo gradbeno šolo v Ljubljani. Srednjo šolo sem končal leta 1984 in postal gradbeni tehnik. Po zaključku srednje šole sem se do odhoda na služenje vojaškega roka zaposlil pri Cestnem podjetju Nova Gorica.

Na naborni komisiji sem bil leta 1983. Ugotovili so, da sem sposoben za služenje vojaškega roka in me dodelili v rod pehote. Na služenje vojaškega roka sem bil vpoklican 4. novembra 1984, in sicer v Ljubljano, v Šolo za rezervne oficirje v Šentvidu. Usposabljanje je trajalo šest mesecev, do konca aprila

leta 1985. Po končanem usposabljanju sem ostal v Ljubljani kot komandir »odelenja«
novi generaciji »pitomcev«
(kadetov).

Konec junija 1985 sem bil dodeljen v skupino kadetov za pomoč pri izvajanju usposabljanja učencev Splošne srednje vojaške šole Franc Rozman - Stane iz Ljubljane. Tako sem skupaj z devetimi kadeti odšel na Velike Bloke, kjer so imeli učenci 2. in 3. letnika terensko usposabljanje. Vsak kadet je bil zadolžen za en oddelek, to je deset učencev.

29. junija 1985 smo že zjutraj odšli na poligon, kjer so imeli učenci usposabljanje iz predmeta taktično

usposabljanje - praktični del. Tema je bila opis, postavljanje in aktiviranje protitankovskih in protipehotnih min. Trije kadeti, med katerimi sem bil tudi sam, smo jim pri tem pomagali. Najprej so potekale vaje s protitankovskimi minami.

Okoli 12. ure nam je kapetan 1. razreda, ki je bil vodja učencev Splošne srednje vojaške šole ukazal, naj razložimo še sestavne dele protipehotnih min PM-3, izvedemo njihovo postavljanje (vkopavanje), oboroževanje (privitje vžigalnikov) in naj jih aktiviramo.

Dva kadeta sva dobila tri, eden pa štiri protipehotne mine. Vsi trdno prepričani, da gre za šolske in ne bojne mine, smo jih odnesli na poligon. Tam sem svojemu oddelku razložil sestavne dele, pokazal, kako se na mino pritrdi vžigalnik, jo položil na tla, da bi pokazal, kako se aktivira, pri tem pa je prišlo do eksplozije, ki mi je poškodovala desno stopalo.

Na kraju nesreče so mi nudili prvo pomoč in me nato z reševalnim vozilom prepeljali v vojaško bolnišnico Moste. Tam so mi amputirali celo desno stopalo, ostala mi je samo peta. Tri tedne sem nato preležal v bolniški postelji, kjer so mi rano trikrat na dan prevezovali. Bolečine so bile od začetka neznosne, tako da so mi jih lajšali z zdravili. Po mesecu dni se je stanje toliko izboljšalo, da sem lahko vstal s postelje in se začel razgibavati, tako da sem hodil po bolniški sobi z dvema berglama. Zaradi spuščene poškodovane noge pa so se pojavljale močne bolečine, tako da sem moral poškodovano nogo že po kratkem času postaviti v vodoravni položaj, v katerem je bila bolečina bolj znosna. Ko se je rana toliko zacelila,

8. PROIZVODENJE — UNAPREDEENJE

1) Čin-klasa pit. razvednik
Ukaz-naredba K-danta 4.8.85 broj 19-2
Od 10.08 1985 god.
(Potpis ovlaščenege lica)

2) Čin-klasa pit. desetar
Ukaz-naredba K-danta 4.8.85 broj 19-24
Od 10.08 1985 god.
(Potpis ovlaščenege lica)

3) Čin-klasa pit. am. vodnik
Ukaz-naredba K-danta 4.8.85 broj 19-26
Od 10.08 1985 god.
(Potpis ovlaščenege lica)

4) Čin-klasa _____
Ukaz-naredba _____ broj _____
Od _____ 19____ god.
(Potpis ovlaščenege lica)

5) Čin-klasa _____
Ukaz-naredba _____ broj _____
Od _____ 19____ god.
(Potpis ovlaščenege lica)

6) Čin-klasa _____
Ukaz-naredba _____ broj _____
Od _____ 19____ god.
(Potpis ovlaščenege lica)

7) Čin-klasa _____
Ukaz-naredba _____ broj _____
Od _____ 19____ god.
(Potpis ovlaščenege lica)

8) Čin-klasa _____
Ukaz-naredba _____ broj _____
Od _____ 19____ god.
(Potpis ovlaščenege lica)

da sem poškodovano nogo lahko obremenjeval, sem bil napoten v URI Soča, kjer so mi izdelali ortopedski čevlji. Pri hoji sem si tudi ob uporabi ortopedskega čevlja moral pomagati z dvema berglama. Eno berglo sem uporabljal še nekaj mesecev po odpustu iz bolnišnice. Iz vojaške bolnišnice Moste sem bil odpuščen novembra, iz vojske pa z oceno nesposoben za vojaško službo 5. decembra 1985.

hribi okrog Predmeje mi v vseh letnih časih nudijo priložnosti za čudovite pohode.

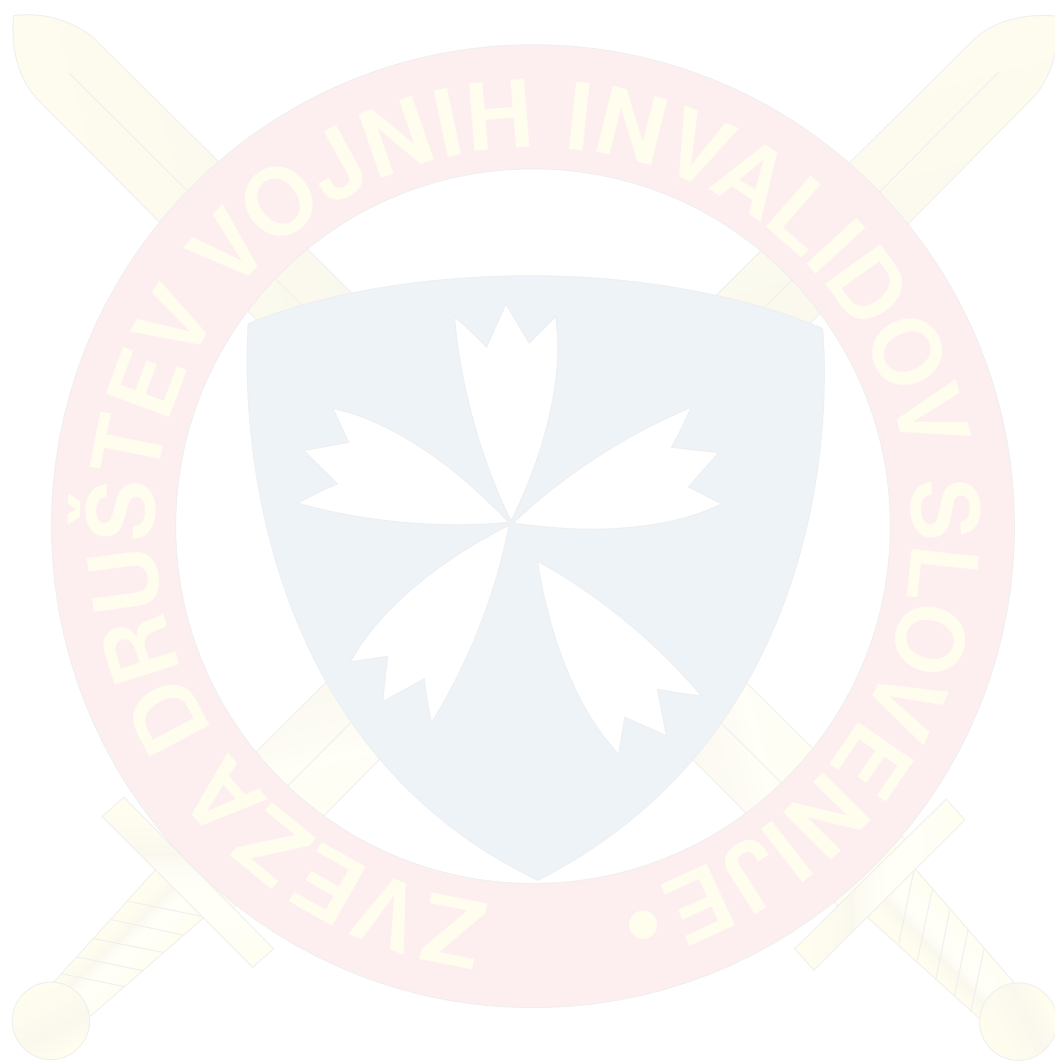
Matej Vidmar

Tako sem se dvajsetleten fant znašel doma, kjer sem se moral privaditi na življenje, ki si ga pred odhodom na služenje vojaškega roka nisem zamišljal. Pri tem so mi bili v veliko pomoč domači in tudi delodajalec CP Nova Gorica, ki me je že februarja 1986 sprejel v službo, kjer sem najprej pomagal pri risanju načrtov. Delo je potekalo v pisarni, saj sem terensko delo vsaj na začetku opravljal s težavo.

Življenje se je tako počasi vračalo v ustaljene tire. Po nekaj letih sva se z dekletom, s katerim sva bila skupaj že pred odhodom na služenje vojaškega roka, poročila, rodila se nama je hčerka Eva. V tistem času smo se preselili v stanovanje v Šempeter pri Gorici, kjer se je naša družina povečala z rojstvom hčerke Nuše.

Po desetih letih smo se vrnili na Predmejo, kjer smo si ob stari sezidali novo hišo. Tam živimo še danes, starejša hčerka z družino v stari prenovljeni hiši, sam z ženo in mlajšo hčerko pa v novi.

Tako se je življenje kljub nesreči obrnilo v pravo smer. Še vedno sem zaposlen, že nekaj let v projektivnem podjetju IPOD iz Nove Gorice. V prostem času rad kolesarim, pozimi smučam, poleti plavam, pa tudi

Milan Končar

Letos teče petdeseto leto, odkar je Milan Končar zbolel za sladkorno boleznijo. Tako dolgo obdobje brez večjih zdravstvenih zapletov je izjemno, kar mu vsakič na rednih pregledih pove tudi njegov zdravnik. »Vsaka čast! Vi ste super!« mu vedno reče, kar Milana navdaja z optimizmom.

Vojaški rok je leta 1974 služil v Kučevem pri Požarevcu v Srbiji, vojna pošta Travnik. Bil je v avtomehanični enoti. Blizu vojašnice, slab kilometer hoje stran je bila velika kmetijska zadruga, kamor so šli vojaki večkrat delat. Tudi njegova enota je šla novembra pobirat koruzo. Sredi dela se je razbesnela močna nevihta. Ne le premočeni, ampak tudi premraženi zaradi ledenega vetra so se vrnili v vojašnico. Že naslednji dan je Milan opazil, da z njegovim zdravjem nekaj ni v redu, saj je bil izjemno žejen in je ves čas hodil na stranišče. Tretji dan je vojak medicinec predlagal, da obišče zdravnika, a se starešina s tem ni strinjal. Četrti dan se je njegovo stanje zelo

poslabšalo. V ogledalu se je komaj prepoznal, saj se je, kot sam pravi, »čisto posušil, v štirih dneh sem izgubil 17 kilogramov.« Končno ga je starešina poslal k zdravniku, a je moral tja sam, eno uro vožnje z avtobusom. Res se je slabo počutil in se je na avtobusni postaji v Beogradu onesvestil. Videl ga je taksist in ga odpeljal v bolnišnico. »Res je bila sreča, da je tako izpadlo,« je povedal Milan. Po treh dneh nezaveesti se je zbudil. Zdravnik mu je povedal, da ima diabetes in da si bo moral vsak dan vbrizgavati inzulin. Ker še vedno ni vedel, ali je še videti 'izsušen', je prosil medicinsko sestro za ogledalo. Ko se je zagledal, mu je odleglo, saj se mu je z oskrbo in infuzijami videz popravil, njegov obraz ni bil več upadel. Čeprav je izvedel, da je resno zbolel, se je s tem pomiril in sprejel bolezen. Dvajset dni je bil v bolnišnici in v tem času so ga naučili protokola jemanja inzulina in mu dali vse potrebne informacije za spopadanje s sladkorno boleznijo. Na božič 25. decembra 1974 je bil odpuščen v domačo oskrbo. Star je bil 19 let.

Za služenje vojaškega roka ni bil več sposoben. Formalno ga je zaključil 14. januarja 1975. Leta 1976 je dobil status vojaškega mirnodobnega invalida s 60-odstotno invalidnostjo. Žal je bilo takrat tako, da si je moral status na vojaški komisiji v Sarajevu urediti sam. Zaradi poslabšanja zdravja si je kasneje, leta 2010 prizadeval za povečanje odstotka invalidnosti, a žal neuspešno.

Milan Končar se je rodil 27. septembra 1955 in prihaja iz vasi Jaruge blizu Prijedora v Bosni in Hercegovini. Kraj leži pod Kozaro, ki jo poznamo po bitkah v drugi svetovni vojni. Bil je eden od enajstih otrok.

Srednjo šolo je končal na Reki in se izšolal za ključavničarja v ladjedelništvu. Ta čas je živel pri stricu po mamini strani. Po koncu vojaščine je nameraval delati v ladjedelnici na Reki, kamor se je res napotil, vendar je 'gospa iz kadrovske službe' po pregledu dokumentov rekla: »Milan, ni šans, ti ne moreš na ladjo, če si daješ inzulin. To ni primerno delovno mesto zate.«. Vprašala ga je, ali bi šel delat v Slovenijo. Predloga se ni ustrašil, čeprav do takrat še ni bil v Sloveniji. Verjetno mu je bilo lažje, ker je bil mlad, pove Milan. Kadrovnica mu je uredila zaposlitev v podjetju Veriga v Lescah, ki je takrat delalo tudi opremo za ladje. »Res sem imel srečo, da se je tako uredilo, da se je gospa zavzela zame,« je dejal in posebej poudaril, da je imel zato tudi bistveno boljšo zdravstveno oskrbo, kot bi jo takrat imel doma.

Po prihodu v Slovenijo leta 1978 je najprej dva tedna živel pri bratu v Radovljici, potem v samskem domu, kasneje pa si je s pomočjo podjetja uredil lastno stanovanje. V Verigi je delal kot strugar na stružnici.

Leta 1981 je doživel hipoglikemijo, zaplet pri sladkorni bolezni, ki je nenaden padec krvnega sladkorja in to ob stroju, ki na srečo takrat ni deloval. Invalidska komisija je odločila, da ne sme več delati ob stroju, ampak samo na ročni obdelavi in mu zmanjšala delovnik na polovičnega. Leta 1997 je šlo podjetje v stečaj in kot invalid s svojo izobrazbo ni več našel ustrezne zaposlitve.

Hipoglikemičnih napadov je imel kar veliko. V takem stanju je bolnik videti, kot bi bil vinjen, kar se je zgodilo tudi njemu, ko je v hipoglikemični šok padel na

avtobusu. Pove, da je dobro, da ima kot sladkorni bolnik pri sebi kartico, da drugi razumejo, kaj se z njim dogaja, in mu lahko pomagajo. Tako je bilo tudi po dogodku na avtobusu. Ko je kasneje na policijski postaji čistilki pokazal kartico, so mu pomagali in se mu tudi opravičili. Avta ne vozi več od dogodka, ko je imel napad med vožnjo, ki se je na srečo dobro končal.

V času med zaključkom vojaškega roka in odhodom v Lesce je bil doma član ansambla zabavne glasbe. Bil je pevec. Veliko so igrali in na enem od teh dogodkov je spoznal svojo bodočo soprogo, s katero sta si leta 1981 ustvarila skupno življenje v Lescah.

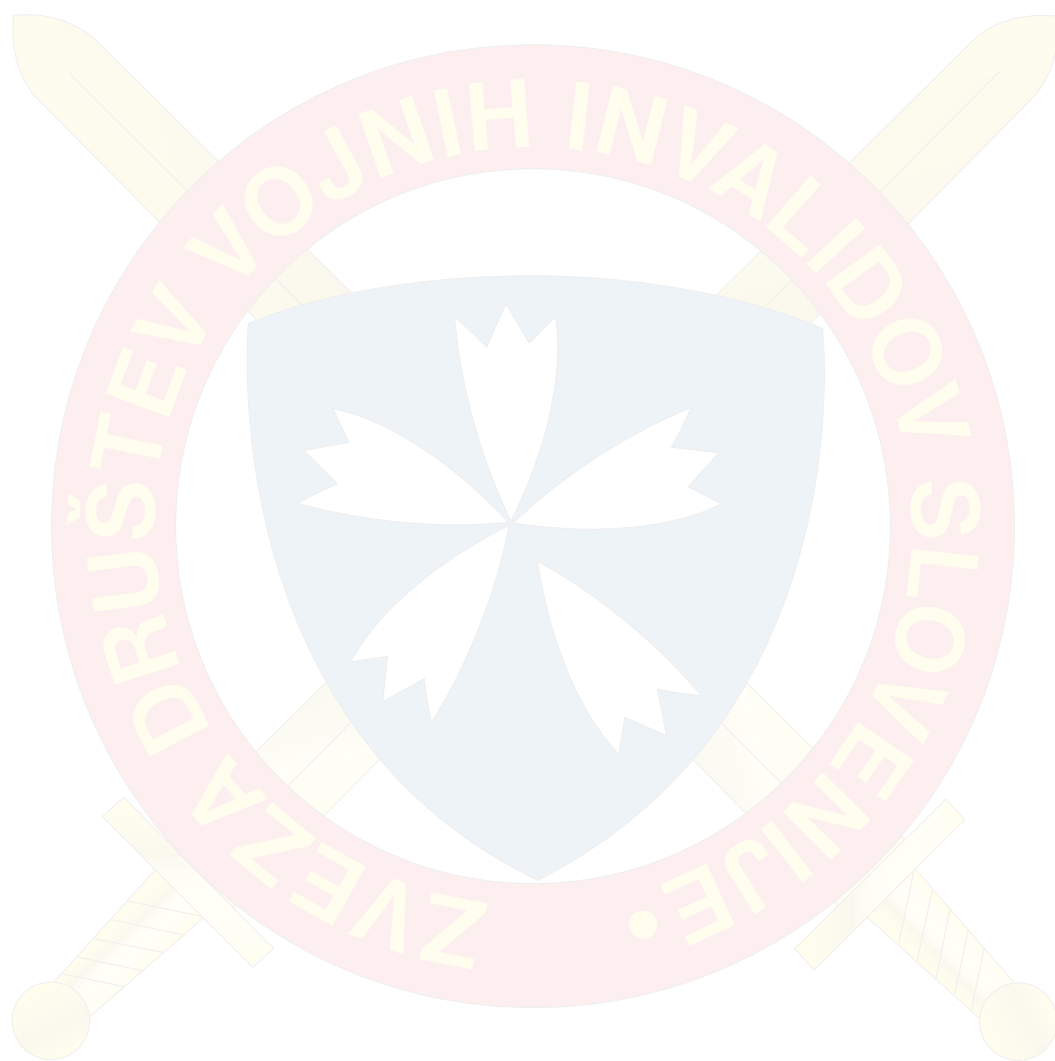
Veliko se je ukvarjal s športom. V Radovljici je v klubu 15 let igral nogomet. Še danes se rad udeležuje športno rekreativnih prireditev društev vojnih invalidov in Zveze društev vojnih invalidov Slovenije. *»Moraš biti aktiven. To je bil verjetno razlog, da sem lahko toliko let uspešno prebrodil zdravstvene težave kot težji bolnik«,* pravi Milan. Več kot dvajset let je član Društva vojnih invalidov Gorenjske Kranj. V društvu in zvezi je aktiven predvsem na športno rekreativnem področju in se rad udeležuje tekmovanj v različnih panogah. Zvezo je zastopal tudi na državnem prvenstvu Zveze za šport invalidov Slovenije v šahu.

Milan redno hodi na preglede. Zadnjih 12 let ima črpalko s senzorjem, kar je res dobra inovacija na področju obvladovanja sladkorne bolezni. Obstaja še bolj moderna črpalka, ki se upravlja s pametnim telefonom, a se zanjo ni odločil.

Navkljub težavam, ki mu jih prinaša bolezen, ki je v

njegovem primeru dopolnila že abrahama, Milan Končar ostaja optimist.

Andreja Markovič

Miroslav Gabršček

Sončen pomladni dan je bil, ko sem se odpravil na Vrsno nad Kobaridom, v planinski raj, na obisk k vojaškemu invalidu Miroslavu Gabrščku. Živi le nekaj korakov stran od rojstne hiše velikega pesnika Simona Gregorčiča. Kljub visoki starosti mi je sam odprl vrata, me s sinom in snaho prijazno sprejel in mi zaupal svojo življenjsko zgodbo.

Miroslav Gabršček ali Miro se je rodil 7. marca 1926 kot najstarejši otrok v kmečki družini. Kasneje sta se rodila še dva brata in sestra. Njegovo mladost so zaznamovali časi italijanske okupacije, tako da je moral obiskovati italijansko osnovno šolo.

Ker mu je grozil vpoklic v italijansko vojsko, je komaj 16 let star, februarja 1943 odšel v partizane. Vas Vrsno je med vojno sodelovala s partizani, zato mu ni bilo težko dobiti zveze. V partizane so hkrati odšli trije fantje z Vrsnega in še nekateri drugi mladeniči iz

okoliških vasi. Skupaj jih je bilo okoli trideset. Preko Mrzlega vrha, Čadrga in Cerčna so jih vodiči pripeljali na Gorenjsko, kjer so se pridružili partizanom. Tam so bili le mesec dni, nato so odšli na Dolenjsko, v 5. slovensko narodnoosvobodilno udarno brigado (SNOUB) Ivana Cankarja. Kot partizan se je Miro udeležil več bojev. Spomni se, da ga je v eni izmed bitk zasulo po eksploziji granate, vendar ni bil ranjen, le omotičen od eksplozije. Pri naselju Sveti križ je bil v spopadu z Nemci leta 1943 ranjen. V nogo so ga zadeli drobci mine. Zdravil se je v partizanski bolnišnici v Kočevskem rogu. Čeprav so se mu rane zacelile, je bil šibkega zdravja, zato so ga premestili. Najprej je bil v spremstvu na hrvaški strani v Žumberaku, nato pa v letalski bazi v osvobojeni Beli krajini. Tam je pomagal razkladati tovor, ki so ga pripeljala zavezniška letala, ki so nato odpeljala ranjence na zdravljenje v Italijo ali drugam. Konec vojne je dočkal v Kamniku, se demobiliziral in se vrnil domov na Vrsno. Bil je večkrat odlikovan, med drugim je dobil tudi odlikovanje za hrabrost.

Na Vrsnem se je poročil, z ženo imata sina in hčerko. Obdelovala sta manjšo kmetijo. Ob tem se je priučil za mizarja in se zaposlil v podjetju Planika Kobarid, kjer je delal do upokojitve. Z ženo sta kupila staro, delno porušeno zgradbo nekdanje šole na Vrsnem in jo obnovila. Mirko še vedno živi v isti hiši s sinom in snaho, ki skrbita zanj, njegova žena je žal umrla leta 2018. Še vedno je šibkega zdravja, stara leta pa mu razveseljujejo vnuki in pravnuk.

V treh občinah Gornjega Posočja (Tolmin, Kobarid in

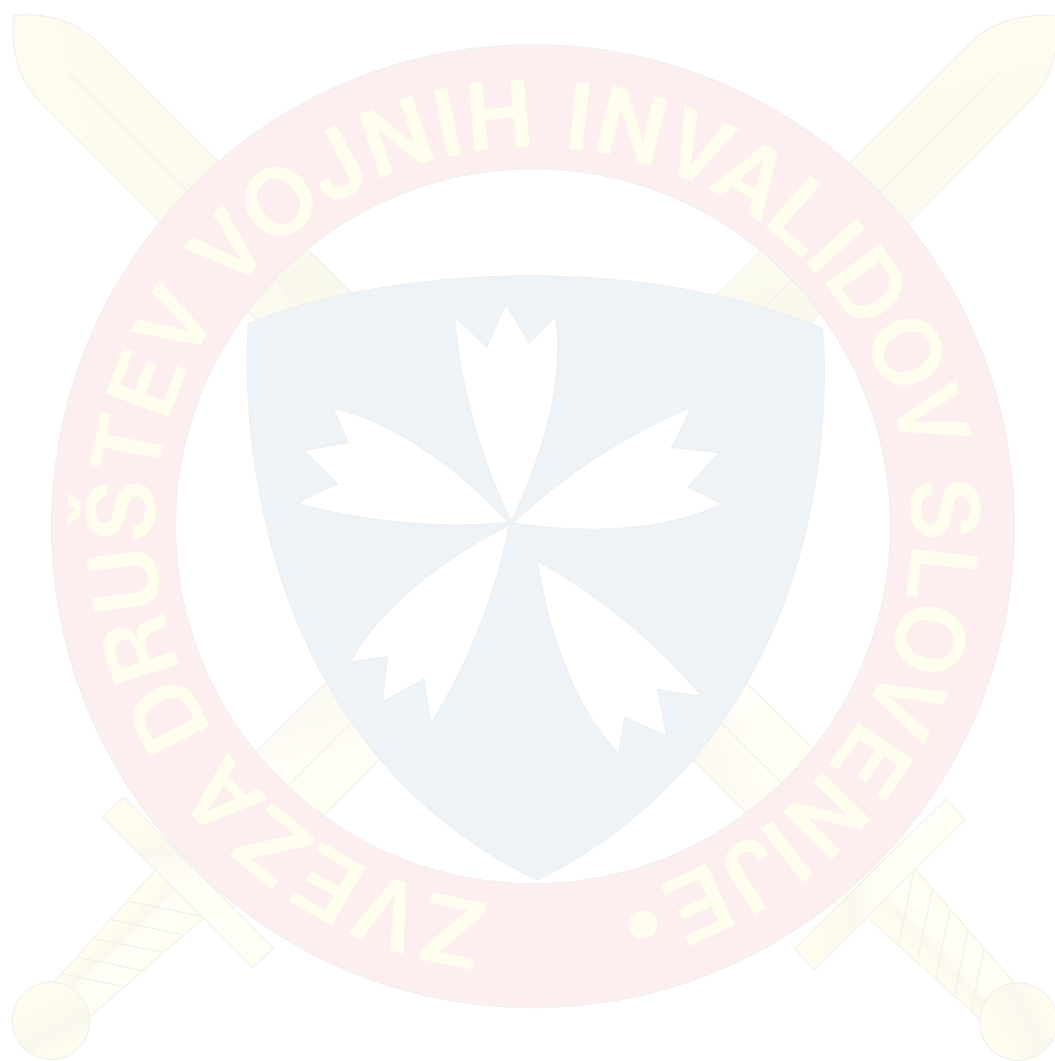

Bovec) so le še trije vojni invalidi, člani Društva vojnih invalidov Severne Primorske. Vsi drugi člani društva so družinski upravičenci ali pridruženi člani.

Leta neizprosno minevajo in tudi vojnih invalidov je vse manj. Življenjske zgodbe vojnih invalidov so večinoma težke in prav je, da so zapisane in se tako ohranijo tudi za mlajše generacije.

Andrej Lampret

Miroslav Gabršček je umrl leta 2024.

Oto Hafner

Služenje vojaškega roka sem nastopil leta 1970, v starosti 19 let. Vojaški rok sem 12 mesecev služil v Petrinji, od tega pet mesecev kot »nišandžija« na minometu 122 mm.

Ker sem bil kot vojak discipliniran, so me poslali na tečaj za deseterja. Končal sem ga z odliko, zato sem dobil svoj oddelek. Bilo je odlično, saj so bili vojaki v desetini zelo dobro izurjeni za svoje delo.

Konec dvanajstega meseca služenja vojske smo bili poslani na bojno streljanje v Slunj, kjer sem doživel uspeh življenja, ki ga bom, kar se da točno, opisal v nadaljevanju. Ko smo prišli v Slunj, smo se najprej namestili, postavili straže in postorili vse drugo, kar je bilo treba storiti. Naslednji dan smo šli na teren, kjer smo dobili koordinate za izkop položaja za minomet. Izkop zaklonišča je trajal dva dni in oddelek je naredil res urejeno in varno zaklonišče. Po ogledu komisije, v kateri je bil tudi general Nikola Japundžić,

— 3 —

I. OPŠTI PODACI

2) Lični opis:

a) Stas: Kratak

b) Rasa: Slavna

c) Lice: Dugulj

d) Oči: Slavna

e) Nos: Pravilna

f) Usta: Ustano

g) Osobni znaki: Wamo

3) Lično ime: HAFFNER

OTO

(očevo ime)

OTO

(ime)

4) Svojeručni podpis: Hafner Oto

smo prvič slišali pohvalo »*vrlo dobro*«, na katero smo odgovoril s »*služimo narodu*«. Po ogledu zaklonišča se je začelo streljanje z minometom, kjer se je naš oddelek zelo dobro odrezal. Prišla je noč in na vrsti je bilo nočno streljanje. Cilj zadetka je bilo videti na sosednjem hribu, bila je to kovinska »*piksna*« napolnjena z žagovino in nafto, ki so jo prižgali. Po ukazu polni in streljaj je naš »*nišandžija*« izvedel nekaj skoraj nemogočega. Cev minometa je usmeril tako, da smo dosegli popoln zadetek. Videlo se je, kako je ogenj brizgnil na vse strani in že drugič smo slišali pohvalo »*vrlo dobro*«, potem pa še »*sedam dana nagradnog odelenju*«. Tako natančen zadetek z minometom je bil namreč skoraj čudežen, zato je to nekaj, česar ne morem pozabiti.

Po uspešnem streljanju smo bili po vrnitvi v kasarno kar malo zvezdniški. Fantje so šli na dopust, jaz pa v prekomando v sosednji Sisak, kjer sem bil dodeljen v »*komando stana*«, kjer se je dalo lenariti in uživati. Imel sem še osem dni do odhoda domov, ko je prišel dežurni oficir, ki je nujno potreboval vojaka, ki bi en dan nadomeščal nekoga na straži. Vprašal sem ga, ali mi da dva dni nagradnega dopusta, in ker se je strinjal, sem bil takoj za, saj sem imel že štiri dni nagrade zaradi krvodajalstva, tale naloga pa bi pomenila, da se lahko po le enem dnevu straže vrnem domov v »*civilizacijo*«.

Tako sem po zadnji izmeni straže, od 4. do 6. ure zjutraj, odšel počivat na skupno ležišče, da bi počakal na odhod, saj sem imel avtobus ob 11. uri. Ob 9. uri pa je počilo. Komandir straže se je »*igral*« z ruskim avtomatom in je ob tem izstrelil naboj. Naboj je šel

skozi moje koleno, sosednjega vojaka je oplazil po čelu, se odbil od zidu in vojaka zadel še v zadnjico.

Stekla je reševalna akcija. Z generalovim avtomobilom so me odpeljali v bolnišnico v Zagrebu, kjer sem ostal 14 dni, potem pa so me napotili v hišno nego za 25 dni. Ker je bila moja noga v kolenu trda in slabo gibljiva, so me za kar tri mesece poslali še v zdravilišče Rimske Toplice. Tam nisem vedno upošteval navodil in sem nekega dne skočil v bazen, čeprav so mi to prepovedali, in pri tem na silo upognil poškodovano nogo in se tako spet poškodoval. Temu dogodku sta tako sledila še dva meseca rehabilitacije. Leta 1976 sem bil operiran v ljubljanskem kliničnem centru, kjer so mi morali odstraniti pogačico, in tako sem postal vojaški mirnodobni invalid VI. skupine.

Sem član Društva vojni invalidov za Koroško, kjer se počutim zelo dobro. Društvo dobro skrbi za nas, zato bi se še posebej zahvalil Radivoju Đorđeviću in Bojanu Černjaku.

Oto Hafner

Rudi Kajtna

Rojen je bil 7. januarja 1968. Štiri razrede osnovne šole je končal v Loki, osemletko pa nato zaključil v Radečah. Po končani kmetijski šoli se je zaposlil v kmetijskem kombinatu v Loki. Vojaški rok je odslužil v Novem Sadu v Srbiji kot voznik tovornjaka.

21. junija 1991 je dobil vojaški raspored v sevniško enoto teritorialne obrambe, v četo za posebne namene (ČPN). Usposabljanje je opravil na bližnji Zajčji gori, kjer so četo pripravljali inštruktorji iz specialne brigade MORIS. Kratici MORS (Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije) so vrinili črko i, tako da je konec kratice ris in ta divja mačka je tudi uradni simbol enote MORIS. Rudi Kajtna je s svojo enoto sodeloval v blokadi v Krakovskem gozdu, kjer so pričakali kolono oklepnih vozil, ki se je z Medvedjeka skušala prebiti proti Hrvaški.

Zgodilo se je 2. julija, ko je v bojnem delovanju drobce eksplozivnega naboja iz oklepnega vozila zadel

Rudija v čeljust. V knjigi: Boj v Krakovskem gozdu (avtor Rudi Smodiš) je na strani 58 zapisana njegova izpoved: »Prišel je tisti čas in odjeknil je rafal. Okoli mene je zaropotalo in odjeknilo nekaj močnih eksplozij, po katerih sem sklepal, da so to bili zadetki naših protiklepnih sredstev. Ko dobimo ukaz za umik, prenesem povelje še svojim kolegom v bližini. Vstanem in se v nizkem položaju odpravim. Naredim tri korake, nato tresk, naredi se mi tema pred očmi, v glavi šumi in piska. Vprašam se: Kaj je to? Sem zadet, sem še živ?

Pogledam okoli sebe, vsi se umikajo. Bil sem na kolenih, puško držim v rokah. Vstanem, pogledam po sebi, nisem krvav, pomislim, še sem živ, nato spet v tek. Skok čez jarek, nato se spet pogledam, bil sem ves krvav, kri mi je tekla iz brade curkoma, nisem vedel, ali imam brado in jezik, nisem mogel govoriti, le momljal sem: ranjen sem. Dva me pograbi pod rokama, odložim puško in se jima prepustim. Peljeta me po gozdu, grmovju, okrog nas poka. Kam? Pot je neznana. Pridemo do jase, se ustavimo, kje me obvežejo s prvim povojem, kar ne ustavi krvavitve. Nekako me privlečeta do rešilca, kjer me še enkrat obvežejo, nato pa takoj v Zdravstveni dom v Krško. Sledi vožnja v Sevnico, kjer me še enkrat obvežejo, in takoj

v Celje. Ob pol osmih sem bil operiran, zbudim se s cevkami v nosu.«

Rudi je bil ves čas pri zavesti in je sam odkorakal do rešilnega vozila. Po osmih dneh v celjski bolnišnici so ga, z žico povezano čeljustjo, odpustili in čez pol leta opravili operacijo čeljusti z lastnim tkivom.

22. oktobra 2005 so v spomin na bitko v Krakovskem gozdu odkrili spomenik na počivališču bencinskega servisa Petrol Zaloke na avtomobilski cesti v občini Krško.

Janez Štrbenc

Cvetka Mrak

Biti vojni invalid je lahko ponos, zasluga, včasih tudi prednost ali korist. Vsekakor pa si za to moral nekaj žrtvovati, del svojega telesa ali zdravje.

Tudi jaz sem 90-odstotni vojni invalid. Izgubila sem zdravje, ne v boju, pač pa v nemškem koncentracijskem taborišču. Tja so me odpeljali zaradi aktivnega sodelovanja v NOB proti okupatorju.

Takrat sem bila mlada. Komaj 16 let mi je bilo, ko sem postala kurirka, obveščevalka, mladinska aktivistka – skojevka. Bila sem polna energije in zagnanosti, in kot vsi Primorci do skrajnosti motivirana za čimprejšnji izgon zavojevalca iz naše domovine. Zaradi izdajstva sem morala svoje delovanje prekiniti skoraj tik pred koncem vojne. Aretirali so me 10. februarja 1945 in me odpeljali v goriške zapore. Tam sem srečala veliko žensk in deklet, ki jih je doletela enaka usoda. Veliko smo se pogovarjale o skorajšnjem koncu vojne in nismo pričakovale, da nas bodo še kam odpeljali. A Nemci so 24. februarja pripravili

zadnji transport. Po 17. dnevih mučne vožnje v natrpanih živinskih vagonih smo pristale v uničevalnem koncentracijskem taborišču Bergen-Belsen. Bližala se je fronta, zato je tam vladal kaos. In čeprav sem v taborišču pod nemško komando preživela le dober mesec dni, so bili ti dnevi zame usodni. Zaznamovali so me za celo življenje.

Tega, kar sem doživela in občutila v peklu imenovanem Bergen-Belsen, ne bom nikdar pozabila. Že prvi vtis ob vstopu v taborišče in pogled na komaj premikajoče se žive okostnjake je bil grozen. Kaj šele spoznanje, da sem prisiljena tudi sama tu živeti. Le v skupini mladih Primork, ki smo bile združene že v goriških zaporih, sem našla oporo in moč, da nisem obupala. Oropane vsega osebnega, najprej denarja in nakita, nato prtljage in obleke, smo se znašle pred SS-ovci. Kakšno ponižanje za še mladoletna dekleta! Po tuširanju smo morale gole in mokre ven na leden severni mraz. Oblekli so nas v neke tuje cunje z všitim zebrastim kvadratom na hrbtni strani in še s cunjasto kapuco za na glavo, da smo se komaj še spoznale med seboj.

Bivalne razmere so bile obupne. Spale smo na golih tleh, brez odej v natrpanih barakah. Možnosti za umivanje ni bilo, saj vode še za piti nismo dobile. Hrano je v glavnem sestavljala slabo skuhana trsasta rumena koleraba, ki je v kosih plavala v nezabeljeni mlačni in neslani vodi. Delili so jo le enkrat dnevno in dobil si jo le, če si prišel v vrsto, preden je bil kotel prazen. Kruh smo dobile le vsak drugi dan, pa še to le tanko rezino vojaškega »kumisa«.

Če k tej stalni, nikdar potešeni lakoti dodamo še žejo, mraz, pretepanje, uši, garje ... je mera že skoraj pol-

na. A sledi še vsakodnevni apel, ko smo morale postrojene pred barako več ur mirno stati ne glede na to, če je še sijala luna ali že sonce, če je padal dež ali sneg. Kar naprej so nas preštevali, kot da bi jim katera lahko ušla skozi številne z elektriko prepredene ograje in mimo stražnih stolpov z ostrostrelci.

Če me zdaj kdo vpraša, kaj je bilo zame najhujše, bom na prvo mesto postavila lakoto za fizično in apel za psihično maltretiranje. In zakaj?

Na apelu sem bila prva v skrajni vrsti tik ob visoki prepleteni žičnati ograji, ki je mejila na moški del taborišča. Primorana sem bila gledati, kaj se tam dogaja, čeprav sem marsikdaj raje zamižala. Hkrati z nami so namreč tudi moški stali na apelu. Bili so veliko bolj izčrpani kot me. Vsake toliko je nekdo klecnil in za noge so ga potegnili k ograji, ki nas je ločevala. Pred koncem apela jih je tam vsak dan ležalo najmanj deset ali več. Čakal jih je krematorij. Nekega dne sem bila priča brutalnemu dogodku. Ko so spet potegnili nekoga k ograji, je iz vrste stopil drug taboriščnik in ležečega pokril s svojim jopičem. A je takoj pridivil SS-ovec z 'žilavko' in ga premlatil do smrti. Bil je mrtev prej kot taboriščnik, ki ga je hotel zaščititi pred mrazom.

Drugič sem gledala, kako so s kamiona stresli kup mrtvih ljudi. Po štiri 'žive okostnjake' so vpregli, da so eno truplo vleki proti krematoriju. Ko je eden od njih klecnil, je moralo priti pet novih, da je eden nadomestil padlega, ostali štirje pa so v krematorij vlekli njegovo truplo. Taki in podobni prizori so vplivali na mojo psiho, da sem otrdela in postala imuna na vse.

Nekako sem zdržala do osvoboditve, a lakota me je tako oslabila, da nisem več mogla dvigovati nog, premikala sem se lahko le z »drsanjem«. Ob »razsulu« oziroma osvoboditvi sem tako pridrsala do velikega kupa kuhinjskih odpadkov in svojo lakoto potešila z nagnitimi olupki kolerabe in krompirja. Prvič sem bila sita.

Naj tukaj povzamem še ocene pripadnikov 10. angleške armade, ki nas je 15. aprila 1945 osvobodila. Zapisali so, da so takoj ob vstopu v taborišče ugotovili, da v njem vlada lakota in razsaja tifus. Grozote tamkajšnjih razmer so presegle sleherni predstavo o življenju v nacističnih taboriščih. Našli so kakšnih 10.000 nepokopanih človeških trupel, v barakah in povsod drugod so umirali še tisoči. V naslednjih dneh in tednih je umrlo še 13.000 jetnikov, ki jih ni mogla rešiti niti zdravniška oskrba in požrtvovalna nega sanitetcev.

15. aprila 1945 so Nemci zapustili taborišče, me pa smo morale ostati, da ne bi okužile civilistov. Tiste, ki še nismo obležale s tifusom, smo se lahko prosto gibale. Organizirale smo se in si pomagale. Hrano nam je Rdeči križ spuščal s padali. Moja skupina osmih Primork je v skladišču dobila šotorsko krilo in tako smo si malo stran od barak postavile bivališče. Jaz sem si že v nekaj dneh opomogla in sem lahko negovala druge jetnice v šotoru, ki so ena za drugo obležale.

Posebej mi je ostal v spominu šesti dan, ko sem na improviziranem ognjišču pred šotorom v veliki skledi skuhal čaj zase in še za zadnje tri sotrpinke, ki so

še ležale v šotoru v blodnjah in čakale, da tudi njih odpeljejo 'zamaskirani' sanitejci, kot so že prejšnja dekleta.

Nenadoma sem spoznala, da je 21. april moj 18. rojstni dan, ki ga »praznujem« popolnoma sama, neskončno daleč od doma in svojih dragih, med tifusarji in mrličih. Ta dan sem se prvič od aretacije zjokala. Ostala sem sama in sem tavalala po taborišču. Šele takrat sem videla vso grozoto množične smrti. Povsod so ležala trupla. Da ne bi pohodila umirajočega, a še živega jetnika, sem morala stopiti na mrtvega.

Tifus tudi meni ni prizanesel. Prebolevala sem ga šest tednov, večinoma v blodnjah. Medtem sem zbolela še za pljučnico, ki se je razvila v pljučno tuberkulozo.

V štabu za repatriacijo so odločili, da vse pljučne bolnice odpeljejo v sanatorij Bad Rehburg, kjer smo imele dobro hrano in polno zdravniško oskrbi. V dobrem mesecu dni smo si toliko opomogle, da smo lahko šle na pot. Tam sem tudi jaz dočakala dan za transport v povratni smeri. Trajal je deset dni in domov sem se vrnila 18. avgusta 1945, močno shujšana, brez las in tuberkulozna.

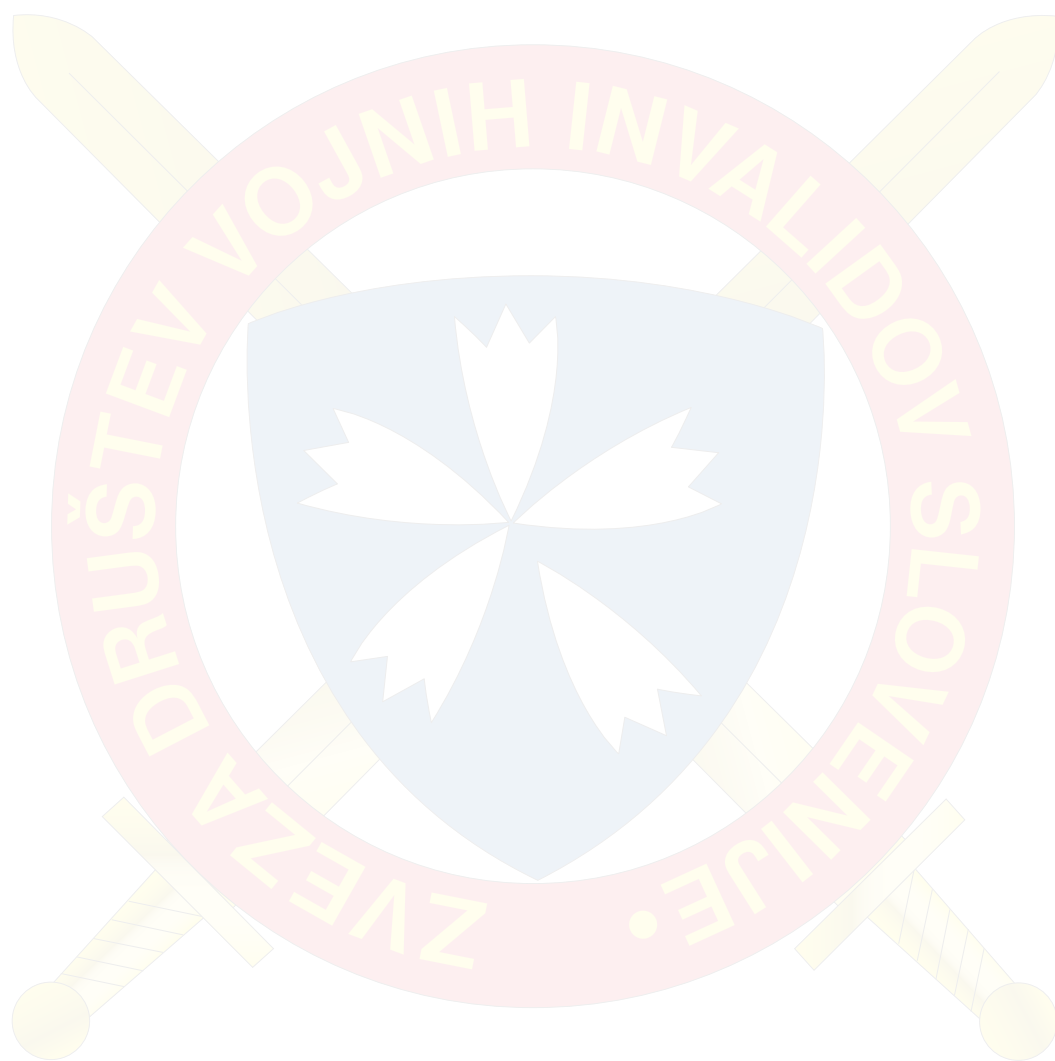
Povojna leta so mojo pot v glavnem vodila od zdravnika do zdravnika, od ambulate do dispanzerjev, od bolnišnic do zdravilišč, kjer sem občasno ležala več tednov ali celo mesecev. Tuberkuloza se je iz pljuč selila v trebušno votlino in zajela rodila ter ledvice. Občasno se je umirila ali se potuhnila in takrat sem upala, da se bom izkopala. A kasneje se je ponavljala in me pohabila.

Medtem sem nekaj let hodila celo v službo, se poročila, obiskovala večerno gimnazijo, a rezultatov ni bilo nikjer. Zaradi narave bolezni nisem mogla zanositi in roditi. Nisem nadaljevala šolanja in si ustvarila kariere. Invalidsko upokojena sem bila že pri 33. letih starosti. Postala in ostala sem družbeni parazit in izkoriščevalec državne blagajne, saj sem vendar vojni invalid!

Dočakala sem visoko starost, a nimam kaj pokazati. Že 13 let sem vdova, in ker v zakonu ni bilo otrok, ni vnukov in ne pravnukov. Suha veja se počasi suši.

Cvetka Mrak, roj. Kolenc

Cvetka Mrak je umrla leta 2013.

Janez Podržaj

*Sem Janez Podržaj, vojaški
mirnodobni invalid. Težave z
invalidnostjo so mi dobro
poznane, ker sem jih
občutil na lastni koži.*

Že več desetletij sem vključen v delo z invalidi kot ustanovni član in predsednik Območnega društva vojnih invalidov Grosuplje. Od leta 2011 sem predsednik Zveze društev vojnih invalidov Slovenije.

Poškodoval sem se na služenju vojaškega roka leta 1966 v Brčkem kot inštruktor v učnem centru za voznike vojaških vozil. Nesreča se je zgodila, ko smo se zgodaj zjutraj, še v mraku odpravljali na določeno nalogo. Pri tem je enemu od vojakov zaradi neveščega ravnanja vojaško tovorno vozilo dobesedno pobegnilo z mesta, se zaletelo v drugo vozilo in ga odbilo naprej. V tistem trenutku sem stal med vozili v koloni. Premikajoče vozilo me je zadelo in me stisnilo v naslednje vozilo in vse skupaj še več metrov potiskalo naprej. Na pomoč so priskočili drugi vojaki, me rešili izmed vozil in mi nudili prvo pomoč tako, da so mi močno

- 3 -

L. OPSTI PODACI

1) Ime: Trifunović

2) Prezime: James

3) Datum rođenja: James

4) Mesto rođenja: James

5) Datum: James

6) Mesto: James

7) Datum: James

8) Mesto: James

[illegible]

1) Datum, mesto i ime rodnika <i>Ljubljana</i>	B. K. 1941
2) Stanje: optična, mesto, ulica i broj	
3) Organi zdravstvene zaštite optične <i>Ljubljana</i>	
4) Zanimanja i vanjske <i>bravar, seljake</i>	
5) Nacionalnost <i>Slovenec</i>	
6) Vrsta i gradnja <i>B. i osiromaš. Br. ŠUP</i>	
7) Brojke jastika	
8) Značajna važna na crtanju pruge	

III. ZBIAVITVENI PODACI		IV. RAZNI RASPORED	
Krivna grupa: _____		RAZNI RASPORED	Oznaka
Vakcinacije protiv tetanusa, tifusa i paratifusa			
Navedenost	Datum i godina vakciniranja		RAZLIČITI RASPORED <i>Šestogodišnji</i> <i>RAZLIČITI RASPORED</i>
Prija vakcinacija protiv Tet., Ty. A.B.	1 11 12 2 11 12 3 11 12		
Revakcinacija protiv Tet., Ty. A.B.	1 11 12 2 11 12 3 11 12		
Doi samo leti- sazni snižavanja			
<i>Accompany + 9 11 12</i> <i>11 12 13</i>			

[illegible]

krvavitev zaustavili s krepko prevezo zgornjega dela noge z vojaškim pasom. Brez njihove hitre in strokovne pomoči bi verjetno tam na mestu nesreče izkrvavel. Krvavi madež na tleh voznega parka je bil viden še po več mesecih, ko sem se vrnil iz bolnišnice.

Brez svoje krivde sem utrpel težke poškodbe, posebno desna noga je bila zmečkana, grozila je amputacija. Po več operacijah in dolgotrajnem zdravljenju na Vojni

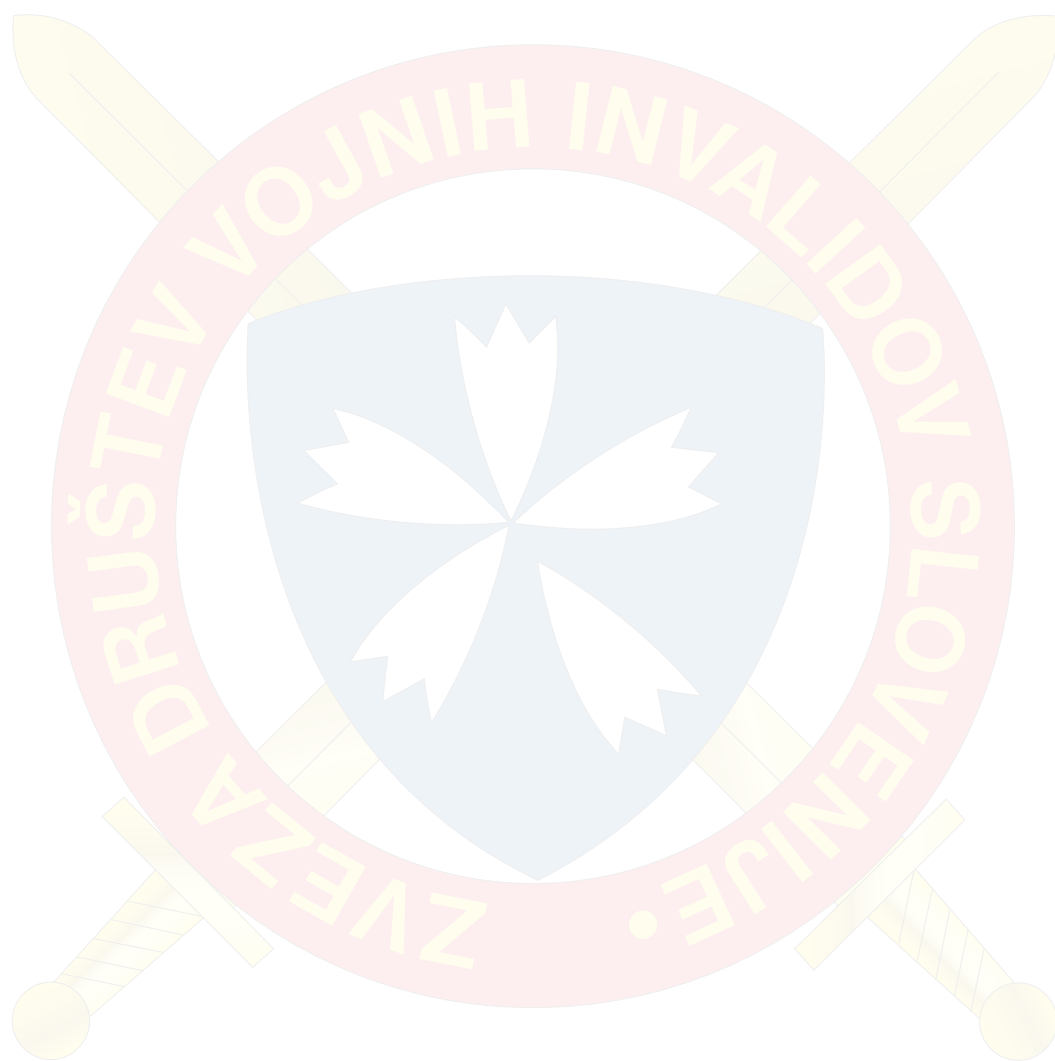
medicinski akademiji v Beogradu mi je noga ostala. Ker zdravljenje do izteka vojaškega roka ni bilo končano, sem zdravljenje nadaljeval še v več zdravstvenih ustanovah in v Zavodu za rehabilitacijo Soča v Ljubljani. Vsem, ki so mi nudili prvo pomoč in me zdravili, sem neizmerno hvaležen, da so mi ohranili nogo.

Po končanem služenju vojnega roka in končanem zdravljenju sem se zaposlil v trgovskem podjetju z gradbenim materialom, kjer sem ostal skoraj do upokojitve. Opravljal sem različna dela od voznika, vodje skladišča, komercialista, do vodje transporta in bil zadolžen za varstvo pri delu in požarno varnost.

Ker po končanem služenju vojnega roka nisem bil sposoben za redni rezervni vojaški sestav, sem deloval na področju civilne in kasneje narodne zaščite, po upokojitvi pa tudi v območnem društvu vojnih invalidov Grosuplje in Zvezi društev vojnih invalidov Slovenije, sprva kot podpredsednik in zdaj tretji mandat kot predsednik.

Še vedno čutim posledice poškodbe, težave pa se s staranjem večajo. Posebno s hrbtenico in drugo nogo, saj je bila ta ves čas pri delu in hoji bolj obremenjena. Poleg pogosto boleče hrbtenice sem zadnje čase imel težave s hojo zaradi izrabljenega levega kolena. Letos so mi z operacijo vstavili nov kolenski zglob (implantat). Stanje se z izvajanjem fizioterapije počasi izboljšuje. Tudi finančno se posledice nesreče meni in moji družini ves čas poznajo. Zaradi invalidnosti je bilo moje delovno mesto slabše plačano, kar se pozna pri moji pokojnini.

Janez Podržaj

Ivan Pivk

*Ivan Pivk se je rodil
7. maja 1926 v Borovnici.
Odraščal je v delavski
družini s starši in bratom.
Živeli so v Borovnici in
kasneje v Dolu pri
Borovnici.*

Osnovno izobraževanje (štirje razredi osnovne šole in štirje razredi višje ljudske šole) je končal v Borovnici, nato pa si je želel šolanje nadaljevati na srednji gozdarski šoli v Mariboru. »To je bila moja velika želja. A se je začela vojna in iz vsega skupaj ni bilo nič.« je povedal. O otroštvu in mladostništvu, kot ga poznamo danes, takrat ni bilo mogoče govoriti. »Star sem bil 15 let in nisem mogel brezposeln posedati doma. Počutil sem se nekoristnega,« je povedal Pivk, ki si je zato konec maja 1941 kot 15-letni fant našel zaposlitev v gradbenem podjetju Guido Lambertini, ki je gradilo porušene mostove na progi Borovnica Postojna. Od novembra do 10. januarja 1942 je delal kot progovni delavec na železnici na odseku Borov-

nica Verd. V nedeljo, 11. januarja 1942, se je zanj življenje popolnoma spremenilo.

Partizanske čete so v noči s 4. na 5. december 1941 napadle preserski železniški most. Zaradi mokrega dinamita se most sicer ni porušil, so pa za 15 ur popolnoma prekinili promet na progi, v eksploziji med akcijo pa so bili ubiti štirje italijanski stražarji. Napad je Italijane sila razbesnel in v naslednjih tednih so po vaseh v okolici mrzlično iskali krivce. Tako mrzlično, da so v racijah aretirali 69 domačinov. »V nedeljo, 11. januarja 1942. leta me je italijanska vojaška policija aretirala, zaprla in me skupaj s še 68 sokrajani, obtožila sovražnega delovanja proti Italiji, napada na

železniški most čez Ljubljanico pri železniški postaji Preserje,« se spominja Pivk. Posebno vojaško vojno sodišče 2. italijanske armade ga je, tudi zaradi mladosti, oprostilo, a odredilo, da se ga pošlje v sodno poboljševalnico za dobo, ki ne sme biti krajša od treh let. Toliko o oprostilni sodbi. V zaporih je prebil skupaj 21 mesecev. Najprej je bil zaprt v Ljubljani, nato pa so ga marca 1942 premestili v zapor za mladoletnike; sodno poboljševalnico v mestu Tivoli v Italiji.

Na pripombo, da je bila to vendarle »le« poboljševalnica, Pivk pravi: »Kakšna poboljševalnica neki. To je bil pravi arest!«. Premeščali so ga še naprej. Od oktobra 1942 do maja 1943 je bil zaprt v kazenskem domu v Civitavecchia, nato pa do 20. oktobra 1943 v kazenskem domu v Turi di Bari (provinca Bari). Sedem od 21. mesecev je prebil v samici. Da je čas mineval, se je skušal zaposliti z branjem in se je v

zaporu naučil tekoče italijanščine, kar mu kasneje, ko se je bilo treba sporazumevati z zavezniki, še kako prav prišlo. »Iz zapora v Turi di Bari so me osvobodili zavezniki dne 20. oktobra 1943,« je povedal Pivk, a tudi za osvoboditev si je bilo treba, kljub kapitulaciji Italije prizadevati. »Vedel sem, da je Italija kapitulirala in da je del kapitulacijskega sporazuma tudi to, da mora Italija izpustiti vse tuje državljane. Kapitulirali so 8. septembra, minevali so tedni, jaz pa sem bil še kar zaprt. Zato sem nekega dne, ko so mi prinesli hrano, dejal: 'Ne bom. Jedel. Nočem'. Stražarji so se razburili in odpeljali so me pred vodjo zapora, ki me je vprašal, zakaj zavračam hrano. Povedal sem mu, da me mora v skladu s pogoji kapitulacije izpustiti,« se spominja Pivk in doda, da so se Italijani bali, na »ceste« izpustiti množice nekdanjih zapornikov, ki niso imeli ne denarja, ne hrane, ne obleke, saj so se bali morebitnih neredov. Pivka so kasneje odvedli pred tri zavezniške oficirje, ki jih je prav tako opomnil na pogoje kapitulacije in prejel obljubo, da bo čez tri dni »zunaj«. »To so bili zelo dolgi trije dnevi. Ves čas sem se spraševal, kaj pa, če ne bodo držali besede?« A so jo in 20. oktobra 1943 so izpuščene zapornike odpeljali v taborišče za brezdomce v mestu Carbonaro nedaleč od Barija. »V tem taborišču je bila ustanovljena prva prekomorska brigada NOV in POJ, v katero sem se prostovoljno javil tudi sam,« je dejal Pivk.

Po dogovoru med VŠ NOV in POJ ter štabom 8. britanske armade so pripadnike 1. prekomorske brigade nato premestili v taborišče pri Gravini, ki je postalo vojaška baza NOV in POJ v južni Italiji. »Z vstopom v 1. prekomorsko brigado NOV in POJ sem postal

vojak-borec in pozneje starešina-oficir ter po koncu 2. sv. vojne poklicni vojak. Moja vojaška pot se je končala po več kot 38 letih 31. decembra 1981,« z nekaj besedami Pivk opiše svojo poklicno pot.

A ni bilo tako preprosto. Prvo prekomorsko brigado so kmalu poslali v boj, na pot pa so krenili z ladjo, ki je pristala na otoku Vis. »Šele na ladji so nam prvič dali orožje. Brez nabojev seveda. Bile so to stare italijanske puške, ki so tehtale »tono«. Strašno težke so bile. Z njimi smo se nekaj časa celo urili na Visu, a smo kmalu dobili drugo, sodobnejše italijansko orožje, ki ga je bilo res veliko, saj so ga za sabo pustili Italijani, nato pa smo tudi to zamenjali za nemško,« se spominja. Kot borec in starešina se je Pivk bojeval v sestavi prve prekomorske brigade in prve severno dalmatinske brigade 19. dalmatinske divizije. Začel je kot kurir, nato pa bil, tudi po zaslugi svojih govornih sposobnostih, politični delegat in politkomisar čete. »V času priprav na sporazum Tito – Šubašič sem slišal, kako so ljudje jadikovali, v smislu, kaj je zdaj to, zdaj bo pa spet kralj ... in sem jim začel razlagati, za kaj gre ... Med enim teh mojih »govorov« sta me nekoč slišala dva oficirja – poveljnika in ... no dobil sem nove naloge ..., » se spominja. Pivk je vojni invalid postal zaradi posledic hude rane v boju pri kraju Zečevo v severni Dalmaciji. Ranjen v nogo, se je zdravil v partizanski bolnišnici 19. divizije in 8. dalmatinskega korpusa, nato pa so ga znova prenesli na ladjo in ga prepeljali na zdravljenje v Italijo. Zdravil se je v zavezniških bolnišnicah v južni Italiji (Taranto, Andria, Turi di Bari, Grumo), posledica rane pa je invalidnost. »Z nogo je bilo sicer hudo, a nekega dne sem dobil

še visoko vročino, za katero niso mogli odkriti vzroka. Tako visoko, da sem, kot se to dogaja v takšnih primerih, skoraj haluciniral. Nekega dne – kasneje so mi povedali, da je minilo osem dni – sem se zbudil in ugotovil, da sem v šotoru sredi parka. Popolnoma sam, nikjer ni bilo nikogar, le še ena prazna postelja na drugem koncu šotora. Bolničarka, Irka je bila po narodnosti, ki je nato skrbela zame, mi je povedala, da so se bali, da je kaj nalezljivega, in me izolirali.« Irska bolničarka mu je tudi pomagala, da se je postavil na (bolno) nogo. »Zelo praktična je bila. Grevna na sprehod? Seveda. Nimaš bergle? Na tole vejo vzemi pa se opri nanjo ...« se spominja dogodkov iz časa zdravljenja v Italiji. Pivk je nato še enkrat prečil morje, saj je bil julija 1944, po zdravljenju razporejen v zaledne enote, ki so delovale na področju severne Dalmacije, v januarju 1945 pa v dopolnilno brigado 8. korpusa (pozneje 4. armade). Konec vojne je dočkal 8. maja 1945 v Sušaku (Reka).

S tem pa se njegova vojaška kariera ni končala, saj se je odločil, da bo ostal in postal poklicni vojak. Slovenijo je znova videl šele leta 1945 in kot vojak služboval v Tolminu, Vipavi, Idriji, potem pa v Skopju, Kavardarcih, Kumanovu in od leta 1970 v Ljubljani ter se leta 1981, po 38 letih vojaške službe upokojil. Kako pestro je bilo njegovo vojaško življenje, najbolje pove sam: »Med vojno in po vojni sem v vojski opravljal različne dolžnosti. Bil sem borec-kurir, politični delegat voda, politični komisar čete in bataljona, poveljnik čete in bataljona, namestnik poveljnika in poveljnik polka, načelnik zvez divizije in armade. Ob tem sem opravljal še naloge predsednika ali člana sveta Doma

armade v Ljubljani, sveta za urbanizem armade, sveta za samozaščito armade, mešanih civilno vojaških koordinacijskih odborov in komisij, ki so usklajevale obrambne priprave na območju Slovenije.«

Pivk se je hkrati vseskozi izobraževal ob delu tako na področju splošnega izobraževanja kot v vojaških šolah in tečajih. Ob koncu 2. sv. vojne je imel čin poročnika, upokojil pa se je kot polkovnik. Po upokojitvi ni miroval in je bil dejaven v mnogih organizacijah. *»Nisem človek, ki bi samo plačeval članarino, ampak hočem pomagati in ponuditi tisto, kar znam,«* je pojasnil svojo angažiranost. Tako je bil dejaven v organizacijah Zveze borcev, v organih lokalne samouprave, v SZDL, bil je predsednik skupščine socialnega zavarovanja vojaških zavarovancev v Ljubljani, delegat in član predsedstva ter predsednik odbora za PIZ v skupščini skupnosti socialnega zavarovanja vojaških zavarovancev Jugoslavije. Aktivno je deloval tudi v delu koordinacijskega odbora domoljubnih in veteranskih organizacij Slovenije, ki deluje od septembra 2008, in bil prvi predsedujoči tega odbora. Njegovo delo v Zvezi vojnih invalidov Slovenije je torej le logično nadaljevanje dela na področju skrbi za pravice in možnosti vojnih invalidov. Najprej je bil član izvršnega odbora zveze in predsednik komisije za socialne zadeve, nato pa več kot tri mandate predsednik Zveze vojnih invalidov Slovenije. Kako resno je vedno jemal svoje delo, kaže razmislek pri odločanju o tem, ali naj sprejme funkcijo predsednika ZDVIS. *»Pri vsakem delu sem bil aktiven, zato mi je bilo jasno, da takšna funkcija zahteva celega človeka. Zato sem se, preden sem se odločil, da sprejemem ta izziv, posvetoval*

z družino, saj sem želel, da se strinja s tem, da bo velik del skoraj vsakega dneva preživela brez mene,« je pojasnil ozadje. Marca 1999 je tako Ivan Pivk postal predsednik ZDVIS in na tej funkciji vsak dan aktivno deloval do marca 2012.

Aleksandra K. Kovač

Ivan Pivk je umrl leta 2017.

Bogomir Vesel

Bogomir Vesel – Miro je bil prvi predsednik Zveze društev vojnih invalidov Slovenije in velik zagovornik združevanja invalidov, posebej na področju športnih in rekreacijskih dejavnosti.

Rodil se je 17. novembra 1924 v Novi vasi pri Blokah. Osnovno šolo je končal v Novi vasi, nato se je šolal na kmetijski šoli Grm Novo mesto. Že leta 1941, kot mlad fant, star le 17 let, se je na kmetijski šoli povezal z odporniškim gibanjem in aktivisti Osvoobodilne fronte, najprej v Novem mestu nato na Blokah. Pred vojno je bil športno aktiven v Sokolskem društvu. V začetku 2. svetovne vojne je že deloval, kot je sam dejal, v čvrsti mladinski organizaciji. »Takrat še vedeli nismo, kaj je SKOJ (Zveza komunistične mladine Jugoslavije),« je poudaril. Kot je dejal, je okupator ob pomoči domačih izdajalcev začel registrirati njihovo pripadnost »in tako smo že prvo leto vojne dejansko živeli v ilegali, marca 1942 pa smo večinoma odšli v

partizane.« Bil je spomeničar NOB 1941 ter vojaški vojni invalid, saj je bil leta 1942 hudo ranjen v boju v Begunjah. Zdravil se je v Iški, nato pa v bolnišnici »Pri mrliču« pod Snežnikom. Drugo svetovno vojno je tako končal kot vojni invalid, saj so mu morali med zdravljenjem amputirati levo nogo. Celo življenje je hodil s protezo, zadnja leta življenja pa je uporabljal invalidski voziček. Bil je 100-odstotni invalid 2. skupine.

Med 2. svetovno vojno je bil komisar čete in komandir čete v Tomšičevi brigadi. Po vojni, vse do leta 1952 pa je bil vojak s činom majorja. Po vojni je končal gimnazijo in prvo stopnjo pravne fakultete. Delal je na sekretariatu za socialno politiko (zdajšnje ministrstvo za socialne zadeve), kjer je skrbel za vprašanja, ki so urejala položaj borcev in vojni invalidov. Upokojil pa se je kot direktor Inštituta za rehabilitacijo Soča.

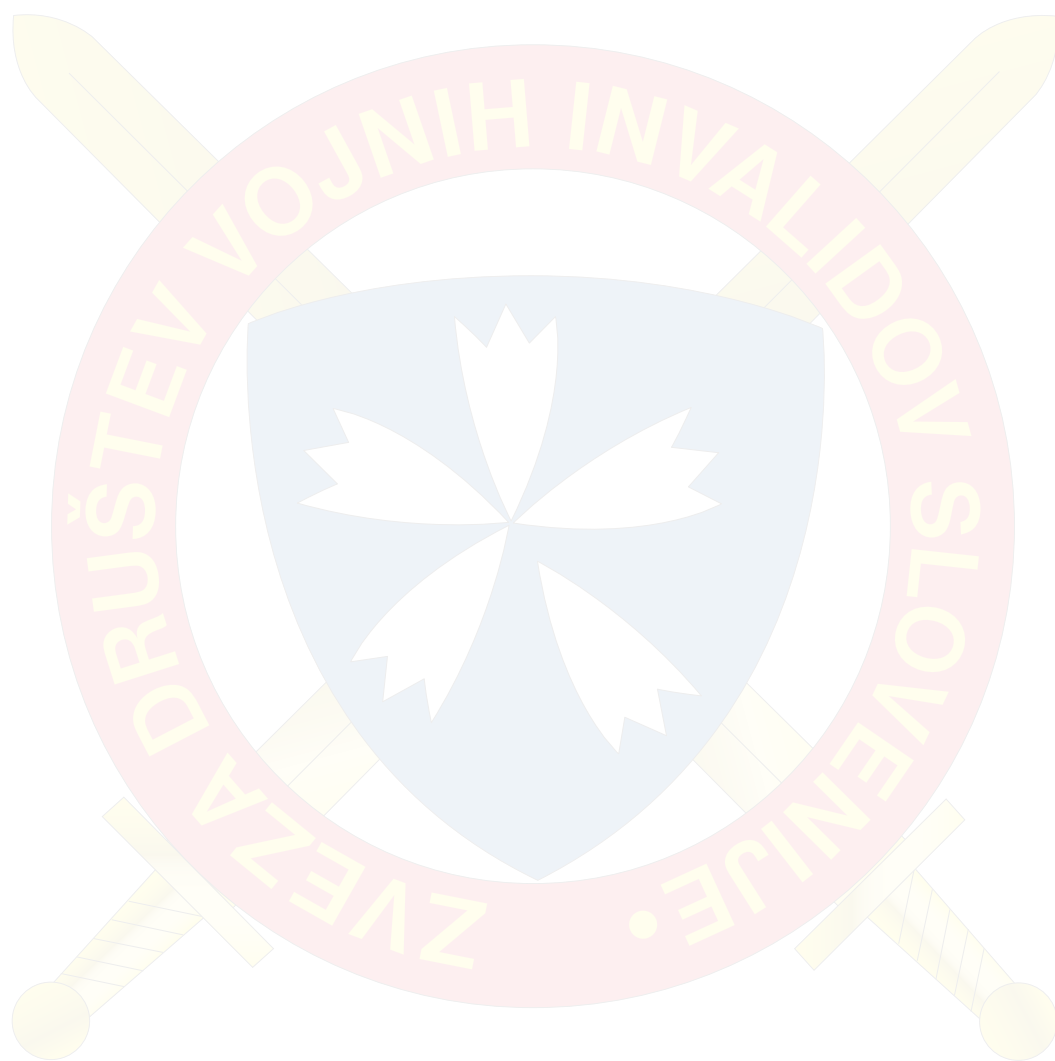
Na vojno je gledal trezno. »Razpoloženja in odločitve v vojnem času, so nekaj drugega kot danes, ko se vsaka majhna stvar prouči do kraja. Danes se zgodovine žal ne gleda v času, v katerem se je dogajala, to se izkorišča ... « je dejal v pogovoru za Naše vezi leta 2014. »Vojna prinese svoje. Vse, ki navijajo za vojno, bi dal za teden dni pod pogoje partizanstva in vojne in bi hitro nehali z brezplodnim besedičenjem,« je takrat strnil svoj pogled na aktualne dogodke in dodal, »namesto, da bi dograjevali, sesuvamo ... Ničesar se nismo naučili iz vojne, ne ene ne druge ...«

Prvi je opravljal funkcijo predsednika Zveze društev vojni invalidov Slovenije, aktivno je sodeloval tudi v Društvu vojni invalidov Ljubljana. Področje njegovega posebnega zanimanja je bil vedno šport, saj je bil tudi sam, kljub invalidnosti navdušen smučar. Veliko časa je posvečal razvijanju področja športa in rekreacije invalidov in je bil zagovornik pristopa k športni dejavnosti pod vodstvom strokovnjakov za šport invalidov.

In česa si je najbolj želel? »Da se stare rane nehajo odpirati, da se brigamo za današnje probleme, saj bi stvari šle takoj bolje.«

Aleksandra K. Kovač

Bogomir Vesel Miro je umrl leta 2021.

Karol Guštin

Sem Karol Guštin, rojen leta 1947 v vasi Orlek pri Sežani. Kot devetnajstletni fant sem dobil poziv za služenje vojaškega roka v tedanji JLA in 24. septembra 1966 prispel v Koprivnico, na Hrvaškem.

V dvorani, kjer so nas sprejemali, smo dobili vojaško obleko. Svojo civilno obleko smo zapakirali in poslali domov. Slišal sem, kako je oficir, ki nas je sprejemal, dejal drugemu oficirju »Petroviču, evo još jednog za tebe« in tako sem postal član tehničnega voda za vzdrževanje vojaških vozil. Po desetih dneh smo šli na pehotno usposabljanje v Čakovec, kjer smo bili približno tri mesece, nato pa smo se vrnili v Koprivnico. V Koprivnici smo se usposabljali za vzdrževanje vojaške tehnike. Premeščen sem bil v Virovitico, kjer sem odslužil še ostalih 11 mesecev. Od tega sem zadnji mesec prebil v bolnišnici v Zagrebu.

Delavnica, v kateri smo delali, je bila bolj majhna,

tako da sem večino dela opravljal na prostem, pred delavnico. Kot avtomehanik sem spremljal razne vojaške kolone ter odpravljal okvare na vozilih. Decembra 1967 sem zbolel za sklepno revmo in januarja 1968 z vlakom odšel v vojaško bolnišnico v Zagreb, kjer sem bil do februarja 1968. Po odpustu iz bolnišnice sem se vrnil v Virovitico, kjer je bila soba, v kateri sem spal prazna in mrzla. Naslednji dan mi je vodnik dal vojaško knjižico in odpotoval sem proti domu. Potovanje iz Virovitice preko Zagreba in Ljubljane do doma je trajalo od 10. ure dopoldan do naslednjega dne do 7. ure zjutraj. Mrzla soba in dolgo potovanje v februarjem mrazu sta botrovala k ponovitvi bolezni. Po treh dneh bivanja doma so me

— 2 —
1. OSNOVNE INFORMACIJE

2) Likični opis:

a) Starost: *Severgi*
b) Raza: *Katoličan*
c) Lika: *Orlov*
d) Oci: *Savro*
e) Mat: *Pravica*
f) Ulica: *Pravica*
g) Odrasli mati: *Pravica*

3) Ime: *Jožeta*
4) Prezime: *Karel*
5) Datum: *16.10.66*
6) Sprejemni polje: *Kord*

— 4 —
II. SLUŽBA V ZNA

1) Datum, mesto i leto rođenja: *11.04.37 god. Orlov, Koper*

2) Stanje: *općina, mesto, ulica i kraj*

3) Stanje: *Sežana, Orlov, R*

4) Organi narodne odbrane općine:

5) *Sežana*

6) Zanimanje i soc. porijeklo:

7) *Katolič. Radnik*

8) Nacionalnost:

9) *Slovenec*

10) Broje u građanstvu:

11) *51103*

12) Znanje jezika:

13) Znanje valne sa oružane snage:

14) Datum stupanja u ZNA: *23. Septembra 1966 god.*

15) Rod — služba i trajanje:

16) *12 meseci*

17) Vojna Roka i izumet:

18) *12103 Auto mech.*

— 5 —
III. Otpušten iz ZNA:

1) Datum: *16. februara 1968 god.*

2) Čin pri otpuštanju iz ZNA: *Vojnik*

3) Oznaka: *Kao vojnik je bio otpušten iz ZNA, u skladu s pred. postupkom. Poslednja izjava je bila i na vreme, ali je pri otpuštanju, imao je pravo na otpust, jer je bio u službi. Poslednja izjava je bila i na vreme, ali je pri otpuštanju, imao je pravo na otpust, jer je bio u službi.*

4) Datum: *16.10.66 god.*

5) Ulica: *Pravica*

6) Komandant: *Kord*

7) Datum: *16.10.66 god.*

8) Ulica: *Pravica*

9) Komandant: *Kord*

10) Datum: *16.10.66 god.*

11) Ulica: *Pravica*

12) Komandant: *Kord*

odpeljali v bolnišnico v Ankaran, kjer sem ostal 14 dni.

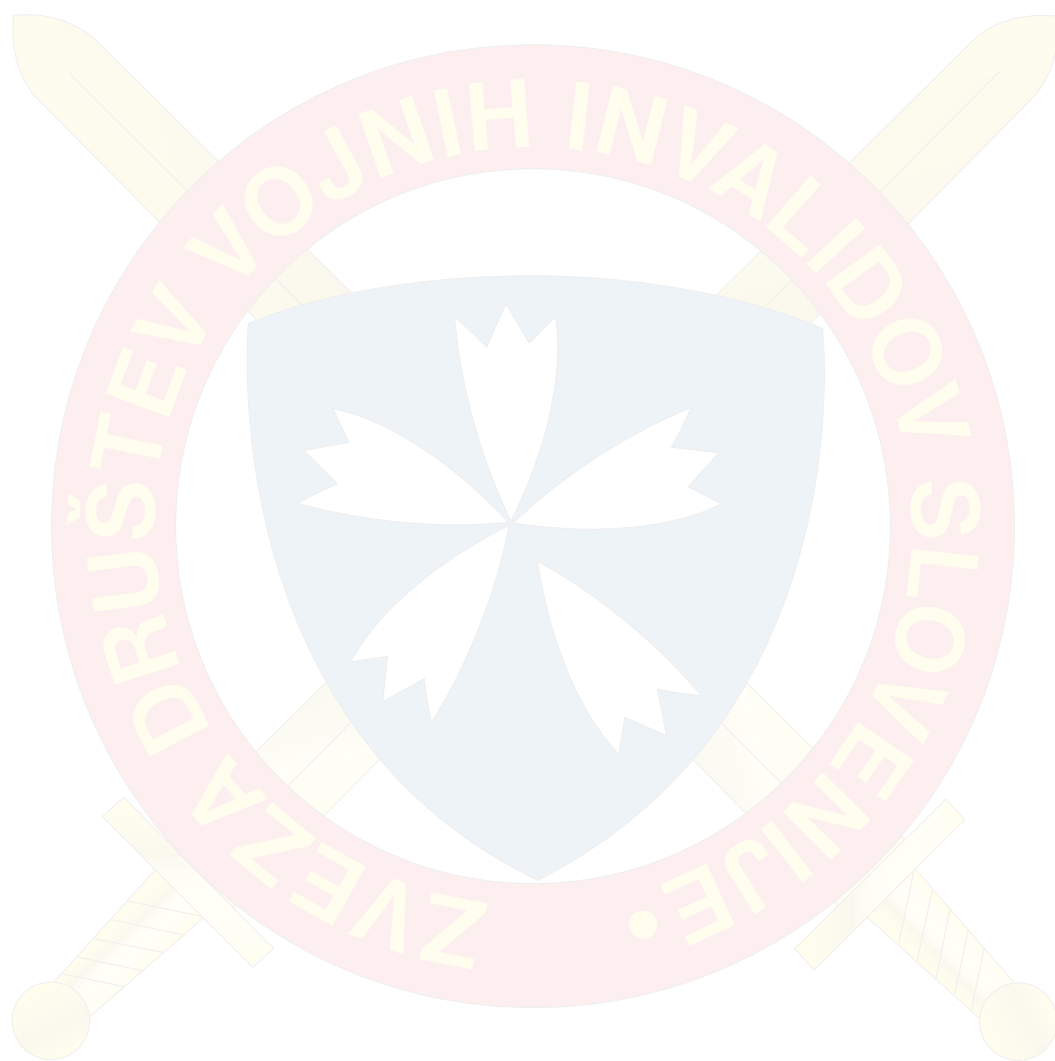
Ko so me odpustili iz bolnišnice, sem šel na delo v delavnico. Ko je moj »šef« videl, da ne morem stati na nogah, je priskrbel star kamion, v katerem sem lahko sedel in opravljal svoje delo. Začasno so me zaposlili kot voznika. Ker se mi zdravje ni izboljšalo, sem se vrnil v zagrebško bolnišnico, kjer sem poiskal neko gospo, ki je bila verjetno socialna delavka. Dala mi je dokumente, s katerimi sem si začel urejati status vojnega invalida. Maja 1968 sem bil že poklican pred vojaško invalidsko komisijo, ki mi je priznala status vojnega invalida z 80-odstotno invalidnostjo.

Po dveh letih so mi stopnjo invalidnosti znižali na 30 odstotkov. Živel sem normalno življenje vse do leta 1979, ko se mi je zdravje spet poslabšalo. Šum na srcu se je spremenil napako, in sicer v okvaro srčne zaklopke. Spet sem moral zamenjati delovno mesto. Sprejel sem prekvalifikacijo in odšel v srednjo šolo. Prišel sem v Koper na kovinarsko šolo, v program 3 + 2. Ker sem imel stopnjo tri že končano, sem naredil samo še »dodatni« +2. Šolo sem končal 1983. leta. V letu 1985 sem bil operiran na srcu, zamenjali so mi aortno zaklopko. Po bolniškem dopustu, ki je trajal približno tri mesece, sem spet nastopil službo in tako pričakal redno upokožitev.

Leta 1986 sem bil znova na vojaški invalidski komisiji, kjer so me ocenili kot 70-odstotnega invalida.

Vse prigode in težave z zdravjem so pustile tudi določene posledice, ki pa jih korajžno premagujem.

Karol Guštin

Robert Fink

Tudi osamosvojitvena vojna je zahtevala tako žrtve kot ranjene. Med uradno 182 ranjenimi, kolikor jih je imela slovenska stran, je bil tudi vojni veteran Robert Fink.

Brežičan je imel v tistih zgodovinskih dneh pomembno vlogo, saj se je s svojo enoto hrabro zoperstavil po opremljenosti močnejšemu nasprotniku.

V Brežicah 26. 6. 1991 še proslava, nato pa se je začelo ...

Prvič je šel v vojsko pri 19 letih, oktobra 1983. Vojaški rok je najprej služil v Bileči (šola rezervnih vojaških oficirjev), nato pa še v Nišu, kjer je opravil specializacijo iz izvidništva, in v Prištini. Kot pravi Robert Fink, so se takrat že dogajali določeni izgredi, ki so nakazovali na zaostritev razmer med jugoslovanskimi republikami. Leta 1990 je bil poklican v Teritorialno obrambo. Sprejel je položaj namestnika brežiške intervencijske enote (IE), v kateri je deloval kot poročnik. Spominja se, da so že takrat na dom dobili orožje.

»Že prej smo preživeli več kot eno leto na usposabljanjih in pripravah za osamosvojitveni boj, tako da ne morem reči, da je bila potem to za nas samo desetdnevna vojna,« poudarja. 26. junija 1991 zvečer je bila na brežiški tržnici prireditev ob osamosvojitvi, ki jo je varovala brežiška IE, v kateri je bil tudi poročnik Fink. »Tako po koncu prireditve so se že začele prve aktivnosti JLA, ki se je začela nevarno približevati slovenskim mejnim prehodom, tako da smo okoli 2. ure ponoči že dobili ukaz, da bi bilo treba zasesti položaje okoli ulice Veljka Vlahoviča, danes Maistrove v Brežicah, a je bil kasneje preklican. Zjutraj smo že imeli podatke o aktivnostih JLA po Sloveniji, zato je bila naša enota v polni bojni pripravljenosti,« niza svoje spomine na tisti 27. junij pred 30 leti. Po njegovih besedah se je ta dan dogajanje začelo okoli 16. ure z informacijo, da se kolona jugoslovanskih vojaških oklepnih vozil premika proti Bregani.

Dobili so ukaz, da postavijo zasedo v Podgračnem. »To je bilo za nas, lahko rečem, neprofesionalce, prvič, ko smo se počutili pripravljeni na boj, odločeni, da gremo branit domovino, s srcem smo bili pri stvari, a hkrati tudi vsi prepoteni, prevevali so nas mešani občutki,« priznava Fink, ekonomist po izobrazbi in ves čas aktiven športnik, saj se je ukvarjal z borilnimi veščinami, roketom, gimnastiko. Kasneje so prejeli nov ukaz, da oklepniki JLA niso dosegli meje in so se lahko vrnili v štab TO Brežice, ki je bil v današnji osnovni šoli.

»Kolono je treba zaustaviti za vsako ceno«

»Od štabnega častnika sem prejel novo informacijo, da druga vojaška oklepna kolona prodira iz Zaprešiča pro-

ti Rigoncam. Ukaz je bil namreč: 'Oklepna kolona vozil na čelu z vojaško policijo in tovornjakom na začetju prodira proti meji, proti Rigoncam, in to kolono je treba zaustaviti za vsako ceno!'« Fink je sprejel za ukaz in se s svojim delom enote, ki so jo poleg njega sestavljali še ostrostrelec Milan Kranjc, Janez Kranjc, Rudolf Kos, Miran Slemenšek, Ivan Horžen in Jernej Molan, odpravil proti Rigoncam. Kot IE so bili oboroženi z lahkim pehotnim orožjem, pred odhodom so se dodatno opremili še s kumulativnimi tromblonskimi minami, ki pa niso bile več učinkovite za boj proti oklepnim vozilom. V ukazu je bilo izpostavljeno, da imajo kot enota samo približno eno uro časa do srečanja z nasprotnikom. Fink je zaradi poznavanja terena že takoj izoblikoval taktiko obrambe, ki je vključevala miniranje mostu v Rigoncah z namenom, da bi se kolona JLA ustavila ter bi prišlo do pogajanj in na koncu mirnega dogovora. »Ko smo prispeli na predvideno lokacijo, ki je bila

nekaj trenutkov za tem že bojno polje, smo izstopili iz vozil in želeli uresničiti ta načrt. A v daljavi smo že slišali hrumenje vojaških oklepnih enot, tako da za miniranje ni bilo več časa. Morali smo sprejeti odločitev ad hoc. Razdelil sem naloge posameznikom v enoti, zasedli smo položaje in na moj ukaz – prvi strel – smo začeli napadati nasprotnika,« opiše začetek bojev v Rigoncah. S tromblonskimi minami si niso mogli kaj veliko pomagati. Uspelo jim je sicer poškodovati nekaj vozil JLA, menda je bilo tudi nekaj ranjenih na nasprotni strani, tako Fink. Svoj del naloge so opravili, kolono oklepnikov so skušali zaustaviti, a se je pomikala dalje. Fink je zaukazal umik, ker niso imeli več streliva oz. možnosti, da bi se upirali.

Med umikom je strel zadel Jerneja Molana in ga smrtno ranil. Med nadaljevanjem umika je iz naslednjega oklepnika prišel nov rafal, pri čemer je bil tokrat žrtev Fink, ki so ga zadeli trije streli. V tem času sta se v Rigonce pri-

peljala stotnik Viktor Pšeničnik in Dušan Škoflek, ki sta svojim teritorialcem pripeljala dodatno orožje – armbruste in zolje, a žal prepozno. Hudo poškodovanega Finka sta Slemenšek in Kos odnesla v Škoflekov avtomobil in nato so ga odpeljali v brežiško bolnišnico. Med potjo, ki je bila zaradi številnih postavljenih barikad še veliko daljša, je izgubil veliko krvi. Hkrati je bilo takrat zelo hrupno tudi v zraku, območje so preletavali helikopterji, saj se je ravno odvijal napad na cerkljansko letališče. Finkova operacija je trajala med šest in osem ur, njegovo življenje je viselo na nitki, a je tudi zaradi dobre fizične pripravljenosti preživel. *»Imel sem številne poškodbe – jeter, pljuč, vranice, reber, trebušne prepone ... Ogromna zahvala gre vsem trem zdravnikom v brežiški bolnišnici – dr. Blaževiču, dr. Cicvariču in dr. Sakaču – pa tudi medicinski sestri Kranjčevi, ženi enega od članov naše enote in ne nazadnje moji mami, ki je takrat tudi delala v bolnišnici,«* izreka Fink zahvalo vsem, ki so ga ohranili pri življenju. Okrevanje niti ni bilo tako dolgotrajno, saj je bil čez tri mesece že nazaj, in sicer v funkciji poveljnika protidiverzantskega voda, in je tako sodeloval v bojih vse do 25. oktobra 1991, dokler ni s slovenskega ozemlja odšel še zadnji vojak JLA.

Usposabljal se je tudi med ameriški marinci

Ko je bila naša država že samostojna, se je Fink zaposlil v Slovenski vojski, najprej kot inštruktor, kasneje kot poveljnik izvidniškega voda. Nekaj mesecev po vojni je prevzel protidiverzantski vod, ki je spremljal odhod vlakovne kompozicije iz Dobove, prav tako jim je bila zaupana vloga varovanja na lokaciji zdaj že nekdanjega remontnega zavoda v Slovenski vasi. Usposabljal se je tudi za specialno enoto policije (taktika specialnega

delovanja, preživetje v naravi, borilne veščine itd.), na začetku tega tisočletja je bil približno pol leta tudi na usposabljanju v San Diegu (Camp Pendleton) pri specialnih silah korpusa marincev ZDA (področja izvidništva, protidiverzantskega delovanja, obveščevalne dejavnosti ...). V času njegovega službovanja v vojski je bil večinoma poveljnik izvidniške enote, kasneje častnik za obveščevalne in varnostne zadeve (v večini vojašnic po Sloveniji). Upokojil se je leta 2007 in ima status vojnega invalida z 90-odstotno invalidnostjo. Je veteran vojne za Slovenijo, član Združenja 91 in Društva vojnih invalidov Dolenjske, Posavja in Bele krajine.

Prejemnik najvišjih državnih odlikovanj

Za svoje zasluge je po vojni prejel najvišja državna odlikovanja. Med drugim častni znak svobode Republike Slovenije z naslednjo utemeljitvijo: *»za izjemne zasluge pri obrambi svobode in uveljavljanju suverenosti Republike Slovenije«*, priznanje za ranjence, spominski znak Obranili domovino 1991 in še nekatera druga pomembna priznanja. *»Sodelovati v tovrstnih zgodovinskih akcijah in pripomoči k boljši prihodnosti domovine mi je v čast in mi pomeni ogromno. Za domovino sem dal največ – sebe. Naj vsa ta naša dejanja ne bodo nikoli pozabljena,«* poudari na koncu s prepričanjem, da bi si tudi vsi ostali, ki so sodelovali v osamosvojitveni vojni, za hrabrost zagotovo zaslužili vsaj medaljo, če ne že kakšnega drugega državnega odlikovanja.

Rok Retelj

Prispevek je bil najprej objavljen Posavskem obzorniku (2021) in je zaradi časovne oddaljenosti nekoliko prilagojen za objavo v zborniku.

Vladimir Ošo

Vojaški vojni invalid sem postal ob koncu druge svetovne vojne, 6. maja 1945, ko so se partizanske enote Gubčeve brigade približevale Ljubljani.

V začetku leta 1944 sem bil skupaj s sokrajanom iz Buzeta interniran v tovarno celuloze v Beljaku (Villach). Po dveh mesecih sem bil premeščen v železarno na Jesenicah. Tam sem opravljal težka dela v livarni. Kljub temu mi je delo v železarni ostalo v lepem spominu, saj smo imeli za takratne razmere zelo kakovostno prehrano. Vendar je bila želja po vrnitvi domov premočna, zato sem se po približno dveh mesecih pridružil sokrajanu pri načrtu pobega iz železarne. Neko jutro sva železarno zapustila in se povzpela na hribe nad Jesenicami, natančneje na Mežakljo. Na srečo je tega dne deževalo, tako da pri pobegu nisva imela posebnih težav.

V nasprotju z mojimi nameni pa nisem odšel domov, saj so me tamkajšnji »terenci« usmerili med partizane. Na poti na Goriško smo se ustavili pri okoliških

kmetih, ki so nas nahranili. Začela se je dolga pot, ki je čez celo Slovenijo vodila na osvobojeno ozemlje v Belo krajino. Vso pot sem na ramenih nosil okoli 25 kilogramov riža. Vendar je bilo moje breme veliko lažje kot pa za tovariše, ki so na ramenih nosili skupaj več kot devetdeset ranjencev. V nekaj dneh smo tako otovorjeni prepešali pot preko Nanoškega hribovja, pri Rakeku prečkali železniško progo in mimo tako imenovanega »partizanskega letališča« na Notranjskem prispeli v Belo krajino.

V Beli krajini sem bil sprejet v Gubčevo brigado in bil pri sedemnajstih letih eden najmlajših borcev. Tam so me sredi leta 1944 v okviru Gubčeve brigade poslali na priprave v kraje na meji s Hrvaško. V naslednjih mesecih se je veliko dogajalo. Še posebej se spomnim bitke pri Litiji, kjer sem videl angleškega vojnega dopisnika, ki je na partizanski strani hladnokrvno spremljal boj in bil tudi ranjen v nogo. Posebej hud je bil boj za osvoboditev Kočevja, maja 1945, kjer je bil naš bataljon zadolžen za zaščito ostalim enotam. V teh zadnjih dneh vojne so bile dejavnosti Gubčeve brigade skupaj z ostalimi brigadami usmerjene v dokončno osvoboditev Slovenije izpod okupatorja.

Zaključek vojne so predstavljali boji za osvoboditev Ljubljane. Pripadniki Gubčeve brigade smo se – včasih tudi na čistini brez zadostnega kritja – spopadali z odhajajočim okupatorjem. Tako me je na Orlah pri Ljubljani, 6. maja 1945 v hrbtnico zadel del šrapnela minometne granate. Obležal sem na cesti in se nisem mogel premakniti. Čez nekaj časa so po cesti privozili nemški oklepniki, ki so se umikali proti Avstri-

ji. Nemški vojak, ki bi me lahko povozil ali ustrelil, je pristopil in me odrinil v kanal ob cesti. Tam so me naslednji dan pobrali partizani, ki so me odpeljali v tako imenovano Rusko bolnišnico v Kočevje, kjer sem bil operiran. Zdravljenje sem nadaljeval v nekdanji domobranski bolnišnici v Ljubljani, kjer sta me obiskali mama in teta, nato pa sem se zdravil še v zdravilišču ter Invalidskem domu v Trnovem.

Po opravljenih tečajih iz financ in trgovinske dejavnosti v Ljubljani sem se leta 1946 zaposlil v Pivki na železniški direkciji. Zaradi invalidnosti so me celo življenje bolele noge in hrbet, a sem kljub temu po opravljeni srednji ekonomski šoli, kot vodja gospodarsko-računske službe pri železniškem podjetju delal do redne upokojitve.

Kot še nepolnoletni mladenič sem spoznal, da je vojna nekaj najhujšega, kar lahko človek doživi v življenju. Spoznal pa sem tudi, da se tudi v težkih časih zgodijo svetli trenutki, ki ti lahko rešijo življenje.

Vladimir Ošo

Dušan Puh

Dušan Puh se je rodil 30. novembra 1922. Kot otrok je živel v Velikih Laščah. Njegov oče je bil krojač in je v času svetovne krize leta 1932 družino preselil v Ljubljano, kjer je imel veliko strank, da so otroci lažje hodili v šolo.

Puh je obiskoval prvo realno gimnazijo na Vegovi ulici v Ljubljani in bil v tem času tudi član Sokolskega društva. Njegov oče je bil namreč velik privrženec sokolstva in je bil že v Velikih Laščah starosta Sokolskega društva.

Ko se je začela druga svetovna vojna, so Italijani Dušana Puha decembra leta 1941 aretirali, a ga kmalu tudi izpustili. Znova so ga aretirali leta 1942 in ga, skupaj s še drugimi zavednimi Slovenci brez sojenja odpeljali v koncentracijsko taborišče Gonars v Italiji. Čez čas so ga preselili v taborišče v Trevisu, kapitulacijo Italije leta 1943 pa je spet pričakal v Gonarsu, kar je bilo pomembno, ker je bil Gonars bližje Sloveniji. Taboriščniki so bili tesno povezani, saj je med njimi veljalo, da če se kaj med vojno zgodi, bodo

odšli skupaj. Bili so dobro organizirani in med njimi je vladala velika solidarnost. Puh je bil v baraki skupaj z glasbenikom, ki ga je poznal že pred vojno.

V taborišču so se sami organizirali po četah in vsaka četa je imela svojega komandirja in politkomisarja.

Njihov komandir je bil Kraljič, podoficir jugoslovanske vojske, politkomisar pa Anton Konsut, doma iz Goriških brd, iz Vedrijana. Razmere v taborišču so bile hude, kljub temu pa je bila morala visoka, se spominja Dušan Puh.

Po kapitulacije Italije je iz taborišča, skupaj z drugimi taboriščniki organizirano 'maširal' proti Sloveniji. Njegova skupina je prišla v Medano, kjer so se srečali s partizani, ki so jim dali puške. Nato so šli vsi skupaj v Vedrijan, kjer je bil Konsut, njihov politkomisar doma. V začetku partizanstva je Dušan Puh hodil v patroljo in stražil. Ko pa so se formirale partizanske enote, je bil razporejen v Soško brigado. Kot partizan je deloval v Goriških brdih, pozneje pa je bil razporejen v Bazoviško brigado, ki je delovala v Benečiji, v bližini Čarni vrha (Montefosca). Ko so začeli Nemci zasedati ozemlje, ki je bilo prej pod italijansko okupacijo, je postalo vroče. Nemci so sprožili ofenzivo, in vrstili so se boji.

Puha so med vojno poslali v politično šolo v Belo krajino in ga nato dodelili v artiljerijsko (topniško) brigado. Artiljerijska brigada je bila elitna brigada, ki je potrebovala usposobljene kadre, in kot takega so prepoznali tudi Puha. Kot partizan je deloval še v Soški brigadi, nato pa je bil član Istrskega odreda, kjer je bil politkomisar 3. bataljona. V Istrskem odredu je prebil večino svojega partizanskega obdobja.

Proti koncu vojne se je boril na Orlah pri Ljubljani in 9. maja 1945 je skupaj z drugimi partizani vkorakal v osvobojeno Ljubljano. Ob koncu vojne je dosegel čin kapetana 1. razreda. Pričakoval je, da bo šel po koncu vojne domov, vendar je moral ostati v brigadi.

V vojski so mu nadrejeni predlagali, da bi šel na pomorsko akademijo. Pohvalili so ga, da je sposoben in da bo nekoč admiral, kar je velika čast. A Puh se za pomorsko akademijo ni odločil, ampak je šel leta 1952 za leto in pol na tečaj za komandanta polka.

Sam si je sicer že takoj po vojni želel zapustiti vojsko. Želel je študirati pravo in postati sodnik, a ga vojska ni želela izpustiti v civilno življenje. Od vojske se je tako poslovil šele pri 32 letih, ko se je vojaško upokojil s činom majorja. Že med služenjem, ko je bil premeščen v Ljubljano, pa je študiral pravo. To mu je vojska dovolila.

Po koncu druge svetovne vojne so zdravniki na pregledu v bolnišnici v Zagrebu ugotovili, da je zbolel za tuberkulozo. Napotili so ga na zdravljenje v vojaško bolnišnico za pljučne bolezni. Pred tem so ga že zdravili v vojaški bolnišnici, na koncu pa je bil v oskrbi zdravnika Knavsca na Golniku, ki je bil tudi sam tuberkulozni bolnik. Končno je bolezen premagal in se pozdravil.

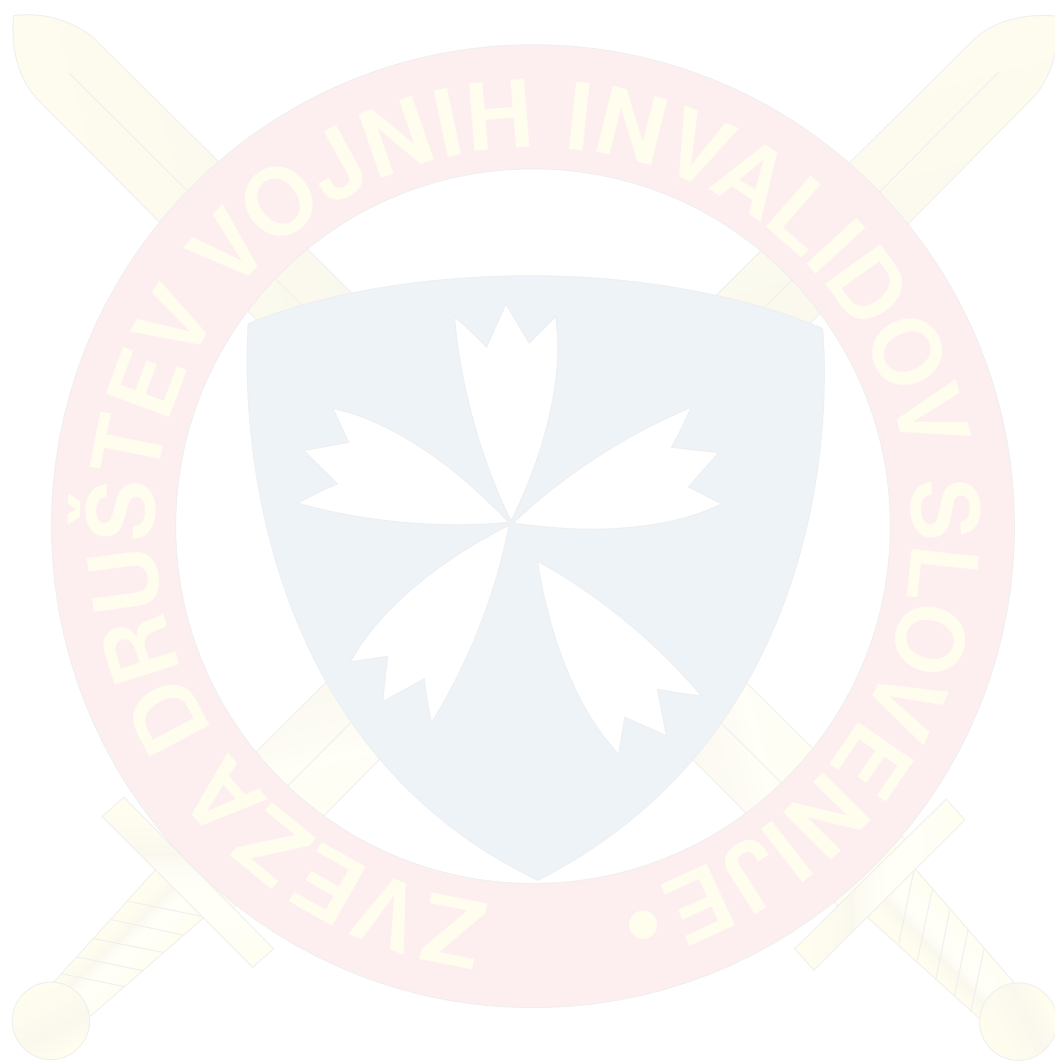
Zaradi vojnih naporov v drugi svetovni vojni je bil oslavljen, zbolel je za tuberkulozo in s tem je bila njegova delovna sposobnost zmanjšana. Zaradi tega so ga na invalidski komisiji ocenili za 40-odstotnega vojaškega vojnega invalida.

Po odpustitvi iz vojske je delal kot višji referent na sodišču v Piranu, po diplomi leta 1957 pa je bil izvoljen za sodnika v Kopru in nato v Piranu. Sam je želel delati kot odvetnik, kar je postal leta 1967. V tem poklicu je ostal do upokojitve.

Dušan Puh je rezervni podpolkovnik in član Zveze slovenskih častnikov ter Društva vojnih invalidov

Slovenske Istre, Koper. Živi umirjeno življenje v Portorožu, kjer je obkrožen s svojimi tremi otroki, vnuki in pravnukinjo.

Vladimir Pegan

Ivanka Hrovat

Ivanka Hrovat se je rodila 23. decembra 1927 v naselju Dobrina v Loki pri Žusmu, ki sodi v občino Šentjur. Ko je bila stara tri leta, ji je umrl oče. Mama se je vnovič poročila, z vdovcem, ki pa je imel odraslo hčer iz prvega zakona, ta pa tudi že svoje štiri otroke in je skupaj z njimi in možem živela pri svojem očetu.

Ivanka je imela še dva brata in sestro, s katero deli dobršen del skupne življenjske in aktivistične poti. Poleg naštetih otrok sta bili v družini še dve rejenki. Odraščala je torej v družini z veliko otroki v slogi, kot da so pravi bratje in sestre. Očim je žal kmalu umrl, tako da sta Ivankina mama in očimova hči sami gospodarili. Časi pa so bili taki, da so otroci kmalu začeli tudi delati. Ivankina sestra Justi je tako pri 12. letih odšla k nekemu kmetu čuvat otroke in po tem ni več prišla domov. »Vedno je pri kom delala in se izučila za kuharico. Brat je delal pri kmetih, dokler ni šel v vojsko. Jaz sem ostala doma. Zelo lepo otroštvo sem imela. Ni mi bilo treba toliko delati kot drugim otro-

kom v tistem času. In tako je bilo vse do leta 1941, ko sem končala šolo,« se spominja Ivanka.

Nemci so prišli aprila

In nadaljuje: »Nemci so prišli aprila. Konec leta sem bila stara štirinajst let, a Nemci so mi vseeno poslali poziv, da moram priti v šolo, tako da sem pol leta hodila še v nemško šolo. Spominjam se, da so vaš-

čanom naročili, da prinesejo vse slovenske knjige in čitanke ter jih skupaj z vsemi papirji v slovenščini sežgali.«

Ivankina želja je bila, da bi se izučila za trgovko, a se po nemških zakonih ni mogla vpisati v šolo, saj je moral vsakdo po končani osnovni šoli opraviti še leto dni vajeniškega dela. Ivanka je odšla na delo v Nem-

čijo. Vrnila se je leta 1944 in še ne 17-letna hotela v partizane, saj sta bila dva tovariša iz vasi že pri partizanih. Eden od njiju je sklenil: »Ne, doma bo ostala in bo naša obveščevalka.« In s tem je Ivanka načrtovala svojo usodo. Njena sestra je namreč že delala kot kuharica v tamkajšnji graščini, kjer so Nemci imeli svoj štab. V Loki je nekoč stala velika graščina, kjer so živeli Judje in upravljali veliko kmetijsko posest. Pravzaprav je tam živela mama z dvema sinovoma. Bila je vdova, eden njenih sinov je vodil kopitarno, drugi pa je bil veleposestnik. Ob začetku vojne so to družino odpeljali, v graščino pa se je vselila nemška družina, ki je potem vse - razen tovarne, ki jo je sin judovske vdove zaradi železniškega prometa medtem prestavil v Pristavo pri Rogaški Slatini - prevzela. Nemci so torej v to graščino preselili svojo žandarmerijo (šest Nemcev je bilo stalno nameščenih v Loki), tam pa je bila potem tudi občina. »Prej sta bili žandarmerija in občina ločeni, Nemci pa so imeli tam obe ustanovi. Za delo so jemali domačinke, nemška družina, ki je tam živela, pa je potrebovala tudi pomoč pri gospodinjstvu in otrocih. Tudi to delo je opravljala moja sestra. Prala, kuhala, otroke čuvala in vse vedela. Nikoli niso posumili vanjo,« pripoveduje Ivanka o času prihoda Nemcev na Kozjanskem.

Hajka na Kozjanskem

»V začetku oktobra leta 1944 sta se dva tovarnjaka, polna Nemcev, pripeljala v Loko pri Žusmu, a so k sreči povedali, zakaj so prišli, nameravali so namreč v hajko (vojaško akcijo proti partizanski enoti, op. p.) proti Kozjanskemu odredu. Ker pa smo bili mi, mla-

dinci, zelo dobro organizirani, sijajno je delovala naša obveščevalna služba, so bili o tem hitro obveščeni tudi partizani. Na našem koncu je namreč bilo šest partizanov, političnih delavcev, ki smo jih o hajki hitro obvestili, tako da so se še pravočasno umaknili. Hkrati je njihov kurir imel nalogo, da mene, partizansko obveščevalko, obvesti, da moram nemudoma organizirati nekaj mladincev in z njimi oditi na planoto (domači hrib), od koder se je natanko videlo v Loko, kjer so bili Nemci nared za hajko. Naša naloga je bila, da se, ko bo kurir enkrat ustrelil v zrak, napol dvignemo. Nemci, ki bodo z daljnogledom opazovali okoličarje, bodo mislili, da smo partizani. S tem bi jih zavedli, da bi reagirali drugače, kot bi sicer. Trije mladinci pa so se namestili na tri konce okoli Loke, saj Nemci še niso šli v hajko. Ti trije so streljali z vseh treh strani, da so Nemci mislili, da so obkoljeni. Mi, mladi, šest nas je bilo na omenjenem hribu, smo se torej dvigovali, da so videli le naše silhuete in bili prepričani, da smo partizani,« obuja spomin na stresni čas svoje mladosti in vojno viхро ter nadaljuje: »Kar naenkrat pa so Nemci s topom ustrelili proti nam, česar nismo pričakovali. Granata je priletela pod hrib in eksplodirala skoraj tik pod nami. Kurir, ki je bil od nas oddaljen kakšnih sto metrov, je skoraj zadnji trenutek zavpil: »Bežite v hosto!«. In tako smo se razbežali, medtem ko je točno na tisto mesto na planoti, kjer smo stali nekaj sekund pred tem, priletela druga topovska granata. Imeli smo neznansko srečo, da smo pravočasno ušli. Med begom v tej hajki sem hudo padla, priletela na ostro kamenje, pri čemer sem se močno poškodovala, a, ker sem bila v šoku in pod stresom,

se nisem dosti ozirala na bolečine, temveč sem bežala čim dlje, stran od krogel in sovražnikov, ki so nam stregli po življenju. Šele čez tri tedne, ko mi je noga začela močno otekati, sem se začela vsega zavedati. Zdravnikov ni bilo nikjer, nisem pa mogla niti v Šentjur niti v Šmarje, saj bi nas v Loki, kjer so nas poznali, takoj izdali in proglasili za bandite. Tako sem se doma zdravila sama, z domačimi 'arcnijami'. «

Zaprli so jo v celjski Stari pisker

Januarja 1945 pa je sledila nova hajka. Ivanka se spominja, da je bilo tisto leto veliko snega. Sestra je bila zaposlena kot kuharica v nemškem štabu, od koder je ves čas poročala o sovražnikovih namerah. Bila je namreč glavna obveščevalka. K njej je Ivanka prihajala na obisk in dolgo nista bili sumljivi. Vendar pa so ju pozneje le aretirali: »Bilo je devet zjutraj, ko smo jih najmanj pričakovali. Obkolili so hišo in naju s sestro, ki je bila doma na obisku, zajeli. Mamo so udarili po glavi. Obe s sestro sva skočili in zavpili, naj jo pustijo pri miru. Mama je partizanom že prej pomagala, saj je bila naša hiša postojanka, kjer se je večkrat ustavil Kozjanski odred. Pa tudi omenjenih šest političnih delavcev, ki so sodelovali s partizani in govorili z domačini o svetu, ki bo po vojni v Jugoslaviji, se je sestajalo v naši hiši. Takrat pa, ko so prišli po naju s sestro, so Nemci v rokah držali listek, na katerem je pisalo, da sva »obveščevalki za bandite«, kar je jasno kazalo, da naju je nekdo ovadil. 15. januarja so naju odpeljali v Stari pisker v Celje, kjer sva bili zaprti do konca vojne. No, jaz sem bila vmes tudi v Rogaški, kjer smo pod stražo kopali šicngrade, strelske jarke za vojsko. Prostore rogaške osnovne šole so namreč

spremenili v zapor in ga obdali z žico. Stražili so nas, kar je zanimivo, samo starejši Nemci, stari čez 60 let in več. Ti niso bili hudi, hudi so bili upravnik, njegov pomočnik in komandant straže. Ti, starejši, so imeli radi šnops in jajca. Prisillili so nas, da smo hodili h kmetom prosjačit za jajca, a moram povedati, da slovenski kmetje niso dali, ko so izvedeli, za koga jih prosimo,« hudomušno pripomni Ivanka Hrovat, ki je bila v celjskih zaporih zaprta od januarja do začetka marca, kasneje pa v Rogaški Slatini. Imela je srečo, saj ji ni bilo treba kopati jarkov, temveč je čistila hodnike v šolskih prostorih, pisarno in stražarnico.

Ivanka je bila mlada, navihana in nič kaj zadržana, zato je včasih tudi kaj ušpičila. Nekoč so jih postavili v vrsto in zasliševali o »banditih«. Ko so prišli do nje, so ji pokazali fotografijo, na kateri sta bili s sestro in prijateljico, sliko pa so našli pri mrtvem kurirju. Kako se je znašla pri njem, ji še vedno ni jasno. Že pri zaslišanju na Gestapu so imeli to sliko. Ivanka je vse zanikala, tudi poznavanje »banditov«. Glavni na Gestapu je mahal s fotografijo in ji jo molil pred nos. Ta fotografija je romala tudi v Rogaško, česar ni vedela, dokler ji niso tudi tam na zaslišanju molili fotografije pod nos. Je pa 'hvala bogu', kot je povedala, niso topli, tako kot pred tem v Celju. Med zaslišanjem, med katerim ni priznala ničesar, je izpraševalec zahteval, da položi roke na mizo, on pa jo je s pendrekom po prstih. Ko je Ivanka enkrat prste umaknila, je Nemec stopil k njej in jo močno in brez prestanka klofotal, dokler ji ni glave odneslo v steno.

»Ko so v celjski pisker pripeljali prijatelja, so ga tako topli, da se je pognal skozi okno na ulico. Drugega

sokrajana, sošolca, ki so ga na zaslišanju do krvi pretepli, so pripeljali pred mene. On je vse priznal, jaz pa nič. Stopila sem predenj in mu v brado zabrusila: 'Te bom tako udarila, kaj pa lažeš?' Prijel me je za roko, da ga nisem udarila. Zdaj, ko je vse mimo, večkrat razmišljam, da sem jo še dobro odnesla. Velikokrat sem tudi veliko tvegala. V Rogaški sem npr. čistila staro pralnico, zraven pa je bila soba, v katero so zapirali jetnike. Niso jim dajali ne jesti ne piti. Nekoč sem med čiščenjem slišala: 'Vodee,

vodeee ...'. Stopila sem bliže in videla, da so vrata močna, a zaradi brcanja so malo zijala. Nekako mi jih je uspelo še malo zviti, da sem lahko v sobo porinila pollitrsko steklenico vode, skupaj s kosom kruha. Čepela sem med tem početjem in ravno, ko sem hotela vstati, zagledam ob sebi čiste škornje. Poleg je stal pomočnik upravnika. Vstanem, pozdravim in se nekaj časa samo gledava. Nič ni rekel, samo obrnil se je in šel. Pomislila sem, da je po meni, a sem spet imela srečo. Pomočnik me ni zatožil. Še ene zgodbe

se spomnim. V zapor so pripeljali tri naše, ki so hoteli pobegniti, a so jih ujeli. Določili so jih za usmrnitev. Odpeljali so jih v gozd z dvema lopatama, da si bodo jame sami izkopali. Ko niso bili pozorni, so se naši trije na hitro zmenili, da bodo pobegnili, in sicer na vse tri strani, s čimer bi imeli vsaj kakšno možnost, da kdo ostane živ. Odvrkli so lopate in se razbežali. Dvema je uspelo ubežati, tretji je obležal. Ko so se Nemci vrnili, so imeli uniforme popolnoma krvave. Poklicali so me v pisarno in mi naročili, naj jih operem. Odvrnila sem, da ni detergenta. V kotu je ležal 'štil' od povsem 'znucane' brezove metle. Naročili so mi, naj jih zdrgnem z metlo. In res, tako močno sem drgnila uniforme, da sem jih povsem zdrgnila, vse gumbе strgala, krvave hlače pa uničila. Nalašč sem si dala duška. Ko sem jih obesila na dvorišče na neko 'špago', kar so mi naročili, sem samo čakala ... Ko so Nemci opazili obešene uniforme, so takoj pozvonili. Jaz vprašam v nemščini: 'Kaj želite?' Oni pa nazaj: 'Kaj ste naredili z uniformo?' Pojasnila sem, da mi je njihov sodelavec naročil, naj drgnem z metlo, pa sem ga ubogala. Tako, da je na koncu bil kriv on. Tudi tisto pot sem jo dobro odnesla.«

Sreča v nesreči

»Srečo sem imela, da sem bila vseč Jaki, koroškemu Slovincu, ki je znal malo slovensko. Bil je komandant straže. Do moških je bil zelo agresiven, mene pa je rad videl in me je pustil pri miru. Nekoč je opazil, da imam ranjeno nogo, saj sta iz rane, ki sem jo dobila v hajki, ves čas tekla gnoj in kri, jaz pa sem si nogo ovijala z navadnimi, starimi 'cotami'. Jaka je opazil,

da si rano ovijam in me je vprašal, kako sem se poškodovala. Da sem padla, sem mu odvrnila. Dejal je, da moram k zdravniku in da bo prosil komandanta, če me lahko pelje v Rogaško, kjer je deloval ustaški zdravnik. Komandant je privolil in sva šla. V Rogaški se je namreč ustavil ustaški bataljon, ki je bil na begu. Ustaški zdravnik me je lepo sprejel, skuhal mi je mehko kuhano jajce, mi ponudil tudi malo žganja, ki bo dobro del telesu, je dejal. Tudi ta zdravnik me je spraševal o partizanih, ali sem jih kaj videla. Povedala sem mu, da 'hodijo okoli samo raztrgani cigani', da je to vse, kar vem. Zdravnik pa je v hipu vzdrlil: 'Ja, to so partizani!'.

Sestra, ki je bila ta čas v kuhinji, o tem mojem obisku zdravnika ni vedela ničesar. Zvečer pa me je resno opozorila: 'Poslušaj, če se ne boš nehala hecat in zafrkavati Nemcev, nas bodo zdaj, tik pred koncem vojne, osvoboditvijo, vse postrelili.' In res je bil kmalu konec vojne. Takrat so šolo zaprli, nas vse pa odpustili. Nekaj pa so jih vendarle izbrali, da jih bodo odpeljali s seboj v Nemčijo. Med njimi tudi Marijo, ki je bila Kajuhovo dekle, kar so bili Nemci vedeli. Marija je bila z mano v Rogaški zaprta do konca vojne. Njo so torej izbrali, a so jo potem vendarle odpeljali samo do Celja in izpustili. Vsi pa smo dobili odpustnice. Kot da bi bili v bolnici. Še roko so nam pomolili, kot da smo bili pri njih na dopustu. Domov smo se vračali po hribih, ker so takrat bežali tudi Hrvati, cele ustaške družine z vozovi, tako da si po cestah nismo upali. Noga mi je ves čas otekala. Ustaški zdravnik mi jo je tistikrat sicer očistil, a to ni bilo dovolj, saj se je rana

vnovič odprla, otekati pa je začela tudi na drugem mestu. V celjski bolnici so me po vojni hospitalizirali. Domači zdravnik si je nogo dolgo ogledoval in ni vedel, kaj naj stori. Posvetoval se je s sodelavcem, odločila sta se za operacijo. Nogo sta mi odprla, da je vse steklo ven, počakali smo, da se je zacelila, nato sta mi vstavila vijak in vse skupaj zašila. Povedal pa mi je, da sem imela več sreče kot pameti.« se prvih dni na svobodi in operacije noge spominja Ivanka Hrovat.

Skupaj s Cvetko Jerin

Ivanka je bila torej mladinska aktivistka. Obveščevalka in predsednica mladine. Pokrajinska sekretarka za Šmarje, ki je obsegalo vasi Kozje, Planina, Podčetrtek, Šentjur ... S Cvetko Jerinovo, ki je bila pokrajinska sekretarka za Štajersko, sta skupaj sestavljali mladinske aktivne. Sestanki so bili pogosto na Planini. V tamkajšnji gostilni še vedno visi slika iz leta 1944, ko so imeli mladinsko konferenco in na sliki je tudi Ivanka. Cvetko Jerin je nekoč tudi rešila, ko sta nosili pošto. Vedno ju je nekdo spremljal, takrat je bil to Dušan Lah. »In smo šli proti Šmarju. Vedno sem šla k tistim vaščanom, za katere sem vedela, da pomagajo partizanom. Tam sva potem imeli sestanek in organizirali mladinske aktivne. Ko sva se nekoč vračali proti domu, je bilo treba preko glavne ceste. Cvetka in Dušan sta šla brez mene v mraku po poti, ki je bila pod glavno cesto. Sama sem šla po gozdu, ko so me naenkrat ustavili Nemci. Prišli so iz Šentjurja po stranskih poteh, ki so vodile ob potoku in robu gozda. Z dvignjenimi rokami sem se jim približala in povedala, da sem bila v Šmarju pri zdravni-

ku. Komendant je poklical vojaka, naj me spremlja do kraja, kjer so Nemci stali za drevesi. Jerinova in Dušan sta tako šla po stezi pod hribom po gozdu in varno prišla domov. Če me ne bi ustavili, bi Jerinovo zagotovo ujeli.« Žal pa se za Cvetko ni dobro končalo. Zaradi izdajstva so Nemci obkolili Resevno vse do Svetine, kjer je v neenakem boju padlo 82 bork in borcev, med njimi tudi članica pokrajinskega odbora SKOJ-a Cvetka Jerin in pomočnik veterinarskega odseka glavnega štaba NOB in POS Slovenije Dušan Lah. V II. bataljonu Kozjanskega odreda so padli skoraj vsi skupaj s komandantom Andijem in celotni Gajstov zaščitni vod.

»V zaporu« tudi po osvoboditvi

Naslov je zavajajoč, mar ne? Po končani vojni je Ivanka Hrovat namreč službovala v zaporu, in sicer vse do upokojitve. Sestra Justi je šla za kuharico, Ivanka pa je šla z njo, junija je namreč ponju prišel kurir in dejal: »Ti boš pa že kaj delala.« In tako se je tudi zgodilo. Sprva je delala v pisarni, kjer je bila zadolžena za sezname po nacionalizaciji, kasneje so jo premestili na občino, dve leti je delala tudi v Krajevnem odboru v Medlogu. »Partijski komite je določil, da potrebujejo delavke v zaporu, saj tam niso imeli nobene ženske. Dejali so mi: 'Ajde, v zapor, ti si tam bila, boš znala.' In tako sem postala paznica v Starem piskru. Danes bi rekli pravosodna policistka. Bila sem v ženskem zaporu, delala sem tudi kot vodja pralnice, pravzaprav sem pralnico sama ustanovila. In tudi v Domu ob Savinji, kjer bivam zdaj, sem kot ustanoviteljica pralnice v Celju, zadolžene delavke učila, kako se pere v takratnih pralnih strojih, ki smo jih uvozili iz Italije,« pojasnjuje

Ivanka, ki je v zaporu delala vse do upokojitve leta 1972, nekaj časa tudi v upravi, a je pomagala še do leta 1980, saj je paznic primanjkovalo. V službi ni imela slabih izkušenj, pravzaprav je vedno čutila spoštovanje. Tudi z moškimi sodelavci ni imela težav.

Ivanka Hrovat zdaj živi v Domu ob Savinji, prav tam, kjer je po vojni vzpostavila prvo pralnico. Ko jo vprašam, kako preživlja dneve, se Ivankin obraz nenadoma še bolj razjasni, oči pa na veliko odpro, medtem ko začne pripovedovati: *»Zelo lepo preživljam dneve, od jutra do večera mi je lepo.«*

Ivanka Hrovat je ena najstarejših članic Zveze društev vojnih invalidov Slovenije, od začetka je tudi članica Zveze združenj borcev za vrednote NOB. V obeh organizacijah je bila izjemno aktivna, prav tako je delala na terenu pri Rdečem križu, Društvu upokojencev, Krajevni skupnosti, pravzaprav je beseda aktivizem tista magična beseda, ki jo najbolje opiše. Z enim stavkom: Ivanka ima v sebi aktivistično kri.

Vesna Tripkovič Sancin

Marta Žlender

*Marta Žlender se je rodila na
majhni kmetiji kmečkim staršem
kot peti otrok od desetih.*

*Stanovali so v zaselku Fužine
pri vasici Podlog pri
Planini nad Sevnico.*

Živeli so skromno, dela je bilo vedno dovolj, čeprav so imeli v hlevu samo dve kravi in so redili dva puiša in nekaj kokoši. Le tri mesece po vstopu v osnovno šolo v Zagorju na Kozjanskem jo je »doletela« nemška šola. Vojni čas si je zapomnila po mnogih dogodkih, predvsem po mimohodu borcev 14. divizije, ki so svoj znameniti pohod na Štajersko začeli na Suhorju v Beli krajini in so, ko so se po mesecu dni prebili preko Hrvaške na Kozjansko, mobilizirali tudi njenega brata Tončka. Imel je le šestnajst let. »Kar pobrali so ga,« se spominja Marta.

Na njeni domači hiši je danes spominska plošča, ki dokazuje, da so v njihovih prostorih med vojno organizirali tečaj politične šole za Kozjansko.

Poleti 6. julija 1944 je bila ranjena v desno nogo, ker

»dogovorili«, ampak poroka je sledila šele po Karlovi odsluženi vojaščini, ki je trajala tri leta. Po poroki sta si tako Marta in Karl zgradila hišo in ustvarila družino. Čeprav je danes vdova, ji družbo pogosto delajo hči, sin in vnuki. Ko je sama, ustvarja čudovite vzorce na prtičkih. Marta pravi, da jo ročno delo sprošča in da v njem neizmerno uživa. Je preprosta, polna bogatih življenjskih izkušenj, družabna in vesela sogovornica.

Janez Štrbenc, Božidar Debevc

jo je oplazil rafal iz strojnice, ki ga je sprožil okupatorski vojak. Nemški bolničar ji je povil rano in nato so jo odpeljali na Planino k zdravniku Repiču. Zaradi te poškodbe in zapletov, ki so ji sledili, je pri šestnajstih letih postala vojna invalidka s 30-odstotno invalidnostjo.

V njihovo hišo so se med 2. svetovno vojno naselili Nemci. Zasedli so tudi gostilno, umaknili so mize in prostore napolnili s slamo in si uredili ležišča. Njena sestra Milka je živela v Sevnici. Bila je izučena šivilja, in čeprav je bilo do Sevnice okoli 25 kilometrov, se je Marta, ker ni mogla več ostati doma, k njej napotila kar peš, saj ni bilo prometnih povezav.

Po vojni, leta 1947 je bila članica delovne brigade v Sremski Mitrovici. Spominja se, da so jih najprej namestili v hlevu, nato pa so se preselili v barake. Brigadirje in brigadirke so strogo ločili. Marta je nekega dne srečala nekdanjega sošolca iz osnovne šole Karla Žlendra, ki se je izučil za trgovca. Takoj sta si bila všeč. Njuni materi sta se nato srečali v Sevnici in se

Miran Černe

Miran Černe se je rodil 8. oktobra 1966 in je vojaški mirnodobni invalid s statusom od leta 2019. Njegovo zgodbo bi rada delila z vami, da vam predstavim anomalije, ki so se dogajale v prejšnjem in zdajšnjem sistemu in krivici, ki se mu je pripetila.

Černe je svojo pripoved začel z vstopom v JLA. Na služenje vojaškega roka so ga napotili v Niš. Vojaški rok je takrat trajal 14 mesecev. 4. februarja 1985 sta z bratom dvojčkom Vojkom prispela v vojašnico, kjer sta opravila šestmesečno usposabljanje. Razporedili so ju v oddelek »pešadije«, kar je pomenilo dolge pohode, spanje v šotorih, vzpenjanje po hribovju in prečkanje težko dostopnega terena. Na enem izmed pohodov je četo ujela močna nevihta, ki jih je premočila do kože, zato so bili več ur v premočenih oblekah. To je Miranu pustilo hude posledice.

Po vrnitvi v vojašnico so nadaljevali z vsakdanjo rutino. Vsak dan so vstajali ob 6. uri zjutraj in imeli telovadbo na prostem, oblečeni samo v spodnje majice. V hudi zimi so se razgibavali in tekli v krogih. Mraz se

jim je zažiral do kosti. Miranovo slabo počutje se je iz dneva v dan stopnjevalo, najhujše stanje pa je nastopilo po 14 dneh od vrnitve s terena. Počutil se je zelo slabo, bil je slaboten in je imel težave z dihanjem, kar je občutil kot »*kratko sapo*«. To je povedal poveljniku čete, ki pa mu je odredil še dva dodatna kroga teka. Ko je pretekel kazensko razdaljo in se zasopihal, ga je vodja čete odpravil z besedami, da nima nobene kondicije. A slabo počutje se je nadaljevalo, kar je pripeljalo do nujnega obiska zdravnika. Diagnoza, ki jo je postavil zdravnik, je bila bronhiektazija levega pljučnega režnja. Po desetih mesecih služenja vojaškega roka in ležanja v bolnišnici so ga odpustili iz vojske in napisali, da je odpuščen, ker je zbolel pred vstopom v JLA in se mu je zdravstveno stanje le poslabšalo. Iz JLA je bil predčasno odpuščen 2. decembra 1985, z grožnjo, naj proti vojski ne vloži tožbe.

Zahtevek za priznanje statusa vojaškega mirnodobnega invalida je vložil 12. decembra 1985 na Nižjo vojaško zdravniško komisijo v Postojni, ki je vlogo gladko zavrnila.

Že pred odhodom na služenje vojaškega roka se je zaposlil v Meblu v Iverki, po vrnitvi iz vojske pa ni smel opravljati dela z lepili, v prahu, na prepihu, zato se je moral prekvalificirati. Prekvalifikacija je bila mogoča tudi zaradi ugotovitve konzilija zdravnikov, ki je upošteval mnenje in izvide z Golnika, kjer se je po odpustu iz JLA zdravil. Na Meblu so upoštevali mnenje in ga prezaposlili v telefonski centrali.

Pomoč za pridobitev ocene invalidnosti je iskal na raznih komisijah in pri številnih pravnikih, a so ga, ko

so videli, da išče pravico po nastanku invalidnosti, pridobljeni v JLA, vsi zavrnilo.

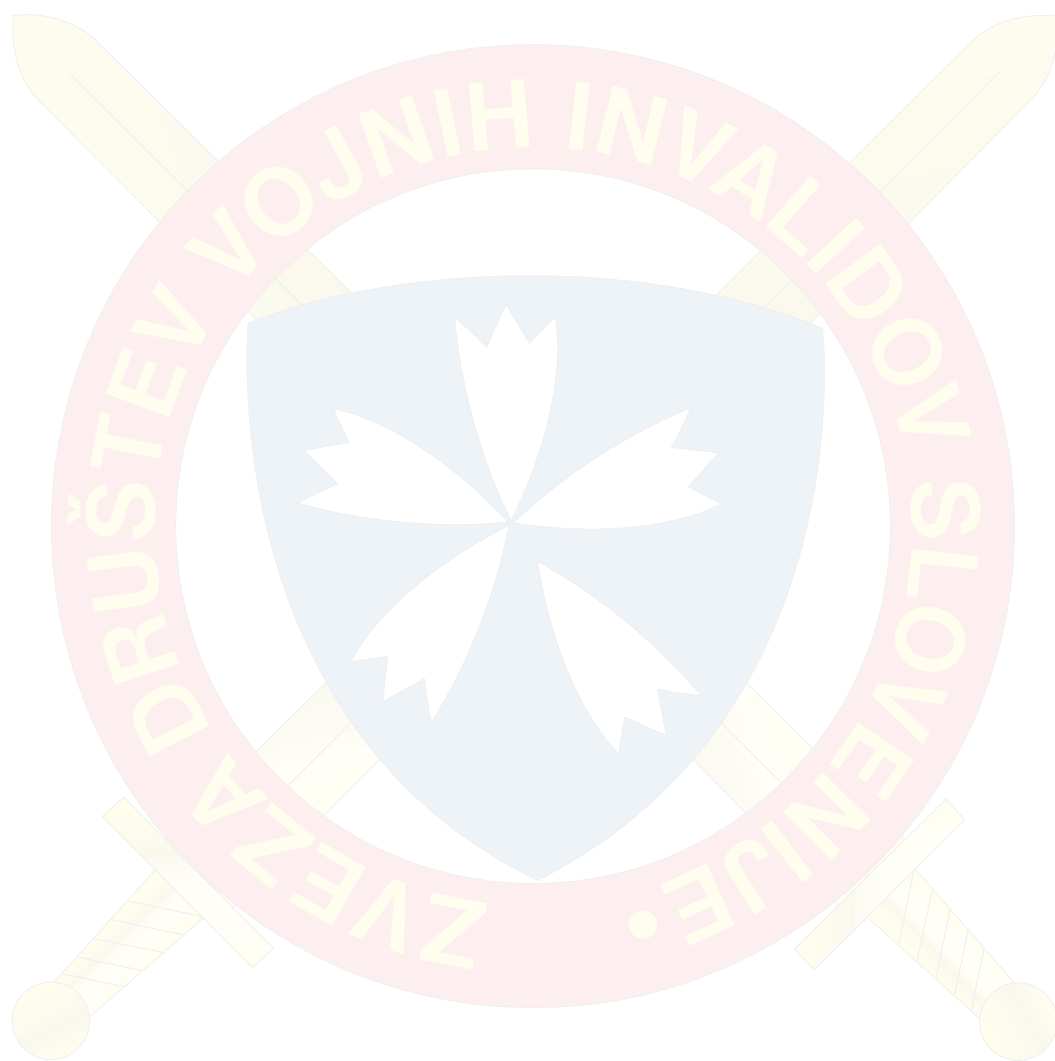
14. oktobra leta 1986 pa je zdravniška komisija po Zakonu o temeljnih pravicah vojnih invalidov in družin padlih borcev le izdala izvid in mnenje, da je Miran Černe 40-odstotni vojni invalid, kar pa ni zadostovalo za prejemanje invalidnine.

Leta 1996 pa se je Zakon o vojnih invalidih spremenil in določil, da 40-odstotna telesna okvara invalidu daje pravico do prejemanja invalidskega dodatka.

Leta 2019 je po naključju izvedel, da bi moral vlogo za priznanje invalidnine vložiti že leta 1996, a ga o tem ni nihče obvestil. Upravna enota ni pošiljala obvestil o spremembi zakona, čeprav je razpolagala z njegovim dosjejem. Šele leta 2019 je podal vlogo na upravno enoto, ki je samo potrdila in priznala 40-odstotno vojno invalidnost, kar je bilo ugotovljeno že leta 1986.

Majda Cej

Stanko Žiberna

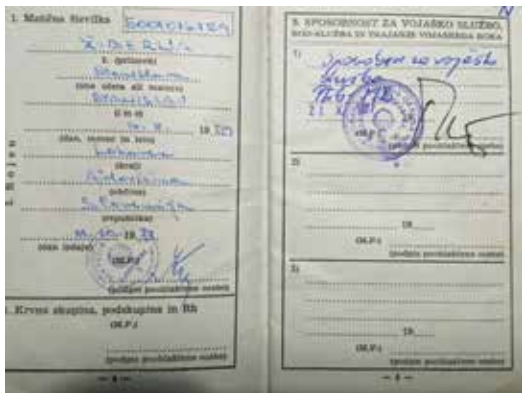
Moja družina izhaja iz Lokavca pri Ajdovščini. Rodil sem se 14. avgusta 1959. Po osnovni šoli v Lokavcu sem se izučil za mizarja v Srednješolskem centru v Novi Gorici in se kot mizar zaposlil v tovarni pohištva Lipa v Ajdovščini.

Na služenje vojaškega roka v takratno Jugoslovansko ljudsko armado sem z 19. leti odšel v pehoto v Brčko 29. januarja 1979 in postal namerilec na netrzajnem topu PT.

Po končanem vojaškem usposabljanju sem delal v vojaški mizarški delavnici za potrebe vojašnice s sorazmerno slabimi stroji. Tako je prišlo do nesreče, kjer sem izgubil tri prste na levi roki. Po zdravljenju v bolnišnici v Brčkem sem nadaljeval mizarstva in druga lažja dela v vojašnici, saj me kljub hudi poškodbi niso odpustili iz vojske. Tako sem v celoti odslužil vojaški rok za takratno domovino.

Po končanem služenju vojaškega roka sem odšel na

oceno invalidnosti, kjer so ocenili, da sem zaradi poškodbe 20-odstotni vojaški mirnodobni invalid.

Vrnil sem se na delo v tovarno Lipa in se pozneje izšolal za voznika tovornih motornih vozil. Po prešolanju sem začel voziti različna tovorna vozila in sem v svoji vozniški karieri prevozil celo Evropo. Največ sem vozil za Revoz Novo mesto na relaciji Francija - Slovenija.

Ta poklic mi je zelo ugajal, čeprav je bilo delo velikokrat tudi težko, predvsem zaradi dolgih voženj in velike utrujenosti. Vendar se mi je tudi ta del delovne dobe k sreči iztekkel brez prometnih nesreč. Tako sem dokaj zdrav odšel v zaslužen pokoj.

Med tem časom smo, večinoma sami, v Lokavcu zgradili novo hišo. Zdaj živim srečno življenje z ženo Majdo, sinom, hčerko in mojima zlatima vnukinjo in vnukom.

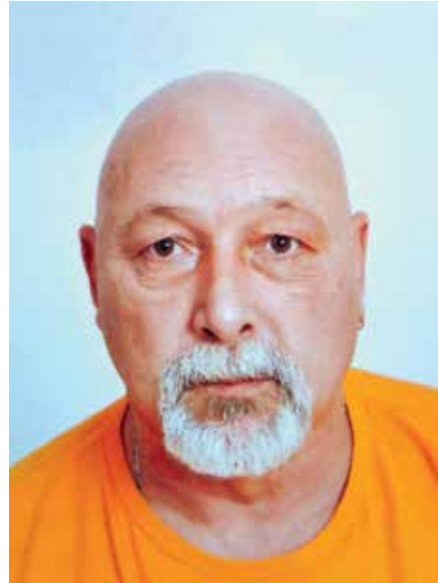
Še vedno sem aktiven v različnih društvih, najbolj v Društvu vojnih invalidov Severne Primorske in Društvu civilnih invalidov vojn Primorske, posebej na športnem področju. Sodelujem tudi v Društvu upokojencev v Ajdovščini in Društvu delovnih invalidov. Najraje streljam z zračno puško, pa tudi pikado in šah mi gresta dobro od rok. Dosegam kar dobre rezultate, saj sem prejel že kar nekaj priznanj.

Stanko Žiberna
Zapisal: Franc Anderlič

Rudi Rogelšek

Rudi Rogelšek, vojni invalid iz leta 1991 se je rodil 23. aprila 1965 v Slovenj Gradcu, kjer živi še danes. V času osamosvojitvene vojne se je 2. julija 1991 kot prostovoljec pridružil enotam Teritorialne obrambe.

Skupaj s še devetimi sokraji je bil razporejen v 97. jurišni odred, njihov bojni položaj pa je bil v prvi obrambni liniji pred barikado v Dravogradu.

»Razporedili smo se pred zadnjimi hišami na Mari-borski cesti. Ob manjši češnji sem si iz kamenja in zemlje naredil strelni zaslon, od koder sem lahko pokrival celotno območje do gozda, za katerim sta bili barikada in zaustavljena kolona JLA, videl pa sem tudi proti vojašnici Bukovje na drugi strani reke Drave. Do 15. ure tega dne je bilo vse mirno, tiho, slišati je bilo le pozive poveljnika TO Viktorja Jeromla vojakom JLA, naj se predajo. Nekaj čez tretjo pa so nas preletela letala in iz enega se je močno pokadilo. Mislili smo, da so nad nas odvrgli bojne strupe. Nato

je spet nastala tišina in čakali smo, kaj bo sledilo. Po preletu še enega letala pa se je začel spopad. Tudi sam sem začel streljati čez Dravo proti vojašnici Bukovje. Kmalu je obstreljevanje ponehalo. Nekje med šesto in sedmo uro zvečer pa se je ponovno vnel boj z vojaki iz kolone, ki so s pomočjo oklepnika prebili barikado in z avtomatskim topom začeli obstreljevati naše položaje. Kljub našemu odporu se jim je uspelo počasi približati, in ko so bili oddaljeni še približno 15 metrov, sem proti njim vrgel bombo in se začel umikati. Naša skupina se je medtem razbila in ostal sem sam. Zmanjkalo mi je streliva, ostala mi je samo še ena bomba. Ker so bili vojaki JLA že zelo blizu, sem odvrzel še to bombo in skočil čez škarko, takrat

pa me je zadelo v desno ramo. Prepričan sem bil, da mi je odtrgalo roko in da jo k telesu drži samo srajca. Sklonil sem se in, držeč ranjeno roko, stekel do prve hiše, kjer sta že bila soborca Stanko in Milan in jima rekel, da so me zadeli.«

Stanka je prosil, naj ga obveže, obema pa rekel, naj odložita orožje, ker je vojska že za hišo. Medtem ko ga je obvezoval, so Stanka med streljanjem zadeli pripadniki slovenskih sil. Ranjen se je ulegel zraven Rudija. Pripadniki TO, ki so streljali nanje, so bili na višjih položajih in so brezglavo streljali navzdol, pri čemer je res, da so imeli Rudi, Milan in Stanko enake uniforme kot jugoslovanska vojska. Takrat je prišla skupina vojakov JLA, ki je kričala nanje in jih zmerjala. V znak vdaje so držali roke v zrak. Milan, ki ni bil ranjen, je moral poleg ranjenih tovarišev ob zidu hiše na kolena in dati roke za vrat.

Eden od vojakov je spustil rafal nad Rudijem in Stankom in prestrelil hrbet Milanu, ki je padel na Rudija. Vsi trije so obležali. Rudi je Milana spraševal, ali je živ, a od njega ni bilo glasu. Vojaki so divjali, jih zmerjali in vdrli v hišo.

»Vojaki so se znesli nad našo opremo in nas zmerjali z izdajalci. Bil sem prepričan, da nas bodo ubili in si mislil, da če bi takrat imel pri sebi bombo, bi jo aktiviral. Boji so še potekali in streljanje ni pojenjalo. Začel sem vpiti in klicati na pomoč, vendar odziva ni bilo. Šele ko se je stemnilo, je v našo bližino pripeljal rešilni avto. Iz njega je izskočil bolničar in se skotalil po bregu navzdol do nas. Ni se še dobro postavil na noge, že so ga prijeli vojaki JLA in ga začeli pretepati

s puškinimi kopiti. Eden mu je prislonil nož na vrat. Življenje mu je rešil njihov poveljnik kolone, ki je bil tudi ranjen, in sicer v nogo. Vojaku je zavpil, naj bolničarja pusti pri miru saj, da niso četniki ali ustaši, ampak vojska. Na srečo ga je ubogal in so nas pustili pri življenju.«

Še naprej so okoli njih žvižgale kroglice in Rudi je prosil, naj ga zavlečejo v hišo in tako zavarujejo, vendar ga niso uslišali, dali so mu le vodo.

»Zrl sem v nebo, izstrelki iz topov so se lepo svetili, sam pa sem se umiril, bolečina je skoraj izginila, ni me bilo več strah. Mogoče se sliši čudno, vendar sem se tisti trenutek imel lepo,« se spominja.

Iz otopenosti sta ga prebudila bolničarja, ga odnesla v avtomobil in odpeljala v bolnišnico. Reševalec, ki ga je Rudi poznal, mu je vseskozi prigovarjal, naj bo buden in naj govori. Rudi ga je ubogal, vendar še danes ne ve, kaj mu je govoril. Spomni se še prihoda v bolnišnico, in da je bil tam tudi inšpektor UNZ Boris Raj. Dal je svoje podatke, potem pa zaspal in se zbudil v bolniški postelji v sobi, kjer je bil tudi Otokar Praper, policist, ranjen v bitki na Holmcu.

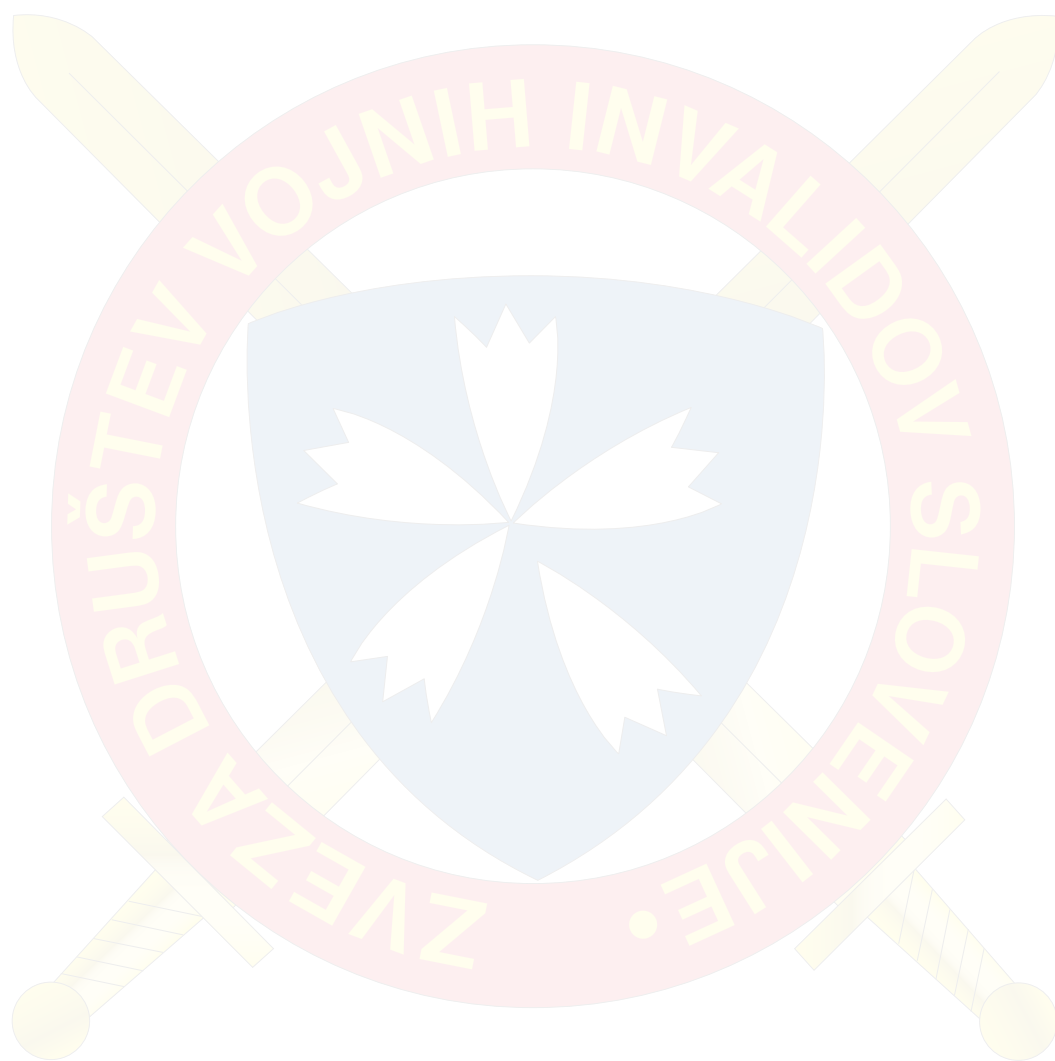
»Povedali so mi, da so rešili vse ranjence, tako moja soborca Milana in Stanka kot tudi vojake JLA. V bolnišnici sem ostal dva meseca, saj so bile moje poškodbe zelo hude. Imel sem prestreljene kosti lopatice, nadlahtnice in ključnice, poškodovane pa mišice in živce v rami in roki. Ker je zdravljenje trajalo zelo dolgo, sem izgubil službo, priznali pa so mi status vojnega invalida III. skupine. Zaradi posledic

poškodbe nisem bil več sposoben opravljati svojega poklica in sem se moral upokojiti star komaj 28 let. Za nas ranjence je država slabo poskrbela. Če ne bi imel družine, ki mi je stala ob strani in me bodrila, bi verjetno zapadel v depresijo in alkohol. Še danes sem hvaležen staršema, da sta brez odvečnih besed skrbela zame. Danes pa imam družino in ženo, ki me razume, saj ve, kaj vse sem pretrpel.«

Rudi je tudi ustanovni član DVI za Koroško in vsa ta leta aktiven tako v organih društva kot pri vseh društvenih aktivnostih. Za svoje delovanje je prejel tudi Plaketo z listino ZDVIS. Ponosni in hvaležni smo, da ga imamo v svojih vrstah.

Bojan Černjak

Povzeto po pogovoru z Rudijem Rogelškom in članku v reviji Slovenska vojska, avtorice Nataše Oblak.

Dragan Sabljak

Življenjska pot je Dragana Sabljaka že kot 18-letnega mladeniča vodila iz Hrvaške na delo v Slovenijo. Nekaj mesecev kasneje je prejel poziv za služenje vojaškega roka in 15 mesecev služil kot vojak v Srbiji, kjer je postal vojaški mirnodobni invalid.

Vojaški rok je Dragan odslužil v celoti, od 28. maja 1971 do 18. avgusta 1972 v Prokuplju pri Nišu v Srbiji. Imel je čin razvodnika. Proti koncu služenja je eden od vojakov iz njegove skupine zbolel za tuberkulozo, zato so ga zelo oslabiljenega odpeljali v vojno bolnico v Beograd. Po tem dogodku so na zdravniški pregled poslali tudi vse vojake, ki so bili z njim v stiku. Pri slikanju pljuč pri Draganu takrat niso ugotovili težav.

Dragan je tako končal vojaško služenje, se vrnil domov in si takoj našel službo. A ko je tretji dan po prihodu iz vojske urejal zdravstveno spričevalo, so v zdravstveni ustanovi ugotovili, da z njegovimi pljuči nekaj ni v redu. S pojasnilom, da je osem dni po zaključku služenja vojaškega roka še vedno v oskrbi

— 3 —

I. OPŠTI PODACI

2) Lični opis:

a) Starost: 18 let

b) Kona: 1952

c) Luce: Dragana

d) Oči: Sive

e) Nos: Dragana

f) Usta: Dragana

g) Osebnostni znaki

3) Lično ime: SABJAK (prezime)

4) Svojeručni podpis: Dragan Sabljak

— 5 —

II. SLUŽBA U JNA

13) Datum stupanja u JNA: 28-V-71 GOD/PE

14) Rod — služba i trajanje vojnog roka: 10212/ENVIJA 15 MESECI

15) Vojne škole i kursovi:

a) VRS	b) Dužnost
11712	10212/ENVIJA ODEJJE
13401	10212/ENVIJA ODEJJE
	10212/ENVIJA ODEJJE
	10212/ENVIJA ODEJJE

16) Oposobljen sa JNA: 13401 - BRAVAR

vojske, so ga poslali na nadaljnje zdravniške preglede v vojaško bolnico Mladika v Ljubljani. »Zdaj je v tej zgradbi ministrstvo za zunanje zadeve. Vedno, ko vidim to stavbo, pogledam v okno sobe, v kateri sem ležal«, pove Dragan. Po tednu preiskav so ugotovili, da ima tuberkulozo. Sprva naj bi se zdravil največ dva meseca, a ker zdravila nikakor niso učinkovala, je bil na zdravljenju dobrih sedem mesecev.

Dragan si je neizmerno želel domov k ženi in hčerki, ki se mu je rodila v času služenja vojaškega roka. »Takrat sem dobil dopust, da sem ju obiskal,« se veselo spominja. Da bi se zdravljenje čim prej končalo, je Dragan sam zdravniku predlagal, da bi ga operirali v Zagrebu, kjer bi mu odstranili del okuženih pljuč. Zdravnik Marjan Križman mu je svetoval, naj tega nikakor ne naredi, saj bo s tako oslabljenimi pljuči težek invalid. Zdravnik je zamenjal terapijo in nova zdravila so učinkovala tako dobro in hitro, da se je že po enem tednu počutil bolje. Po sedmih mesecih je šel domov in vsakih 14 dni prihajal na kontrole.

Danes je Dragan vesel, da se je odločil upoštevati zdravnikovo mnenje. Hvaležen pa mu je tudi zato, ker mu je po odhodu iz bolnišnice pomagal urediti status vojaškega mirnodobnega invalida. Na začetku so mu priznali 90-odstotno invalidnost, ki je bila začasna. Na leto in pol je hodil na preglede in zdravniška komisija mu je odstotek invalidnosti postopoma zmanjševala, tako da ima danes priznано 30-odstotno invalidnost. »Kot mladeniča me je bilo sram biti bolan. In tako sem vsakič na vprašanja komisije, kako se počutim, rekel »odlično«, čeprav se nisem vedno ravno tako

počutil. Moji hrabri odgovori pa so verjetno vplivali na nižanje odstotkov. Ampak se nič ne pritožujem, tako pač je.« pove Dragan.

Dragan Sabljak se je rodil na Hrvaškem v Josipdolu pri Ogulinu. V Zagrebu se je v okviru podjetja Prvomajska izučil za strojnega ključavničarja. Kot osemnajstletni mladenič je v časopisu Večerni list prebral oglas za delo v Mariboru. Takoj so ga sprejeli in poslali na teren na Jesenice v železarno. Na Jesenicah je spoznal tudi svojo soprogo. Potem je šel na teren v Podgorico, kjer je bil pet mesecev, ko je prejel poziv na služenje vojaškega roka.

Po zdravljenju je dobil zaposlitev v podjetju IKOS v Kranju, kjer so ga sicer želeli zaposliti, ko se je vrnil iz vojske, a je postopke zaposlovanja prekinila bolezen. 20 let je delal v IKOSU, kasneje pa še 20 let v zasebnem podjetju v Dupljah in se nato upokojil s polno delovno dobo. Danes s soprogo in mlajšo hčerko živi v Zgornjih Dupljah, starejša hčerka pa tudi ni daleč stran v Naklem.

Andreja Markovič

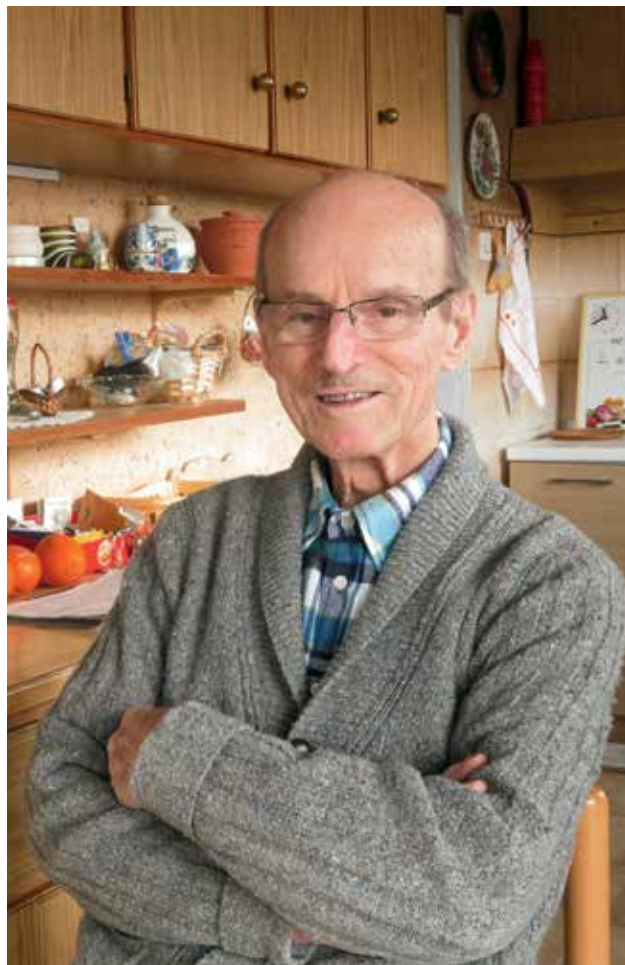

Marjan Justin Grosar

Marjan Justin Grosar je kot 17-letni fant spomladi leta 1944 s šempetrskega polja, kjer sta z očetom delala na njivi, zakorakal neposredno v vojno. Odpeljali so ga Nemci in ga v Gorici urili za svojega vojaka, on pa je medtem s svojimi tovariši koval pobeg v partizane.

Uspelo jim je avgusta 1944. »V Opatjem selu smo Štefanu Pahorju, dedku našega nekdanjega predsednika, podpisali izjavo, da prostovoljno vstopamo v narodnoosvobodilno vojsko,« se spominja. Postal je vojak prvega bataljona Kosovelove brigade. Z izjemno natančnostjo se spominja vseh premikov na terenu, svojega ognjenega krsta pri Kobdilju, boj v Baški grapi, na obronkih Trnovskega gozda, na Krasu, pri Hotedršici, na Trnovem, in je poln zgodb o svojem muhastem mitraljezu.

S tresočim glasom se spominja, kako je našel padlega vodnika njegove čete. Takrat mu je iz žepa suknje vzel okrvavljen kos komisa (kruha), krvavi del odrezal,

ostalo pa shranil za hude čase. Hudi časi so prišli kmalu – novembra 1944 ga je v teden dni trajajoči bitki na Trnovem v koleno zadel šrapnel, delček granate. »Dobil sem nalogo, da pridem s svojo desetino Nemcem za hrbet. A ti so nas očitno videli prečkati cesto in so na nas udarili z vso artilerijo. Ena granata je počila v zraku, njeni drobci so se razleteli naokrog. Šrapnel mi je prebil obe nogi. Sreča, da sem imel pri sebi paket prve pomoči, ki mi ga je nekaj dni prej prinesla mama, sicer ne bi preživel,« pripoveduje. Preostanek vojne je preživel v partizanskih bolnišnicah Pavla in Franja.

»Skozi Trnovski gozd so nas ranjence z vozom odpeljali do bolnišnice Pavla. Vsak kamenček sem čutil, muke so bile nepopisne. Furmanu sem grozil, naj vozi počasneje, drugače ga ustrelim. Seveda me ni ubogal, hitel je, da pride pravi čas na dogovorjeni kraj, drugače bi bilo po njem in po nas. Ko se je začelo svitati, smo prispeli do Hudega polja, kjer so nam zavezali oči. Zdelo se mi je, da doživljam prizor iz kakšnega avanturističnega filma. Nato je furman še nekajkrat zavrtel voz, da nam je zmedel orientacijo. Ko so nas sredi gozda sprejeli bolničarji in zdravniki v belih haljah, se je vse skupaj zdelo kot privid. Spomnim se, kako je dišalo po ocvrti čebuli. V lese- ni skledi, ki so jih izdelovali ranjenci, so mi prinesli porcijo njokov. Nisem jih mogel pojesti, drgetal sem zaradi vročine, imel sem hudo vnetje, pojavila se je zastrupitev. Po dobrem mesecu težav in nenehne povišane temperature je zdravnica Pavla nekega večera sprejela odločitev, da mi bo naslednje jutro amputirala nogo. Mirno sem sprejel usodo in ko sem se

zjutraj zbudil, je vročina padla. Pavla se je odločila z amputacijo počakati in tako sem nanjo čakal naslednjih dvajset let. Povsem druga usoda je hotela, da ostanem brez noge, a tudi tokrat je imel prste vmes 'sovražnik'. Na službeni poti se je pri Kraljevici na Hrvaškem vame zaletel Avstrijec. Takrat je noga zares šla,« Grosar pripoveduje o svoji izkušnji.

Po petih mesecih so ga premestili v bolnišnico Franja. Tudi takrat ni vedel, po kateri poti so ga nesli. Do Trebuše so ranjence ponoči v snegu nesli na nosilih. Grosar se spominja, da so se nosači spotikali in da so jim ranjenci večkrat z nosil padli z nosil na tla. V Trebuši jih je pričakal avtobus, a ne kakršen koli, temveč avtobus na drva. »Suha bukova drva so morala biti ali pa še bolje lipova, da se je med gorenjem ustvarjal plin, ki je gnal motor,« se spominja. V Logu pri Novakih so prenočili v gostilni in poslušali zgodbe domačinov o vojni. »Zjutraj me je kot nahrbtnik na rame zadel en fant, domačin. Težkega dela ni imel, vsega skupaj sem imel 35 kilogramov. Čutil sem, kako je zabredel v potok, se nato s težavo vzpenjal navzgor. Naposled mi je naročil, naj se ga dobro primem, saj se bo on moral z rokami povzpeti po jeklenici. Prečkala sva še dvižni most in prišla v Franjo,« svojo pot do bolnišnice Franja opiše Grosar.

Bolnišnica Franja je bila za Grosarja skoraj čudež. Medtem ko so si v Pavli svetili s karbidovkami, je imela Franja elektriko, ob vhodu s kamni narejen »vodomēt«, iz katerega je v curku brizgala voda, barak pa za celo vas. V času njegovega prihoda so gradili dodatne barake za rentgen in pri tem so pomagali vsi,

ki so lahko. Grosar se spominja, da je videl samega doktorja Franca Derganca, kako je na ramenih prinesel deske v bolnišnico.

Znamenito zdravnico Franjo Bidovec je srečal nekajkrat, čeprav z ranjenci v invalidskem domu ni imela veliko opravka, jih je pa večkrat prišla pogledat. V invalidskem domu so imeli tudi neke vrste šolo, kjer so se učili igranja harmonike, kitare, recitacije, strojepisja. *»Lepo je bilo vse do zadnje ofenzive, ko smo se morali poskriti v bunkerje. Komaj sem zlezel v bunker v skalah nad bolnišnico. Mine so padale. Z nami sta bila bolničar in doktor Derganc. Bolničar se je skril v zadnjo luknjo, Derganc se je sesedel, nam prigovarjal, naj se ne bojimo, sam pa se je ves tresel. Kar na lepem smo nad sabo zaslišali letala in bili prepričani, da nas bodo pokončali z bombardiranjem. Ko pa smo na spodnji strani kril zagledali rdečo zvezdo, je bilo veselje nepopisno,«* se spominja Grosar.

Za Grosarja se je svoboda začela 4. maja 1945, ki je bil zanj, kot pravi *»najdaljši dan v življenju«*. Že jutraj so izvedeli, da gredo v Gorico, hodili so od barake do barake, čakali na ukaz za odhod, si pripovedovali zgodbe, poslušali radio. Med ranjenci je bil tudi Nemec, ki je nemška poročila sproti prevajal, tako da so bili o vsem obveščeni. *»Bil je dober človek,«* pravi Grosar. Ob polnoči so le dočakali ukaz za odhod. 'Kdor upa, naj gre sam, pazite, ker je spolzko,' se je glasilo navodilo. Čeprav je le nekaj dni prej *»komaj za silo shodil«*, se je iz grape počasi spravil sam. V svobodo jih je znova odpeljal avtobus na drva. *»Ko smo se pripeljali iz Grgarja do Prevala in v silnem navdušenju zagledali Gorico, se je na sedežu za nami*

razlegel jok. Ranjenec Boris Peršič je v vojni izgubil obe oči. Spoznal je, da svojega rodnega Solkana ne bo nikoli več videl,« doda Grosar.

Po zdravljenju je Marjan Justin Grosar odšel na gimnazijo v Ljubljano. Vpisalo se je 57 dijakov, šolanje pa jih je končalo 17. Ker je zelo lepo pisal, so ga poslali za matičarja v Apače na Štajersko, s čimer se je strinjal, čeprav takrat sploh ni vedel, kaj je to matičar. Ko pa se je Primorska priključila matični domovini, si je želel domov. Zaposlil se je kot matičar v Šempetru, pozneje v Postojni in po krajšem postanku v Kopru, kjer je sodeloval v okrajnem ljudskem odboru, nazadnje postal matičar v Piranu. Ker so bile plače slabe, se je vpisal še v ekonomsko šolo in kasneje postal načelnik oddelka za gospodarstvo na šempetrski občini. Veliko se je ukvarjal tudi z vprašanjem vojnih invalidov, zato so ga povabili v službo na zavod za poklicno rehabilitacijo in zaposlovanje invalidov. Tam je dočakal upokojitev.

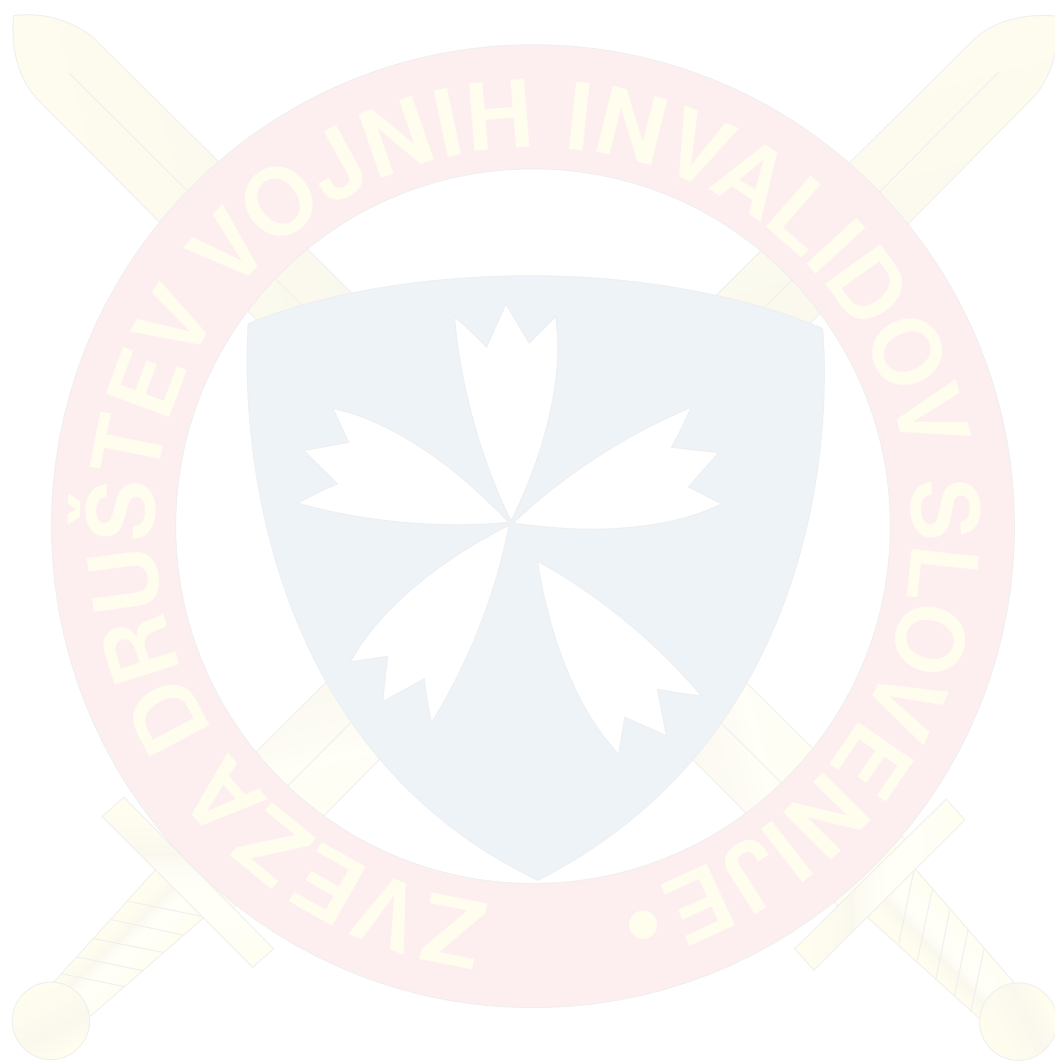
In kaj Grosar odgovarja na vprašanje *»Kako vojna oblikuje človeka?«*

»Nikoli je ne pozabiš, tem spominom nikoli ne ubežiš. Že večkrat sem si rekel, da moram zradirati te spomine, da ne morem večno živeti z njimi, a ne gre. Vedno pride kaj, kar te spomni nanje.«

Nataša Bucik Ozebek

Članek je bil najprej objavljen v Nedeljskem dnevniku.

Marjan Justin Grosar je umrl leta 2020.

KAZALO

Uvodnik	3
Kdo so vojni invalidi	5
Božidar Debevc	9
Alojz Sever	13
Bojan Černjak	19
Djuro Bjeljac	23
Ivan Pavšič	25
Leopold Tavčar	29
Matej Vidmar	33
Milan Končar	37
Miroslav Gabršček	41
Oto Hafner	45
Rudi Kajtna	47
Cvetka Mrak	49

Janez Podržaj	53
Ivan Pivk	57
Bogomir Vesel	61
Karol Guštin	65
Robert Fink	69
Vladimir Ošo	73
Dušan Puh	75
Ivanka Hrovat	79
Marta Žlender	87
Miran Černe	89
Stanko Žiberna	93
Rudi Rogelšek	95
Dragan Sabljak	99
Marjan Justin Grosar	101

Fotografije so iz osebnih arhivov avtorjev in intervjuvancev, njihovih družin in prijateljev.

